

Taro

CP

Deftere dudal

Lecture Pour Tous

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation nationale

Taro

CP

Deftere dudal

Pulaar

Édition 2018
Réimpression 2021

Avis de droit d'auteur : ©2016-2021 projet Sénégal Lecture Pour Tous pour l'Agence des États-Unis pour le développement international (USAID), contrat USAID n° AID-OAA-I-14-00055/AID-685-TO-16-00003, géré par Chemonics International. Tous droits réservés. Cette aide provient du peuple américain et est financée conjointement par l'USAID et le gouvernement du Sénégal.

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 4.0 IGO licence (CC BY 4.0 IGO) <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/igo>. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce travail y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées de la licence CC BY.

PREFACE

Dans le cadre de l'amélioration de la qualité des enseignements et des apprentissages au cycle élémentaire, le Ministère de l'Éducation nationale du Sénégal a mis en place le programme « Lecture Pour Tous », financé par le Gouvernement américain à travers l'Agence Américaine pour le Développement International (USAID).

L'atteinte des objectifs de qualité annoncés dans le Programme d'Amélioration de la Qualité, de l'Équité et de la Transparence (PAQUET) dépend, en partie, du développement des compétences de lecture sans lesquelles les apprentissages se réalisent difficilement dans les autres disciplines. Or, les performances en lecture sont fortement tributaires de l'accès des apprenants à des intrants de qualité. C'est pourquoi, le matériel didactique conçu et réalisé par Lecture Pour Tous, pour servir de support à l'ambition du ministère d'améliorer les acquis scolaires dans cette discipline fondamentale, revêt un intérêt capital du fait de l'utilisation des langues nationales comme médium d'apprentissage de la lecture initiale.

Ce matériel didactique est élaboré sur la base d'expériences éprouvées, menées de par le monde et adaptées au contexte sénégalais, y compris le curriculum de l'éducation de base (CEB). Les évidences en apprentissage de la lecture initiale démontrent que le recours aux langues que parlent et comprennent les enfants, l'adoption du principe du décodable, l'application d'une approche d'apprentissage systématique, explicite et structurée permettent aux enfants de lire.

Au vu des nombreuses expertises sollicitées pour sa conception, il est à espérer que ces ouvrages constitueront des supports de qualité qui permettront d'apporter une réponse effective à la volonté du Ministère de l'Éducation nationale d'améliorer sensiblement les performances en lecture.

C'est le lieu de remercier l'USAID pour son précieux concours et d'inviter tous ceux qui auront en main ces outils d'en faire un bon usage.

Le Ministre de l'Éducation nationale

AVANT-PROPOS

Pour aider les élèves sénégalais à réussir l'apprentissage de la lecture dès les premières années de leur scolarité, le programme « Lecture Pour Tous » a conçu ce manuel de classe en langue nationale dans une approche syllabique. Il est destiné aux élèves de Cours d'Initiation (CI).

Ce livret est un outil de classe qui permet à l'enseignant (e) de travailler régulièrement les capacités de lecture des élèves. Il est fondé sur le respect du principe de décodage systématique en lecture. C'est-à-dire que l'élève apprend progressivement sur la base de lettres, de sons et de mots déjà étudiés.

Dans la progression, l'élève apprend à reconnaître les sons à l'oral et à l'écrit, à combiner des lettres pour former des syllabes, à associer des syllabes pour former des mots, à lire des mots familiers et des mots inventés, des phrases et des textes de façon fluide et à s'essayer à trouver le sens des mots et des phrases qui sont lus.

La démarche préconisée recommande fortement de :

- Utiliser régulièrement le livret pour dérouler toutes les activités de lecture en classe ;
- Amener l'élève à pointer du doigt l'objet à lire pendant au moins six secondes en lui accordant toute son attention ;
- Amener l'élève à lire à haute voix tous les jours les contenus présentés.

Outil indispensable à la classe, ce livret est un intrant de qualité pour aider les élèves à développer, avec un minimum d'assistance, leurs compétences en lecture.

Table des matières

Alphabet illustré	6
Tableaux de l'alphabet	10
Semaine 1 : Leçons 1, 2 et Leçon 3 (Révision)	11
Semaine 2 : Leçons 4, 5 et Leçon 6 (Révision)	20
Semaine 3 : Leçons 7, 8 et Leçon 9 (Révision)	29
Semaine 4 : Leçons 10, 11 et Leçon 12 (Révision)	41
Semaine 5 : Leçons 13, 14 et Leçon 15 (Révision)	53
Semaine 6 : Leçons 16, 17 et Leçon 18 (Révision)	65
Semaine 7 : Leçons 19, 20 et Leçon 21 (Révision)	77
Semaine 8 : Leçons 22, 23 et Leçon 24 (Révision)	89
Semaine 9 : Leçon 25 et Leçon 26 (Intégration 1)	101
Semaine 10 : Leçons 27, 28 et Leçon 29 (Révision)	108
Semaine 11 : Leçons 30, 31 et Leçon 32 (Révision)	116
Semaine 12 : Leçons 33, 34 et Leçon 35 (Révision)	124
Semaine 13 : Leçons 36, 37 et Leçon 38 (Révision)	132
Semaine 14 : Leçons 39, 40 et Leçon 41 (Révision)	140
Semaine 15 : Leçon 42 et Leçon 43 (Intégration 2)	148
Semaine 16 : Leçons 44, 45 et Leçon 46 (Révision)	153
Semaine 17 : Leçons 47, 48 et Leçon 49 (Révision)	161
Semaine 18 : Leçons 50, 51 et Leçon 52 (Révision)	169
Semaine 19 : Leçons 53, 54 et Leçon 55 (Révision)	177
Semaine 20 : Leçon 56 et Leçon 57 (Intégration 3)	185
Semaine 21 : Leçons 58, 59 et Leçon 60 (Révision)	190
Semaine 22 : Leçons 61, 62 et Leçon 63 (Révision)	198
Semaine 23 : Leçons 64, 65 et Leçon 66 (Révision)	206
Semaine 24 : Leçons 67, 68 et Leçon 69 (Révision)	214
Semaine 25 : Leçon 70 (Intégration 4) et Leçon 71 (Evaluation d'étape)	222

Limto pulaar

a

A

amre

b

B

bata

ɓ

ɓ

ɓotel

c

c

ciile

d

D

daba

ɗ

2

ɗ

ɗidi

e

E

elo

Limto pulaar

f

F

foto

g

G

gite

h

H

hoore

i

3

I

tati

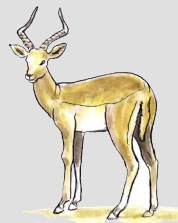
j

J

jalo

k

K

kooba

l

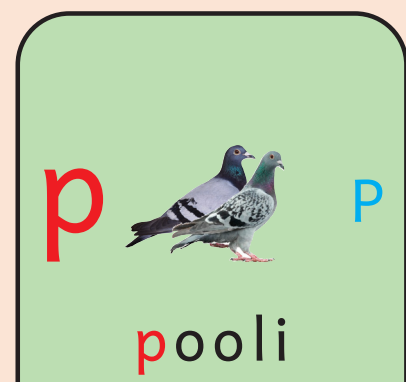
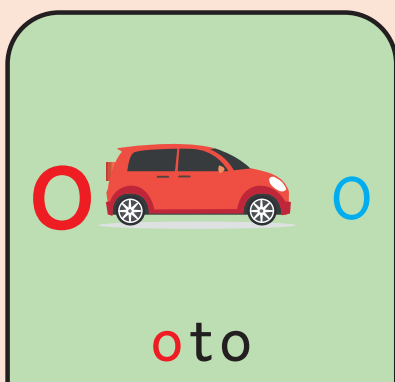
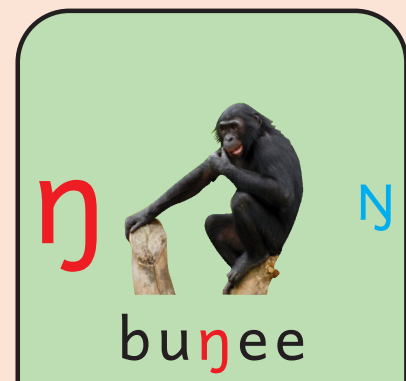

L

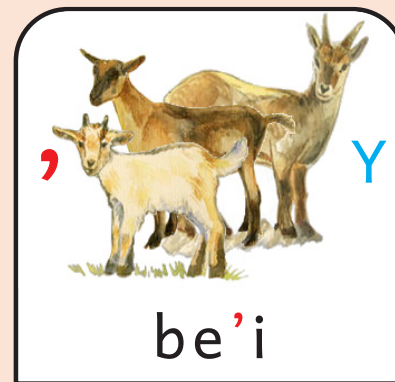
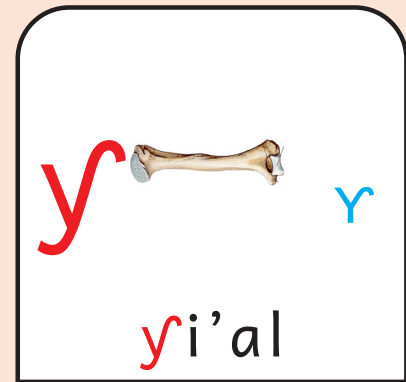
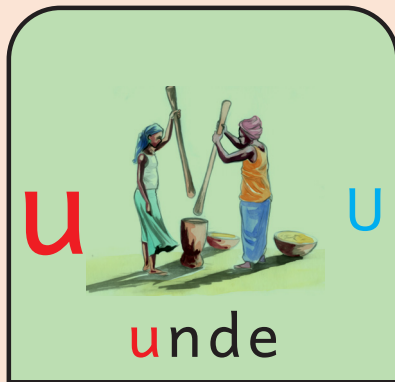
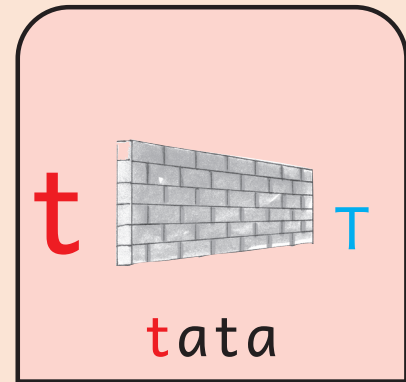
lati

Limto pulaar

Limto pulaar

a b b c d d

e f g h i j

k l m n ñ ŋ

o p r s t

u w y y ,

m t b l n a e i o u

m a o n l u f d

b e n u m d o l

o l u d e b e m

e b m o n o k u

n u b l i m b o

m o a d b l f e

d u i n b e a n

i m b o l n k u

m u mu

a t at

o l ol

t em tem

l im lim

n at nat

b i bi

e n en

b on bon

m um mum

★	a	ma	ama
▲	ba	tu	batu
■	ta	li	tali
●	bi	li	bili
♥	o	to	oto
☾	i	la	ila
☀	o	mo	omo
😊	a	bel	abel

i	li	ili
lo	mi	lomi
o	li	oli
i	na	ina
ba	ta	bata
mo	li	moli
ba	ne	bane
e	le	ele

★	lomi	lami	mola	malu
▲	boli	bane	mela	abel
■	nani	nule	eto	mata
●	lelo	bulo	moto	mela
♥	tiba	lati	lime	bili
☾	ami	ama	labo	amo
☀	bile	bune	tali	batu
😊	ilam	tale	nani	bele

Ami nati boli.

Ami nana ama.

Elo nana muta.

Moli bala muti.

Tiba bala ina boni.

Mali nana tami bal.

Moto Mami ina boni.

Anta nana tami lone Mati.

Ma mi labo oto am.

Bata Ama nana to Mali.

d b k d f

d d o a k u f i

k e b u d k o d

o f u b e d e k

e d f o d o k b

d i k f i d b o

u h a d a d f e

d u i b f e a k

i b d o d f k u

d a da

u b ub

k od kod

b af baf

d al dal

d e de

f en fen

i t it

f od fod

m uk muk

★	du	le	dule	te	ko	teko
▲	ba	ka	baka	a	da	ada
■	to	bo	tobo	de	bi	debi
●	e	de	ede	la	bi	labi
♥	mo	fi	mofi	ba	de	bade
☾	fa	do	fado	fo	to	foto
☀	e	be	ebe	e	di	edi
😊	am	de	amde	a	fo	afo

★	lubo	kafe	bolo	bota
▲	modi	baka	fadi	dobo
■	ada	lofi	tobo	duko
●	defi	fudi	kono	bidi
♥	dido	kudi	dadi	kodo
☾	kodi	fado	fudo	kine
☀	buli	afo	bodi	dene
😊	fibi	fada	foko	ebe

- ★ Kudi ɗal duko.
- ▲ Ko Ami libi Nafi.
- Nafi defi ko kafe.
- O ɓami kudi Dabi.
- ♥ Daba ko kodo Dabi.
- ☾ Kudi falo ɓoti Mali.
- ☀ Ko bede Badu keli ɓale.
- 😊 Bano nana mofi dene ɗidi.
- 🐣 Falo Kadi en ina lofi.
- 🥄 O ɓami ko fuku Abdu Kome.

Mi reftoo

a e i o u m t b l n d ʒ k d f

a m t l k e b k

m e l ʒ b k ʒ t

l b i k a m n d

n t m o n d i d

f d ʒ d u a d o

b l i f m n ʒ l

e o b a f d u m

u n d e l u d f

m o mo

b il bil

u n un

l eʒ leʒ

a m am

i l il

d o do

u f uf

d ef def

k a ka

★	ka	la	kala	do	li	doli
▲	bo	lo	bolo	i	li	ili
■	di	di	didi	ka	fe	kafe
●	u	fi	ufi	ti	ba	tiba
♥	na	ne	nane	mo	li	moli
☾	ba	ka	baka	a	dan	adan
☀	o	li	oli	i	lo	ilo
😊	na	nat	nanat	ma	ta	mata

★	baka	kala	bala	fuko
▲	bata	dimo	boka	kadi
■	nuli	didi	bolo	bili
●	nani	kani	mami	lima
♥	dati	nane	kaba	ladi
☾	ama	batu	bele	tiba
☀	toli	koli	koto	dote
😊	dido	kabi	mata	adan

- ★ Mata nuli Nafi.
- ▲ Daba nana ama.
- Badu nana tafa.
- Ko Mali dadi Bala.
- ♥ Ko Bala tami bal.
- ☾ Mali nana defa kafe.
- ☀ Idi nana dadi Mati.
- 😊 Dabi nana tami kudi.
- 🐣 Kadi nana tami defte.
- 🥄 Moto Ama ko ko boni.

h j p r s   aa ee ii oo uu

aa   r   s   ii   p   aa   h   uu

h   ee   j   oo   s   p   ee   r

oo   p   uu   h   j   aa   r   s

j   uu   h   ii   ee   r   oo   p

oo   s   aa   r   oo   p   j   ee

p   oo   s   ii   r   aa   h   j

uu   h   aa   j   s   j   ee   r

s   ee   r   oo   h   ii   p   uu

h   aa   haa

j   oo   joo

s   ee   see

uu   r   uur

s   iif   siif

ii   r   iir

p   eef   peef

j   uu   juu

h   aat   haat

r   een   reen

★	haa	ju	haaju	jee	re	jeere
▲	ee	ro	eero	uu	ri	uuri
■	aa	li	aali	moo	so	mooso
●	huu	fa	huufa	paa	li	paali
♥	jee	ri	jeeri	oo	ra	oora
☾	saa	mi	saami	juu	li	juuli
☀	ree	du	reedu	jii	mi	jiimi
😊	sii	lo	siilo	raa	bi	raabi

★	jaasi	huufa	pefol	siilo
▲	joofo	eero	huuri	reedu
■	jeere	aali	uuri	pooli
●	haaju	koode	paali	hoore
♥	seese	jeeri	soore	kootu
☾	mooso	saami	paabi	ruumi
☀	eebe	reedu	jiimi	haadi
😊	juuli	suusi	raabi	suudo

Sala defii haako.

Faam haala Siidi.

Aali ruumi ko Mali.

Ko jam buri hare.

Haaji huufi ko Jibi.

Haako koo ina laabi.

Peeje dabi ina nafa en.

Kooti nani e baali Siidi.

Habii nana jogii pooli e kees.

Jiire e jahe kodii e luura.

y c ñ g w aa ee ii oo uu

y d ñ j w p g r

h c s g a y b ñ

o w k f d e uu g

ñ u c w d s y d

t b ee u g n m w

aa ñ k c i d j y

d f n d p g r ii

g oo ñ l c h w f

y ii yii

aa w aaw

g oo goo

ñ aam ñaam

c ook cook

ñ iiб ñiiб

c uu cuu

ee y eey

c aay caay

w uur wuur

★	yaa	ji	yaaji	eew	no	eewno
▲	oo	ña	ooña	ño	ti	ñooti
■	wii	ge	wiige	aa	re	aare
●	yaa	re	yaare	coo	ke	cooke
♥	aa	wi	aawi	caa	li	caali
☾	gaa	we	gaawe	ee	be	eebe
☀	guu	fi	guufi	ña	go	ñaago
😊	cee	de	ceede	yoo	ro	yooro

★	ñokii	eewno	colel	wordfi
▲	caali	yeeba	waare	gorol
■	yaaji	ñooti	wiige	yooro
●	ñiiri	cooke	yoori	yaare
♥	soñii	laañe	aawi	ñaago
☾	ceede	yeeso	yooyi	waawi
☀	cowe	koydi	guufi	yolbi
😊	geese	gaawe	kaaw	ñiba

Ñaale ñaami ceeli.

Hamdu dañii laañe d'idi.

Wuro men ina weli.

Hawaa nana saha gerte.

Ñaaki nana dow caali.

Waaajo miñe woto ñaago.

Wuuri welaa weñi pade mum.

Suudu Daado ina heewi come.

Rewbe e worbe nana coña maaro.

Gorel nana hedoo cooji dow seeno.

Mi reftoo

aa ee ii oo uu hjprs ycñgw

ee ñ uu s oo j ee w

w r p ñ p g c p

g c ñ ii c s l aa

ñ p s g l aa h j

r h r l y p g r

c j oo r ñ ii y s

y ii l p c r h g

s r j aa ee w p uu

y eeb yeeb

c iil ciil

ñ oot ñoot

g uut guut

w aal waal

s iiw siiw

r een reen

p uun puun

j oor joor

h aab haab

★ haa ju haaju

▲ joo we joowe

■ cii le ciile

● ee ri eeri

♥ huu ri huuri

☾ aa wi aawi

☀ poo gi poogi

😊 rii si riisi

yaa ji yaaji

hee ge heege

juu ri juuri

oo ri oori

iir tu iirtu

see le seele

uur no urno

gaa we gaawe

★ yooro joowe haaju ceeli

▲ heege ciile hoori caawe

■ gaawe eeri iirtu oorti

● juuri yaaji seele huuri

♥ hirii cuudi urno peece

☾ saare poogi ñoome riisi

☀ ñeeño aawi gaajo ruudo

😊 woogi ruuyi piile ñaago

- ★ Goori yahii pale.
- ▲ Haaji teeni ledde.
- Jogii leydi ko demal.
- Joodo padaa maaro wulko.
- ♥ Reeno rafi sidaa ina raaba.
- ☾ Paate oordi ko Wuro Jeeri.
- ☀ Jaari soodi ko bota caaja baa.
- 😊 Soodo juude maa haa laaba cer.
- 🐣 Reeno yaare nana sara koyde maa.
- 🥄 Oto Aali jooni oo ina yoodi.

ŋ

y

★	yaare	leele	guufi	yaali
▲	ciibe	ñaayko	cuurki	heege
■	woori	ceeri	ñoomre	ooñii
●	caali	saare	wuuri	siro
♥	yiilo	laaral	kore	boru
☾	gaawe	kure	bolol	soli
☀	laabi	luuro	kuule	buulo
😊	bilu	maayo	laadol	boli

ŋ	ol	ŋol
y	eew	yeeew
ŋ	uur	ŋuur
h	ooy	hooy
ŋ	aan	ŋaan

t	on	ton
y	oy	yoy
f	en	fen
y	uf	yuf
ŋ	on	ŋon

★	ηaa	ηol	ηaanol
▲	yii	yam	yiiyam
■	ηol	de	ηolde
●	yū	ro	yuro
♥	ηeef	de	ηeefde
☾	yē	lo	yelo
☀	ηuu	rii	ηuurii
😊	yā	mal	yamal

★	yerii	ηonɗi	yaro	ηonji
▲	ηoral	yiiyam	ηaanol	layal
■	yāaroo	ηolde	yuro	lonjii
●	sane	yīwi	ηeerii	looyii
♥	puyē	ηeefde	mooyū	ηaabde
☾	yēenja	yelo	ηormoo	yamii
☀	ηeele	ηaale	feyii	ɗeno
😊	yooole	yamal	ηuurii	yusii

- ★ Balel Muusaa ina heewi puy'on.
- ▲ Koyde Faatu Jaawel ina peña.
- Dooro nana ŋaala dene cafde suukara.
- Mooyu ñaamii tuuba Yero haa tonji.
- ♥ Bala nana ŋola yiyal e sara dudal.
- ☾ Faati nana ŋerya haako sapato e horde.
- ☀ Seyni nana joodii e ŋoral maayo sara laana.
- 😊 Maamu e Raki yoogii loode gila subaka.
- 🐣 Ñiiye doomru nafata ko ŋatde e feyde gerte.
- 🥄 Doomru feyii gerte men, naatni de e gasde.

- ★ Wuro Gaano'en dawri ko yaro.
Gurmel dadii haa keeci mum neeri,
Seele heedi nano. O ardii baali, omo
nati karta, omo dogo. O yeeyii nano,
o nani Seele ina nuura.
- ▲ Bala artu tan, yahi gese. Nawi mo
ko naalde dene. O tawi toon Naaraa
ina yaaroo gawri mum. Moodi woni e
holde, Bala ina naala.
- Altine hanke ko kawgel wadnoo.
Rewbe joom nari'en waawbe yimde
ina tawaa. Doon tan gite Yero foogi
gonde, ñiiye mum peeni. Yero woni e
yefde, yiifam mum ina dogo.
- Saara yahii maayo awoyde. O yeeni
e laana ka o humnoo e noral. O werlii
caas tan, o honji sidere. O foodi seese
seese haa yeenti e noral.

bb kk

★	jaari	geese	yoolo	raabi
▲	ñiiwa	waalo	caali	koydi
■	peeci	reedu	puuni	gawri
●	pooli	bedol	baarol	laaci
♥	yoori	soko	seeno	yalti
☾	ñaama	loodo	laana	kooti
☀	gosi	luuki	loocol	peeci
😊	cooji	seede	sori	ñiire

d	eb	deb
b	ab	bab
l	ek	lek
l	ab	lab
b	ak	bak

l	eb	leb
b	ok	bok
ñ	ob	ñob
h	ok	hok
m	ak	mak

★	gab	be	gabbe
▲	tek	ki	tekki
■	fab	bo	fabbo
●	keb	be	kebbe
♥	ab	bi	abbi
☾	mak	ki	makki
☀	sab	bo	sabbo
😊	tuk	ku	tukku

★	tobbu	lekki	lebba	jikka
▲	abbo	ubbat	ñebbe	labbo
■	cukkel	cabbi	ɓakke	fakki
●	abbo	ñabbu	dubbu	jubbu
♥	gakki	ñekken	sikke	sokku
☾	jabbat	debbo	debbu	nebbu
☀	hakku	cokken	rakka	hikka
😊	pobbi	gabbe	cubbu	hobba

- ★ Moodi aawii gabbe gawri makka.
- ▲ Aali rokkii baaba ñabbel kaalis.
- Takko jikki womre haako, dogdi heen.
- Abba rokkii Sala miñum beñe belde.
- ♥ Ñakko ñabbu teko ina jokki haa jooni.
- ☾ Abbo Saydu miñe laawol lekkol hade booyde.
- ☀ Midfo sikki Haadii jabbii gese dee fof.
- 😊 Pobbi mobbii baali men fof hikka haa laabi.
- 🐣 Dikko juuwii e beelel haa comci takki bakke.
- 🥄 Kine Abba ina pakki no feewi gila e cukaagu.

- ★ Abba nokkii gawri ina sokka. Neene makko weltii, rokki mo kaalis. Abba soodi heen nebbu, feewni tuuba mum.
- ▲ Jikku biy Aali oo ina yeebee e wuro hee. Ko kaaw makko Abba nehi mo. Debbo kala ina yidi dañde hono biy Aali.
- Ceedu ina juuti hikka. Baali fof kakkii sabu yooro. Kono baali maama labbo ina payi. Lebbi tati nani o soodat makka, omo rokka di.
- Takko fabbii Maki haa tikki, woni e woyde. Labba ari ina welnoo Maki. O nawi mo les bokki, omo yima mo. Doon e booyde Maki daanii e dow koyde makko.

Mi reftoo

ŋ y bb kk

ŋaado hakke ŋoŋdo jikke

pooyi labbo gubbe woyi

debbo yeewen ŋanaa cenat

feni leeso tebbi seelde

gabbel kooce sokki wuli

tekku lobbo ruudii biidol

ŋaanol fakka moorde bunee

lekki duule selde laaci

y iiw yiww

ŋ aal ŋaal

b oom boom

k eef keef

y is yis

ŋ uur ŋuur

b iis biis

y eew yeew

ŋ aab ŋaab

k oob koob

★	bar	ki	nii	barkinii
▲	yar	ni	ri	yarniri
■	bey	da	na	beydana
●	sik	ku	de	sikkude
♥	ab	baa	de	abbaade
☾	wak	ku	de	wakkude
☀	lob	bu	du	lobbudu
😊	sok	ku	de	sokkude

★	neefat	babbaa	puyɛ	hokkat
▲	yaanaani	ɲakkini	tonji	gabbel
■	debbo	yaaro	takkude	ɣakkori
●	sokkoyii	labbo	sabbude	ɲuurat
♥	yeewat	ñekken	penjen	tikkanii
☾	sabbina	lanjat	daayɔ	pobbi
☀	yiiikiino	dikkaade	ɲeeri	lakkit
😊	saje	yooga	jubbol	mukke

- ★ Ɔjolo y'akki teewu, Ɔjoli y'iyal.
- ▲ Kala mo Takko wirtii y'eewat Ɔjari makko.
- Takko y'eeke, cabbo-daa haa Ɔjeele buuba.
- Dene baaba Aali Ɔjaali dee ko belde.
- ♥ Abuu y'ami Huley ko e y'aro baali.
- ☾ Rewbe nana una gawri les lekkel Takko.
- ☀ Abbo giye Babbaa saƆre, Ɔjaalon toon dene Ɔjaale.
- 🍲 Labbo neene Sala ina waawi sehde bobi lobbi.
- 🐔 Saalif wakkii debbo Yero, fawi e dow saret.
- 🥄 Sagata joodii dow danƆi, ina tenƆa gosi makka.

★ Debbu Gay ko debbo joom nari keewdo needi. Hakke makko yoodde, so gorko yeewii mo, yidat mo. Yamal makko e Dulo juutii. Kala gardo yamde mo tawa ko yumum Dulo ina yeewa dum. Haa wadi sahaa gooto, Dulo neldi teje, dewgal humaa haa tiidi.

▲ Dooño nana nabi dow lekki. Rugi ina yeewa haawaa ko dum fotata wonde. O wiyi Takko yo hooyo, yeewa ko woni dow koo. Takko wiyi mo, ko dooño woni doo.

■ Bunee nana yeeni dow lekki, ina naaño. Koyde dee fof ko pufe mehe. Niife keewde ko colde, hay ko o yakkiri o alaa. Ko maa o jippoo e pale o neefa makka.

dd dđ

★	sukka	fabbo	cekke	ñobbu
▲	jabba	ñekko	tobbu	cokki
■	nokku	sabbo	bukki	ubbu
●	labbo	takke	wubbude	dokke
♥	sukki	sabee	sakka	pobbi
☾	lebba	ukkude	robbo	sekkude
☀	bakke	dubbude	wokkaade	ubbude
😊	habba	sokkude	lobbi	rokkude

d	ad	dad
dđ	eđ	dđeđ
d	id	did
k	ođ	kodđ
l	ad	lad

w	eđ	wedđ
k	od	kod
w	ođ	wodđ
k	ed	ked
f	iđ	fiđ

★	fad	dii		faddii
▲	fud	di		fuddi
■	bad	de		badde
●	ad	do		addo
♥	mod	di		moddi
☾	wad	du	de	waddude
☀	fad	daa	ni	faddaani
😊	ged	du	de	geddude

★	noddu	fuddude	kedde	raddo
▲	addu	dadda	todde	fiddete
■	toddo	kedde	weddoto	riddat
●	uddu	deddiino	hoddu	fedda
♥	lidfi	paddi	goddo	fedde
☾	muddoto	boddaani	ladde	kaadfi
☀	neddo	kodda	woddiino	geddaani
😊	fuddi	poddon	huddu	caddo

Musee Kebe addi ko hiisa.

Addu liidfi dii, puudfo-daa defde.

Gedda fiddii leydi e dow leeso mum.

Kodda artii jeere, ina jogii liidfi mawdi.

Yo won ko nedfo heddi e haala.

Cedfo raddii lelel ladde haa wari dum.

Aliw ina jiira kodde, modi tan, deddii.

Ko godfo addaa dudal amen yo o reen.

Kodda am resi ko e fedde Ayse'en.

Sala fuddii comci godfi, nana liira e liiñ.

★ Neene Gedda artii gese, ina saawi podde. Gila damal o fuddii, omo nodda Kodda. O fayi geddu omo yeewa so Todde jofii. Ko doon o yiyi neddo, ina ridda Todde yo naat.

▲ Aali nana waddii welo ina ridda Hamdu. Faati jali haa jaddi, heddiina yeeba. Sehil makko goddo faddii Aali, libi dum e leydi. O ummii, o fiddii, o sukki e Hamdu.

■ Siley nawii beyi mum ladde. O wirtii booti, ina todfoo lidfi e beeli. Siley jofti, habri fedde mum. Weeti fedde makko dawii, awi di haa laabi.

● Gedda ko debbo baawdo dogde. Kono Siley ne ko suka tiidoo. Gedda riddi mo haa o yani. Siley hersi, haftii, ina fidda hoore.

66 II

★	ladde	hoddu	koddo	fodde
▲	baddo	faddi	dadde	neddo
■	raddude	yeddi	moddo	addo
●	ledde	lidfi	fedde	woddi
♥	moddi	badde	fuddaade	siddaani
☾	ceddo	kedde	kodde	ledde
☀	dadde	beddal	fiddude	siddaati
😊	koddo	widdaade	faddaade	fuddude

b	ob	bob
t	ol	tol
l	ab	lab
d	il	dil
k	ab	kab

t	al	tal
s	eb	seb
h	ol	hol
l	ob	lob
w	il	wil

★	kaḅ	ḅe		kaḅḅe
▲	bel	li		belli
■	kol	laa	ni	kollaani
●	doḅ	ḅe		doḅḅe
♥	dol	lu	de	dollude
☾	lob	ḅo		lobḅo
☀	huḅ	ḅii	no	hubḅiino
😊	maḅ	ḅe		maḅḅe

★	taḅḅe	jaḅḅe	duḅḅi	kelli
▲	lella	lela	balle	laḅḅinee
■	poḅḅee	kaḅḅe	kolliti	koli
●	ella	elaani	buḅḅo	kallu
♥	laḅḅe	huḅḅu	pelle	pelete
☾	lolliri	tolli	polli	poli
☀	boḅḅiino	lobḅiima	bolle	seḅḅe
😊	balle	wulli	wuliino	daḅḅel

- ★ Belloo nana jogii kabbe kaalis.
- ▲ Malal dabbel fellii lelli dīdi, nawi galle.
- Bulli wuro Rabba'en korii dee balde.
- Lella baa tampii haa nana ñaama tabbe.
- ♥ Kolli beldi nana piya galle baaba Dabbel'en.
- ☾ Ko Ballel Jallo dawi lekkol Jullaa'en naane.
- ☀ Ko baylo oo tafani Rellaa dobbe joodde no feewi.
- 😊 Bulli dīi ina poti wadde banne sabu edi keewi rooyto.
- 🐣 Danna oo habbii lella baa haa tiidi sara lekkal baddi.
- 🥄 Billel labbo tobbii dihal barme seeda e newre mum ñaamo, lobbii.

- ★ Belli ina yidi lekkol no feewi kam e Ama. Ebe keppa yahde toon so be pinii. Belli ko dabbel joom saak mawɗo. Ama alaa ella so wonaa juutde korle.
- ▲ Rafi mabɓo naatii e wuro hee. Gorko e debbo, suka e mawɗo fof ina mabɓaa. Ko Lalla toɗɗaa yo hirjin. Omo na wada leegal e leegal, galle yoo galle.
- Musee Jallo noddii pelle wuro lekkol altine. O ñaagii be balle yo be labbin nokku oo. Golle puɗɗaa e coftal, kolli ina kodee, kelle ina pobbee. Be kubbi jayli, be cumi kala ko ina ñawna balli.
- Bellel dawii beelel, ina yiiloo tabbe. O tawi toon colli mawɗi, tan o huli, o wulli. Dabɓo e Jullaa pobbi kelle, cikki bone ko ko wadi. Gooto fof dogi e ballal, tawi dara ko hebi be.

Mi reftoo

dd dd bb ll

★	ɲardi	tekke	lebbi	haayii
▲	tubbee	yeewee	ɲeli	mukke
■	yeero	ubbee	cokka	fabbo
●	ekkoo	dokkaade	lella	wullo
♥	yelel	billo	abbaade	kuddu
☾	ɲata	lobbaade	siddo	lolliri
☀	sakke	koddel	debbinde	fedɗude
😊	labbo	dabbel	cedɗo	fellude

d	id	did
ɗ	eɗ	ɗeɗ
l	al	lal
b	ob	bob
ɗ	aɗ	ɗaɗ

b	ub	bub
l	ol	lol
d	ed	ded
ɗ	oɗ	ɗoɗ
l	el	lel

★	ted	dii		teddii
▲	fed	da	taa	feddataa
■	mul	lon		mullon
●	yab	bi	tii	yabbitii
♥	ted	din		teddin
☾	ul	lu	de	ullude
☀	kaḅ	ḅe		kaḅḅe
😊	keb	be		kebbe

★	pobben	teddii	meḅḅo	hillan
▲	cudde	feddataa	yollaade	piddee
■	redḅaade	mullon	kedde	abbiima
●	labbo	gobbe	neddo	keḅḅoo
♥	jeddi	teddinoo	cellal	jaddo
☾	mabbiino	ullee	sabbanoo	ḅabbo
☀	dobbu	kaḅḅe	toddo	tellotoo
😊	ollo	kobben	yabbit	jubbol

- ★ Balla weddii cawel kelli, tebbii-mi.
- ▲ Gite Keddaa ina keewi cudde jooni.
- Sabbee mabbii tenkel, o woofi, o bobpii.
- Suka hoto fiyete kelle, ina udda dum.
- ♥ Yabbit koyde seeda, ko aan be cabbii.
- ☾ So jeddi keewii, wonta kelle e gobbe.
- ☀ Medda ina moofti kabbe kaalis e sasa mum.
- 😊 Hobbe nana telloo e saret, ina pa'i galle.
- 🐣 Kodda yuppilii kedde kodde e beelel, lidfi todfi.
- 🥄 Fijo naywii, gooto fof nana heen ulla leydi.

- ★ Juulde koorka Bellel waddii ko Beede fa'i dognal. Omo habbi puccu makko haa yoodi. O dogni haa o tolnii laamdo, o wadi beddal. Yimbe cabbii haa o dartii, ummii, pobbi.
- ▲ Fedde leegal amen dawri ko golle. Min mobbi kala ko weddaa, min mabbi e kees. Tekke dee kubbaa, ko heddi koo weddaa e oto. Hedde futuro, min kooti, min tawti kodde belde galle.
- Sabbee ko neddo keewdo golle. Altine o dawat gubbi, o sooda lidfi. So weetii, o nawa di ladde, omo yiiloo kabbe. So booyii, o faata galle, o sabboo toon balle.
- Labbal ina lolli jooni. Omo seha ledde kewe, o feewna kullon ladde. Galle mabbe wontii naat-yaltu. Debbo makko Gedda kadi ina teddi.

jj mm

★	tobbe	balle	lobbo	tebbo
▲	tolli	mebbo	colli	bobba
■	mubbo	kelle	fobbu	kolli
●	mabbi	mabbude	follere	bobbude
♥	golle	hollude	sobbiti	dalli
☾	pobbi	dabbo	salli	dubbitii
☀	dolle	ballo	hubbaa	fallii
😊	gubbal	habbu	wallaa	kabbii

j	oj	joj
m	am	mam
j	ej	jej
l	em	lem
y	aj	yaj

m	om	mom
j	uj	juj
l	um	lum
w	uj	wuj
k	am	kam

★	tij	jo		tijjo
▲	sam	me		samme
■	lam	mi		lammi
●	baj	jel		bajjel
♥	mam	maa	ni	mammaani
☾	maj	jii	no	majjiino
☀	jam	mi	nii	jamminii
😊	gaj	je		gajje

★	kajji	samme	gajjal	ummi
▲	kammu	ajjo	jammi	tijjaama
■	gujjo	mammel	hajjoyii	sammat
●	tammotoo	jejji	hammee	hajjaa
♥	hijjata	mammii	jojji	amma
☾	gemme	bojji	ummo	majje
☀	gajje	wammiino	dojjo	jamminii
😊	fummaani	majjel	lamminii	hujjii

- ★ Ko Mamma Ballel woni bajjo yummun.
- ▲ Kajjaa nana huufi biyum Amma Daadel.
- Kajjel defii gosi samme gulfo jaw.
- Kullon ladde kon na keewi bojji jamma.
- ♥ Ummu sammii jaabi falo Mammel Aan'en.
- ☾ Woto dojjat so ada waaña jamma ceedu.
- ☀ Gujjo naatii doo altine, tawi Jammel na ajjii.
- 😊 Cillo e Mamma tolnii tawo ko e hijjo.
- 🐣 Kajji nana una gawri samme galle Demmaa'en.
- 🥄 Maama Takko Jallo yid'aa bojji tiggu hedde futuro.

- ★ Jamma altine oo Demmaa e Kajji ina cofti. Ebe cikka so weetii ko juulde maa be pummoy. Be tinaani tan haa Mammel ummii dojji. Be paami o yidi ko be ummoo, be kejjoo.
- ▲ Hajjaa ina tampa no feewi jamma sabu bojji Bajjel. O ummii law, o tawi doon fof ina wamma. Jojjii yo o ummo, o yiiloo dadi jammi. Jarno wiya yo o dajjit potyel, o yarna mo.
- Kujja e Mamma naatii e ladde gila subaka. Be nawori looci mabbe e siwoo mawdo. Be cammii jaabe keewde kono won heen ina lammi. Hajji e Ummu nani padi be galle.
- Ummel e Bajjel ko yidibe coñal. Ko soñaa kala so gemme so samme, be bofta. Hammee wallii be no feewi haa be nawti wuro. Kajjaa ne kay addii heen ballal mum.

cc

gg

★	jojji	mammi	ɔojjo	ummo
▲	samma	hejjo	himme	bajjel
■	jejji	lammu	sojja	ɔemma
●	ajjii	bajjel	semmu	rijjude
♥	lammin	lemminii	fajjaani	semme
☾	majjii	dajjita	lammii	ɔojjude
☀	wammii	kammu	wujjude	sojjii
😊	sojjaani	rajje	simme	rijji

c	oc	coc
y	og	yog
g	ic	gic
d	og	dog
w	ec	wec

c	ac	cac
d	ug	dug
ŋ	uc	ŋuc
j	ig	jig
c	ic	cic

★	ac	cu	accu
▲	jog	gaa ni	joggaani
■	gac	ce	gacce
●	dog	gi	doggi
♥	rug	ge te	ruggete
☾	toc	cin	toccin
☀	fag	gaa ma	faggaama
😊	foc	co	focco

★	accude	joggaani	soccaama	tiggu
▲	boggi	taccu	goggo	toccin
■	hoccude	saggin	gacce	taggete
●	kaggu	becce	pegge	accaa
♥	muccu	coggata	gicce	eggi
☾	diggiino	dicco	baggu	pecce
☀	taccu	nagge	kecce	suggiino
😊	jaggu	feccu	duggitii	focco

- ★ Goggo soccii koyde Accaa haa laabi.
- ▲ Reento no feewi so odon tacca kallu.
- Jaari moggi bale dee caggal biro Musee Faal.
- Ko Accaa jibini oo tiggu jooddo.
- ♥ Liggit burgal e kaggu hee.
- ☾ Neene duggii jeere gicce mawde.
- ☀ Soggu pucci men, koccaa boggi.
- 😊 Nagge ina aaccoo hudo ko ñaami ladde.
- 🐣 Fuggat suudu hade maa naatde.
- 🥄 Suka yo neho, jogoo gacce.

★ Aamaa biy goggo Accaa ko joom gacce e needi. So omo naata e suudu, o fuggat. Aji ina diccoo e yeeso mawbe. O jagga lahal so omo ñaama, o laara yeeso makko.

▲ Reggin miñe so ada arta lekkol. So odon tacca kallu woto yejjit laarde nano e ñaamo. Pade mon baggon caggal damal suudu men, boorton comci mon, liggon do toowi.

■ Alet kala, Umar jaggat e golle goggo mum. O baccat tekke seeda, o ligga e liiñ. O socca kolfe kadi, o tagga daago so yimbe ñaamii.

● Goggo Maari artii luumo, ina fecca jaabe. Umar e Sala kam nana baggii, ina mucca. O wiya yo be daccu jaabe dee, be cogga boti dii.

Mi reftoo

jj mm cc gg

★	bojji	mamma	sacci	caggal
▲	saggii	bacce	timmii	gajjal
■	kammu	kajji	doggi	acci
●	bajjo	cammaa	bajjo	eggude
♥	soggi	puccu	jamma	rajje
☾	sammi	sojjaani	majjude	accani
☀	socciino	mammel	siccii	seggaama
😊	gujjo	lacciri	sammii	kajji

★

d	og	dog
m	ej	mej
c	am	cam
g	ac	gac
j	ug	jug

▲

m	aj	maj
g	em	gem
j	ac	jac
c	ig	cig
w	uj	wuj

★	baj	jel		bajjel
▲	tim	ma	taa	timmataa
■	bac	ci		bacci
●	sag	gu	de	saggude
♥	guj	jo		gujjo
☾	bug	gal		buggal
☀	rem	me		remme
😊	cog	ge	te	coggete

★	bajjel	doggol	boggol	puccu
▲	demmaa	siccata	diccoto	coggetee
■	bacciino	timmat	ammir	mamma
●	doggi	bojji	buggal	tacciino
♥	gujjo	caggal	hujjiino	bacce
☾	baccataa	focco	kocce	wujjii
☀	remme	demmo	laggo	kammu
😊	dugge	bajjo	ummin	kaggu

- ★ Billo Booli nana soccoo caggal suudu.
- ▲ Kajjaa Baccel nana saccii haa yoodi.
- Geese mawdo nana sañee caggal suudu.
- Lewru bural ina tijjaa gila ko booyi.
- ♥ Neene wiyyi yo Moodi ammir ataaya beldo.
- ☾ Bajjel Jaawo nana motta falla dow leeso.
- ☀ So kosam lammii, safnu dum haa safa.
- 😊 Puccu baaba Bacca nana hija caggal wuro.
- 🐣 Coggal baali Mammel rewii doo gila naane.
- 🥄 Ummu e Kajji nana cigga ko yaraa.

- ★ Caggu yonii gila naane.
Kajjaa e Maari nana badii neene Sira.
Be coccii barme e kaake godde ko adii.
Neene yidi defde ko ñiiri bunaa gawri
samme.
- ▲ Bala haciti lacciri, tan hucci caggal
wuro. O tawi toon Sala e Kajji ina pijira
bal. Be keddii toon haa weeti no feewi.
Mamma nana fadi be wuro ellee cekdo.
- Suka debbo nana una samme les lekki.
Ko Kajji walli Accaa haa unu mabbe
yaawi. So gawri unaama sedete haa
laaba. So duum bennii defee, deftee.
- Mamma ina yaha hajju hikka.
O heblii haa gasi gila ko booyi.
Caggal duum, o hucci wuro.
O waynii toon yimbe bee kala.

tt pp nn

★	weccu	moggo	focco	lugge
▲	laggo	toccin	togge	moccu
■	pecce	saggii	kecce	eggu
●	muccu	baccete	simmii	ummanii
♥	jaggu	waggidi	loggitde	baccel
☾	dacce	toccinde	dajjita	soggi
☀	bajjo	lammii	seggude	lumminii
😊	maccude	baggii	boccitii	socciima

t	ot	tot
l	ap	lap
c	an	can
g	it	git
j	ip	jip

t	en	ten
g	op	gop
j	in	jin
c	et	cet
m	ep	mep

★	bet	te		bette
▲	dup	pe	tee	duppetee
■	tun	nu		tunnu
●	pet	taa	ka	pettaaka
♥	bap	pe		bappe
☾	sun	no	too	sunnotoo
☀	jip	po		jippo
😊	pit	tee		pittee

★	hanna	mettotoo	kette	jinne
▲	happo	fannu	innete	koppi
■	finniino	bippo	rappi	binne
●	cette	tenne	futtii	mottunoo
♥	bannii	ottunoo	bonnata	tappi
☾	sippoy	soppu	metto	wonnoo
☀	tunnee	gitte	huttu	kinne
😊	lappete	kanni	innu	tinnete

- ★ Gunnaa tappii jawdi mum haa pettii.
- ▲ Reento gayel Kinne ina fetta bonde.
- Ko Kanni happii buudi sappo Banna hanjki.
- Mettu mottii falla haa koppi mum muusi.
- ♥ Koorka lappii gorbale mum haa ngal otti.
- ☾ Pittee jamaa cellal jippoo e sappe juulbe.
- ☀ Banna Jaawel unnii Kanni haa juude putti.
- 😊 Boorno pade hade tuppe gaañde ma e teppe.
- 🐣 Jarle nana kippii e coppa mumen ina cirka.
- 🥄 Bam gitte, kuttaa giye gonde e teppe maa.

★ Binne ina bonna kosam e kala sahaa.
Do o hebi fof, o yuppa dam. Cippam
jooɗi ina itti sabu ko koppe jogii dam.

▲ Amin keppa yo lekkol uddu haa min
paya donjal. Jawdi kirsee, kuttee, wadee
cette. Kette payde cahee, pawee e lehe.
Min botta teewu haa min mettoo juude.

■ So buubol heewii, durmo jippoo.
Yimbe e jawdi fof lappoo mabbo.
Mo woni fof hinere ina yora ñitte.
Ittata dum tan ko yarde suppu guldo.

● Banna nana caggal suudu ina werti
noppi. O dicci koppi omo hedoo ko
haalaa. Omo heppa nande ko ñohaa
haa o fenoya. Jikku Banna oo bonnat
suka haa wafta fende.

,

★	foppu	banni	ñitte	soppa
▲	sunno	mottu	leppi	sanne
■	pettee	lappi	tennu	cette
●	kanni	tuppotoo	tammaade	selli
♥	tottunoo	sammii	battinii	ammaa
☾	tuppo	labbe	woppaama	duppee
☀	lannaani	ruttiima	ḡottaa	dannaa
😊	batte	salli	kolli	wutte

★	wi'de	y'i'e	yi'i	fa'be
▲	y'i'al	wa'iino	wi'noo	ga'i
■	gi'al	yi'ata	wa'a	bi'dfo
●	ji'de	fa'ti	yi'oyde	wa'de
♥	wi'iino	go'o	be'i	yi'aani
☾	pa'ree	wi'ri	fa'iino	ko'e
☀	wi'ata	ga'el	pa'a	na'i
😊	pa'i	fa'ii	wi'noo	wi'etee

- ★ Hoto wi'at hay gooto ko boni.
- ▲ Mayram ina tiidi ko'el haa burti.
- Musee amen wi'i yo min taaro gi'e.
- Gi'al yuwata ko neddo kono wonaa na'i.
- ♥ Buulel yi'ii be'i mum ina ñaama hudo.
- ☾ Yimbe ca'el amen fof eggii, pa'ii jeeri.
- ☀ Go'o hanke yi'de mi ga'i bugali potdi nii.
- 😊 Colli joyi nana itta kooti e ga'el Muusaa.
- 🐣 'Biy Demmaa ko bonni fof, fiyee haa woya.
- 🥄 Daadel Soh fa'rii Ami lekkol, taarni dum gi'e.

- ★ Dee balde, leydi men ina henii no feewi. Neene wi'i Belli e Binta yo cuddu ko'e mum'en. So colli pa'tii rewo, tan jooni toba. Be'i e baali kaara, gooto fof wonta do wonnoo.
- ▲ Sukki nattii yi'de ko jagi. O yi'ata ko do ballii, so woddii ji'de caloo. O wi'ata ko maa Inna dowa mo so omo yaha. O ñalla wi'de Inna yo reenat ji'de mum.
- Muusaa ko wi'aa wadii fof ina gasa. Wuro fof yi'ii no o boniri needi e mawbe. Baaba Dabbel wi'i mo yo o neho, o yi'oya ko arata. Ko needi wadata suka yi'de ko fa'i e mum.
- Ñiiri Huley naane alaa kette. Ko yi'e bole tan o fawani yimbe bee. Neene wi'i yo o yi'at yimbe so omo fecca teewu. Be yi'on mu'en cuwaa tiidde ina poti ñaamde ko tekki.

Mi reftoo

tt pp nn ' ,

★	pottee	nennaa	hippu	ca'el
▲	bonnu	coppi	wi'aa	tenni
■	teppe	y'i'on	tunnee	pette
●	innu	pettal	foppo	feppi
♥	bannude	bennii	fettaani	la'al
☾	wi'i	cippaani	yi'de	yi'iino
☀	cette	ko'e	tenniino	batte
😊	foppude	battinii	lappi	lannaani

t	ut	tut
f	a'	fa'
y	i'	yi'
j	ap	jap
c	in	cin

p	ot	pot
t	o'	to'
b	on	bon
p	ap	pap
p	in	pin

★	nop	pi		noppi
▲	mot	tat		mottat
■	yi'	ri		yi'ri
●	jen	ni		jenni
♥	bon	nu	de	bonnude
☾	tup	paa	de	tuppaade
☀	sot	tu	de	sottude
😊	top	pi	tii	toppitii

★	bonnii	noppi	lottete	y'i'on
▲	teppon	mottat	bu'e	bettel
■	settude	yi'etee	bonnii	ko'e
●	guppaa	jenni	cippal	gitte
♥	gi'el	cettal	pinniino	leppin
☾	sottata	tuppoto	be'i	tottude
☀	duppaa	wi'ri	lapon	yennaa
😊	bannii	huttaa	sunnat	coppata

- ★ Teppan mo e noppi makko dobbe lobbe.
- ▲ Jarlal e gerlal fof ina kippoo e coppo.
- Yeftu gitte maa, kuttaa gi'al nana yuwi keccel.
- Siree Yennaa ina fiya hoddu, kadi yima beldi.
- ♥ Hawaa e Demmaa coppo ledde joorde, nawi galle.
- 😊 Sottu gawri maa, wadee kette belde, min mettoo.
- ☾ Deftel maa niinii, wa'i no ko rufaa nebbam nii.
- ☀ Kanni ina wuppa ko heewi sabu o yidaa tendi.
- 🐔 Woppaa wi'i yo mi yiilo kaalis, yeeya mi moto.
- 🥄 Jaañce kulle ina kubba jayli walla wadee e gese.

- ★ Lekkol amen wadii kawgel pettel fuku. Rewbe keedi nano, worbe keedi ñaamo. Rama fetti dow ko'el, Banna hebbii naatni. Rewbe luuki worbe cukki noppi.
- ▲ Madam Kinne Jallo yidaa rewbe cippira. Heen dido kabi haa comci mum'en ceekii. O noddi Mata e Sippaa, o yenni be. Gooto e mabbe fof turi hoore, woyi.
- Kunnaa ina waawi yiitude na'i e be'i. Kala mo kolce mum majji, heppat yiide mo. E sifaa, o wi'a na'i maa ko doo keedi. Heen sahaa be totta mo kaalis, o saloo.
- Kaawel e Moodi pa'ii beelel. Baaba ina saloo be woppu, be buftoo toon. Be dacci haa o dawu, be pa'i beelel. O betti be toon, o lappi be.

nd ng

★	yi'i	go'o	be'i	na'i
▲	ko'e	pa'i	si'aani	wa'iino
■	wa'i	yi'al	la'al	ga'el
●	fa'i	wi'iino	ko'el	ko'on
♥	yi'aani	bu'al	wi'ataa	yi'iino
☾	wi'a	si'ataa	yi'on	le'el
☀	pa'ii	na'i	fa'aani	fa'ataa
😊	ka'el	ce'el	bu'e	na'i

nd een ndeen
 ng u ngu
 nd e nde
 ng een ngeen
 nd uun nduun

ng u ngu
 nd aa ndaa
 ng al ngal
 nd aar ndaar
 ng aal ngaal

★	nda	nee	ri	ndaneeri
▲	ngo	ri		ngori
■	foo	ndu		foondu
●	ngor	ba		ngorba
♥	fe	naa	nde	fenaande
☾	naa	ngaa	ni	naangaani
☀	ndoo	ndi		ndoondi
😊	ñal	lu	nge	ñallunge

★	ndema	nder	ndañata	ngamen
▲	ngalu	ngaren	nguliino	ndaarata
■	nguunu	ndeeni	ndotti	ngoyfa
●	ndefata	ngabu	nguyka	ndekete
♥	ngaari	ndukata	ndiwri	ngoyiino
☾	ndogiino	nguru	ngoone	ndaama
☀	ngirja	ndusiri	nduula	ngawat
😊	ndawen	tenge	ngada	nduggu

- ★ Ngabu ñaabi hunuko wojji, wayi no jayngol.
- ▲ Ñande fof, ngori Alhajji waalata ko joggude, ina hada yimbe doyingol.
- Mi hulii ñande mbirtii-mi ndinika, ina joodii e dow waande.
- Sala'en ko tampube sabu ngalaa woymdu welndu e wuro mumen.
- ♥ Nawnoo Rama'en parka Aan tan ko yeebde ndinika e ngirja.
- 😊 Sikke alaa yimbe fof kawrii ndema gerte ina beyda ngalu leydi.
- ☾ En ndokkii Saydu sakke nguru ngaari ndii, ina habbira caali jakkaa.
- ☀ Awa e Usumaan ina cunii sabu be ndonkii jaggude ekkorde mabbe hiisa.
- 🐣 Mawbe e sukaabe ndog, carii e nder ladde nde ngaari ndii laawii.
- 🥄 Ngirja ina naata ñande fof e nder ngesa men, lelina basaale, y'akka makka baggo.

- ★ Almuɓɓe ngoni ko e guurti. Ñande fof Saadibu'en ñallata ko dogde e leegal. So hiirii, ɓe ngona e ekkaade taro. Ngoone walla ɓe wadde ekkorde maɓɓe hade leɓɓe.
- ▲ Jeeba e miñum meeda yiyde kuundal e kaatane. ɓe ngari yeewde maama maɓɓe wuro mum. Jeeba hocci kuundal, ina asira leydi. Abuu yetti kaatane, joodii heen.
- Mawɓe e sukaabe yo ndeento maayo ngoo. Ngabu ɓesngu ñallata ko riddude yimbe e tufnde. Jaalti e baadum ngari egginde ngu. Yimbe ndarii dow powle ina njeeba hakkunde Jaalti e ngabu.
- Ngori Moodi abboto jarlal Sira e coppi mum to ñaande. Ñande fof coppi makko ina ngustoo. Nde o faamata ko ndaddo nawata di, tawi di ngasii. Ko ndeen o saltii di njalta galle.

nj mb

★	ngoppi	piindi	ngunat	ndesi
▲	ndar	ngottii	ndooren	ngeddani
■	ngayniino	ndoogu	maango	ndoyi
●	ndabba	ngom	ngordi	ngesa
♥	ngacci	ndaaba	ndawuuji	ndiima
☾	ndiddata	ngori	nguleeki	liingu
☀	nguy	ndokkaani	ndoondi	ndaw
😊	ndar	ngardiino	ngullata	ngoron

nj aay njaay
 mb ir mbir
 nj oor njoor
 mb ar mbar
 nj ab njab

mb at mbat
 nj ow njow
 mb el mbel
 nj eeb njeeb
 mb at mbat

★	njal	tat		njaltat
▲	mbeel	ti		mbeelti
■	njo	len		njolen
●	mbuu	du		mbuudu
♥	njaa	waa	ni	njaawaani
☾	mbal	noo	ndi	mbalnoondi
☀	njoo	ro	to	njooroto
😊	mbil	ti	di	mbiltidi

★	njillu	mbeelu	njaru	mbayla
▲	njeddii	mbalndi	mburu	njiirata
■	mbortu	njoolata	njoldiino	mbaden
●	njulliino	mbaggu	mbardi	njiiraani
♥	mbedda	njabu	njudu	mbakke
☾	njuumri	mbonni	mbuubu	njum
☀	mbaaw	nji'iino	njabbiima	mbooc
😊	njeedi	mbeetii	mbooro	njiiree

- ★ Njooro nawii kootone sukaabe mum to mbayla.
- ▲ Sukaabe njabbii Mbaare, o hokki be njuumri booyndi.
- Aysata'en nana mberti les lekki, ina ndeeyci.
- Saada addani taanum taande, o naatni nder mbayla.
- ♥ Siley e Mbure mbertii les mbaara ngam juulde geeye.
- ☾ Njabu'en mbaadii ekkorde mumen gila naane haa njalti, kooti.
- ☀ Njawdi riddii mbaalu, dogi, suudii nder geddu be'i kono ngu dadaani.
- 😊 Kaaw e goggo njoli ko e oto, pa'i Mbooro locital Jaari.
- 🐣 Mbuuldi Bah hiiri hanke ko fiidude e mbeelu mum ina jala.
- 🥄 Deede Yero'en ummi Fuuta, mbaali Mbooro haa weeti, benni Kees.

★ Njabu e kaaw mbeeti ko duggere Njum. Be naati galle, sukaabe ndogi, njabbii be, ina mbeltii. Kaaw soodi toon ko mbiifu saret. Kono Njabu yeewi mburu soodnoo, tawi ko ko yoori.

▲ Aysata soggii mbaalu mum, nawi wasorde. Nde o yettii, o tawi Hasan ina yakka mburu mum. O tinaani tan, haa njawdi Njabu iwri Hasan caggal, hawi dum. Aysata e sukaabe ngari, mballi mo daraade.

■ Ina wiye lacciri njoorndi ina itta heege. Isaaga e Haawa njettii, ina keydi. Be ndogani bolon lacciri, ebe mbeltii. Be njuppi lacciri e kosam, be ndenkii haa be kaari.

● Raabi artii Daakaa, ina addori njuumri. Faati naamnii hol to Mbure yoogata njuumri. Sukaabe galle njali mo haa o seki. Yumma makko haalani mo ko ñaaki peewni njuumri.

Mi reftoo

nd ng nj mb

★	tiidnde	ngufy'ii	foonde	mbertanen
▲	mbeeyat	ndalla	njoodi	ndefen
■	njeloto	mbedu	loongal	njalataa
●	juutnge	njulliino	mbaawaa	mbay
♥	ndaayri	mbuubu	ngollata	ndikke
☾	ngulliino	njullata	mbadete	ngom
☀	njuumri	ngeello	ndokki	njillu
😊	mbayriino	nduumii	njaawri	ndalla

nd	iw	ndiw
ng	een	ngeen
nj	uw	njuw
mb	aas	mbaas
nd	ef	ndef

nj	al	njal
mb	eñ	mbeñ
ng	un	ngun
nd	er	nder
nj	i'	nji'

★	huu	nde	huunde
▲	nguj	jii	ngujjii
■	mba	roo di	mbaroodi
●	mbe	lel di	mbeleldi
♥	njii	la wu	njiilawu
☾	hoy	tu nge	hoytunge
☀	fii	foo nde	fiifoonde
😊	bur	tu nde	burtunde

★	mbure	wumnge	njoobii	ndiwri
▲	ndonu	njabbiino	mbewi	njoodiino
■	ngamri	ndeeyi	ngofiino	mbuudu
●	njaaren	mbadtu	njeerndu	nguurata
♥	ndabba	ngonen	mbirna	nduula
☾	mbeetii	njaynoto	ngarata	mbeeyat
☀	ngeewii	tiidnde	njarlu	ngedon
😊	njiilaw	mbeccen	burndu	njulli

- ★ Njabel rewii dōo jooni, ina dōwi njawdi ndewna.
- ▲ Ngonen nder bafe haa tobo ngoo silta, njalten.
- Ngaree njahen fijirde, ngaddon bal mon, mbaɗen kawgel.
- Ko e nder lewru koorka njabbu-ɗen mballa men.
- ♥ Ngaree njahen galle, ndeenen Mbure haa neene gayna birde na'i.
- ☾ Ndaaree ɗii pooli ndonkii diwde sabu naange wulnge e ɗomka.
- ☀ Juulde kala sukaabe njaltat, ñaagoo ndewnel, ngarta galle ina mbeltii.
- 😊 Binta e Maalik ngotti, tan nduttii lekkol nder naange wulnge.
- 🐣 Addoy bal maa, njahen dow wuro, mbaɗen toon fuku koyngel.
- 🥄 Eɗen ngoowi yarde e loonde Njabu, nde wonnoo ende waawi buubɗe.

Ñande juulde Taaski, ko maa imaam hirsi nde min kirsi njawdi amen. Mbaalu e mbortu keddi e geddu ina njiiloo njawdi. Balde tati edi ngeddi ñaamde. Ko maa baaba yahi daral soodi njawdi nde di njabi ñaamde.

Ko nde Njabel dañi duubi sappo e didi, resaa, woppi lekkol. Sukaabe wuro njokki jande mumen haa njahi liisee. Cellal e mbaadi Njabel ustii, nimsa neene e baaba njaalii. Sabu ngonka Njabel, yimbe wuro ngoppi dewgal sukaabe rewbe law.

Aysata riddi ngoriyal sori les ndalla. Daga furtii toon mabbi ngal, fayi nder foonde. Seele ne abbi heen ngam hebtude ngoriyal. Daga woppi ngori, tawi maayii. Seele faami ngoriyal ko ko maayi, wuufi ngal, artiri wuro.

Wuro ngo Mbure'en pa'i alaa mburu. Be coodori mburu Mbuur, be njoobii. Be njettii wuro, be njiyaani mburu oo. Ndeke mburu saamii e yolnde ko booyi. Goddi mabbe tayi, be njoomi.

ŋŋ

★	ndema	mbeewa	ngalu	njobdi
▲	nguru	ndabba	mbaalu	ngirja
■	njaru	dengo	njarla	mbolu
●	ngeello	mbasu	njanete	ndiftii
♥	mbaay	ngollee	ngabu	njokkitii
☾	ndolata	ndufata	mbuure	nguunu
☀	njalata	mburu	njillu	mbiifu
😊	ngaren	njonete	ndilletee	ndiwriino

t	eŋ	teŋ
f	oŋ	foŋ
b	oŋ	boŋ
ŋ	oŋ	ŋoŋ
r	uŋ	ruŋ

d	uŋ	duŋ
k	aŋ	kaŋ
h	oŋ	hoŋ
l	eŋ	leŋ
s	iŋ	siŋ

★	ton	ni	no	tonnino
▲	jon	nin		jonnin
■	hon	nin		honnin
●	fan	nan		fannan
♥	fan	ni	no	fannino
☾	bu	lun	ne	bulunne
☀	fun	ni	nii	funninii
😊	hon	ni	no	honnino

★	jonnan	bulunne	jonnin	kanne
▲	dennin	tonnin	fannan	funnin
■	fannan	bannin	tonnino	tonnino
●	banne	bannino	turunne	honnina
♥	bannin	honnin	fannino	fannin
☾	jonne	kusunne	bulunne	bannin
☀	kanne	jonnino	bannin	jonnan
😊	funninii	fannino	denninii	dennin

- ★ Ko Moodi wadi koo dey funjini haa welaani yeddude.
- ▲ Daado tonjin loongel e dow hoore, tan raanani maayo.
- Hoto fannino e dow saret so a yidaa yande muusngu.
- So a dalaani fiyrude nii cukalel ngel, o wontat turunje.
- ♥ Suka nehoto, so yi'ii mawbe hoto tonjino e dow fonjorde.
- ☾ Ko hanke Sala artiri kanje mum to mbayla ŋolo Caam.
- ☀ Haadii ko kusunje mawdo, kala nde o defi maa yimbe mettoo pedeeli.
- 😊 Nde Salli yettii dental ngal haa tottaa siis mawdo, o honjini dow.
- 🐣 Nde Sala yillii jeeri kooyaa ndee, o waali ko e suudu bulunje.
- 🥄 Ndeen gorko defataa kono jooni ina heewi do gorko woni kusunje haa dadi rewbe.

★ Farba naatii galle ina tonjini laafa mawka e dow hoore. Nde o yettii jodnde makko, tan o hanjini. Heddi gooto kala ina wiya dum kam wi'i ko fanjan.

▲ So a yidii nehde, hoto sukaabe maa panjino e mbedda pudal haa mutal. So yawtii dum, suka fotaani fiyeede haa wonta turunje. En njawtii sahaa mo yimbe kodnoo e cuudi bulunje. Jooni kala ko neddo wadi biyum, maa karalle kese dee mbad dum fanjan.

■ Kala nde naat-mi jeere, tawat-mi ko njeeygu Faama ina wadi fanjan. Ko o jidde beydude golle, ko dum wadi omo banjina njeeygu nguu e teleeji. Sahaa kala, o yaltat wuro ngoo, etee alaa banje mo o woppi e leydi ndii.

● Muusaa mahii suudu bulunje e nder mballa mum. O wadi diwre, o wi'i yo bidde oo fanjino heen. So wonaa duum, o fiyat mo haa o wonta turunje.

ññ yy

★	fannino	kanje	fannan	denjino
▲	tonjini	funjini	banjin	banje
■	dannino	banjin	jonje	tonjin
●	honjin	funjino	honjino	turunje
♥	banjino	denjino	banjin	fannino
☾	tonjin	banje	jonje	bulunje
☀	kusunje	tonjin	kanje	banjin
😊	jonjiniima	turunje	funjinii	denjinii

ñ	eñ	ñeñ
y	oy	yoy
ñ	uñ	ñuñ
s	ay	say
w	añ	wañ

f	uy	fuy
ñ	oy	ño y
m	oñ	moñ
ñ	añ	ñañ
f	ey	fey

★	ñañ	ñu	de	ñaññude
▲	say	yí		sayyí
■	yoñ	ña		yoñña
●	toy	ya		toyya
♥	ley	yí		leyyí
☾	ñoý	yú	de	ñoýyude
☀	feñ	ñi	ni	feññini
😊	pey	yú	do	peyyudo

★	moññi	ñaññu	siññataa	oyyo
▲	hayyí	toyyata	soyyude	moññude
■	yoñña	soññi	ciññat	sayyí
●	duyyal	ñoýyunoo	gayyo	ñaññude
♥	feññinii	ciññee	ñaññina	guyyoo
☾	peyyen	leyyí	doyyoo	foñño
☀	ñaññoto	coññini	yoññi	peyyí
😊	tuyyam	moyyí	dayye	moññon

- ★ Gawlo oo sooyyii dimo mum ina soññina comci, tan toyyi daande yelaa.
- ▲ Hoto ñaño so ada lewa kolaade dee, a feyyat ledde dee kala.
- Nde Sammba yuwi Ngaari Nawle weñaande, ko doon ndi ñaño, ndi ñoyyi mo.
- Gila Habii yonni haa jooni nana lelii dow leeso, tan ina ñoyya hoore.
- ♥ Neene yamirii yo a feyyu ledde dee, so a gasnii, moñaama tamaate dee.
- ☾ Nde kenal kal sooyi, nan-mi ledde ina coña, cate majje ina coyfoo.
- ☀ Deyyu, buftaa cukalel ngel, ngittaa dum e ndiyam dam gila siññere hebde dum.
- 😊 Ko nde Paate moññani Kumbel cekkiri ndee, tan o samori, o ñaami jaga cayyel.
- 🐔 Maa mi sood biyye, mi moña mburu, mi wadda heen, mi totta jawdi ndii.
- 🥄 Nde wonnoo hikka ina buubi, min cuusaa duyyude sabu koyde ko ko mbaadi peyyi.

- ★ Golle muusde ina kayƴina cukalel, yo reente. Wonaa ko moyƴi sabu edum feñña cadeele e nguurndam maggel. Cukayel yo feyƴane do foti, tawa ina yahdi e duubi mum. Ñaamdu mum hoto won foñño tan, yo waylete.
- ▲ Penndel na daranii nehdi biyum sabu ina moyƴina gonal mum jango. Yumma oo yidaa nii o ƴoñña. O meedaa deyƴude e waaju e kala sahaa. So a memii bidɗo oo tan, o siññat Alla e korsa.
- Koyde Paate mbaɗii peyƴi sabu yahdu jamma e ñalawma. So omo buftoo, o oyƴoto e ndiyam tan hay so omo siñña. Alaa do o yiyaa omo ɗaňñii e golle, etee ko ko moyƴi tan o yahata.
- Tobo tobii, diyƴe keewi gila e boli wuro haa e beeli catiidi. Ko duum hebbini bowdi haa yoga e sukaabe ƴoññi. Bowdi dii keewa haa so a memii hudɗo koo tan, di ñaňñat, di kucca e cuudi.

Mi reftoo

ηη ññ yy

★	kaηηe	moññu	toyʸi	tonηin
▲	sayʸi	hoηηino	siññii	hayʸin
■	foñño	oyʸen	turuηηe	ñaññi
●	moññat	buluηηe	coyʸee	kaηηe
♥	baηηe	moyʸaani	siññinde	feññinii
☾	soññini	tonηino	sayʸii	moyʸii
☀	leyʸi	moññu	loηηini	buluηηe
😊	fuηηinii	bayʸii	foñño	ñaññina

★	soñ	ña		soñña
▲	day	ye		dayye
■	fan	ɲin		fanɲin
●	ban	ɲe		banɲe
♥	moñ	ñat		moññat
☾	ton	ɲin	de	tonɲinde
☀	soñ	ñi	nii	soññinii
😊	boy	yɹu	de	boyyude

★	bulunɲe	moññat	dayye	banɲini
▲	payyi	honɲan	soññii	deyyɹu
■	aññeere	boyfee	fanɲin	soññude
●	banɲe	ciñña	oyyude	denɲin
♥	boyyen	jonɲe	yofñii	hayyɹu
☾	foñño	ɲayyɹu	turunɲe	ɲañño
☀	tonɲin	soñña	cayyel	kanɲe
😊	leyyii	kusunɲe	moññon	meyyude

- ★ Jarlal mon ngal toññini ko coppi moyyi.
- ▲ Yeewee bota baa so alaa e suudu bulunje hee.
- Geelel feññini daande mum welnde ko ñande o toyyi daande.
- Fowru yidiino judde teewu, oyyi ngu e oyū, ndu ronki yaltinde.
- ♥ So neddo lelaaki e fabiyon, so bowdi pidii dum, tan yonñat.
- ☾ Yerel nana wada ataaye, ina hedoo duyyal belngal e rajo mum.
- ☀ Umar ko jula kanje mawdo, o heewi somaade noon ko wuro Ngudaal.
- 😊 Kodda hodi ko pale, o wonata ko e siññude jaangol hade jayngol hubbude.
- 🐣 Faati nana ñaama jaga-cayyel sabu o sikkata ko maa ittu siññere makko.
- 🥄 Malal ko daddo mo ñaamaa saayna, kala ko o nani ina soñña, o yuwat.

- ★ Abuu soodi nebbam kaarite, ina boosira hoyƴudu. O moññi dam haa daati, o honjini daande omo naala. O wii buri muusde ko banje nano. Ko mola mabbe mayƴi mo e leydi.
- ▲ Koyde Seyni mbadii peyƴi sabu njuuwam. So omo dawa gese, o yahrata ko banje, o wona e dasaade. O faamii jooni ko diyƴe buubde beydi tooke dee. Dum fof wadaani haa o ñaññii nde wonnoo ko o dimo.
- Aamadu Tijjaani feññini mbaawka mum ko ñande beto lekkol mumen. Gooto e mabbe kala wadaa banje. O gasni law, o woppi beya ina ciñña. Ko ñande heen, o anndi ganndal na moyƴi haa laatii kanje.
- Aadama ko moyƴo, o mahii bulunje, o rokki dadde makko. Tawi ñii duubi, so jaangol yontii, o wondata ko e siññere. Wadde oon ne duwanii mo e bernde mum moyƴere buubnde.

mmb   nnd   nnj   nng

★	kaŋŋe	ñaññi	leyyi	moñña
▲	feññin	moyyi	tooñi	moyya
■	biyye	siñña	tuyyi	soññat
●	mayyii	siññu	feyyii	baŋŋini
♥	buluŋŋe	moññat	dayye	deyyu
☾	payyi	hoŋŋan	soññii	soññude
☀	aññeere	boyfee	faŋŋin	deŋŋin
😊	baŋŋe	ciñña	oyyude	hayyu

★	sam	mba		sammba
▲	han	nde		hannde
■	lan	njal		lannjal
●	ban	nge		bannge
♥	jan	ngu	de	janngude
☾	lam	mbu	de	lammbude
☀	san	nje	re	sannjere
😊	can	nda	lo	canndalo

★	sammba	lonngin	tammbi	sonngete
▲	bonnji	hannde	anndata	ammbi
■	lannjal	lummbi	bannge	anndiino
●	lammbata	anndete	cannje	lannji
♥	mbummba	tanngal	lommbi	lonnge
☾	lonngoto	lummbiino	tonngete	dammbi
☀	kannje	binndi	sannju	kanndi
😊	bannda	demmba	kummba	wimmba

- ★ Sukaabe lekkol bee njahii yeeboyde lammba.
- ▲ Sammba nana sogga ngaari mawndi no feewi.
- Bala e Sala kubbbii sonndel ina njannga.
- Kosam kanndi ina moyyi e ñalel tokosel.
- ♥ Moolo baddo sannjere ina murtina hay mawbe.
- ☾ Amparante heewi ko lanngude so oto heewii.
- ☀ Dooro nana winnda bataake paado caggal leydi.
- 😊 Mbabba kaaw Demmba nana tonngaa hade mum wodfude.
- 🐣 Sonndu yoodndu nana juurii e tiba taanoo Molel.
- 🥄 Bataake jahoowo e posto ko maa wada temmbere.

- ★ Lammba mbelka fiyii hannde to dingiral Seefaa Pikini. Mbiruuji ngarii e waktu, ebe ni leewoo. Yeeboobe keewii gila e rewbe e worbe, mawbe e sukaabe. Sippiro ngoo welii haa weltinii arnoobe fof.
- ▲ Sukaabe janngoobe bee fof ina mbeltii hannde sabu lekkol uddii. Ebe ni njaha, ebe ngarta no mbiruuji lammba nii. Sammba e Bannadel ko sehilaabe no feewi. So lekkol uddii, be kootat gure mabbe haa guurti ngasa.
- Hannde janngoobe bee ngalaa binndande kono ko golle galle. Sala e Aali pinii gila subaka law. Sala nana fitta, Aali nana bofta kurjuru. Kambe dido fof be ndufoya kurjuru oo caggal wuro.
- Sammba e Demmba ngoni ko e ñalawma pooftel. Be cubii hannde ko yahde maayo, ebe ngawoya. Be njogii ko caasuui mabbe juutdi. Ndeen be ngartii, lidfi mabbe mbaannjaa e paan.

Mi tabitina

Ngonka :

Caggal nde njanngu-daa ko ina wona dumunna, musee walla madam maa tottii ma yo a jannu kaatumeeje gonde les dee.

Yamiroore :

Tar taro regiingo wootere wootere kaatumeeje nayi dee.

- ★ ba ew dee kuc ngoo dil nguu wan
- ▲ ot iib oor nga suud nde boom mba
- lu al lot eed ndii tiif ngee laad
- ki mbo ndi nge duur ngi nja mbaa
- ♥ ur bot oob oom nguf bee sad sor
- ☾ us doo lel uur mbat loot dul luum

- ★ lati boli baata yarnaniino
- ▲ seeno rem bilaa soodaniino
- yah ullundu sood bottaari
- araani suud ndakaaru remanano
- ♥ wof dulla badiniino tarantuno
- ☾ addani sor bam ardineede

Ko Dulo e Raabi ñaami.

Sammba winndanii hanƙi neene mum bataake.

So hare wad̄ii, mo suusaa bone laamotaako.

Hikka ndunngu nguu ina ñakki e dowri ndii.

Na'i e be'i ina oorda kono njiidaa ko ñaamata.

Laade gawoynoode fof ngartii haa heddii ka Bajjel e Moodi.

Mo muñaani cuurki hebataa yulbe, teen̄ti noon nde cadeele dee keewi.

Jid̄do dañde wune e jan̄de ko maa toppitoo dum gila e cukaagu.

Janngatnoobe e tolno go'o lekkol oo fof bennii gila e daawal gadanal ngal.

Balla ko mbir nanaado e nder tunndu nduu no fewi kono o malaaka wune.

Wuro Lewa-Hoda dawri hannde ko coñal gese maaro. Rewbe e worbe, sukaabe e mawbe kuudiima gila subaka law. Ko worbe bee keedti e soñde, rewbe bee ina ndobta. So maaro koo lappaama, ko yaaree, ko loowee e saakuuji.

Sukaabe leegal funnaange njahii teenoyde caggal maayo. Ledde nattii heewde sabu nokku oo wayrii tobeede e ameede. Dum fof dey hadaani yitere-ngaari e burgel-colel ina puda e nokku hee. Sukaabe bee nji'aani ele de teeni, kono mbaɗdii heen haa ndaani ko nawti.

Ñande juulde haaraan sukaabe wuro ina mbaala dognude bamdi. Kala do njah-daa nji'ataa ko ebe mbaɗda e bamdi palee palee. Dooro wadɗii ko mbabba mbaawba dogde kono tuudoowa no feewi. Bamdi garnoodi e oon jamma fof ko mbabba Dooro nawi raay.

Udditgol lekkol

Hannde, Yero e Maari pinii law. Ebe poti heblanaade dawol lekkol. Ko hannde woni udditgol lekkol. Neene Ayse wallii be haa be lootii, be bornii comci mabbe. Yero yahiino laboyaade, hanki. Yontere yawtunde ndee noon, Maari ñalloyiino to goggoo Hawo, oon moori mo moorol joodngol. Jooni noon, ko baaba mabbe nawata be lekkol. Hade be yahde noon, o wiyi be yo gooto kala yeewto mbele defte, kayeeji e kabirde mum godde dee fof kawrii.

Yero boornii tisetel joodngel, waddi heen pade basket daneje. Maari ne woni e moosmoosnude, kam e robbo mum jooddo, e pade mum toowde.

Hannde kay, maa sukaabe bee mbeltoro kawroygol mum'en e giy'iraabe mumen bee.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

laɓoyaade : yahde femmboo walla femmboyaade

basket : paɗe cuume baɗɗe kabbirikon

moosmoosnude : moosde sahaa e sahaa kala sabu welemma

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubɓondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

o

sulmii

subaka

fini

o

ndeen

b. Mi yiya kelme

- Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :
     lootii   jippiido   kawrii
- Winndu e kayee walla alluwel maa helmere weñondirnde firo e :
     mooraade   moosmoosnude   boornii

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **defte, mbaalu, kabirɗe, laɓaade, unugal, tisetel.**

Subto e majje ɗe njeyaaka dee e udditgol lekkol, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol ko Maari e Yero keblantoo ?
- Hol nawoowo Yero e Maari lekkol ?
- Hol boorniido tisetel ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'ɗol ngol.

1. Neene Ayse wallii ɓe haa ɓe ɗaanii.
2. Neene Ayse wallii ɓe haa ɓe lootii.
3. Neene Ayse wallii ɓe haa ɓe culmii.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.**

Jaabto dee doo naamne :

1. Hol ko njiy-don e natal hee ?
2. Hol mo sukaaɓe ɓee ngondi ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

1. Hol ko Yero e Maari mbaɗata to lekkol too ?
2. Ko waɗi udditgol lekkol welde ?

c. Mi jukkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa ɗii doo konngi, njokkitiraa ɗi kelme kaande dee : (baaba, dolokkeyel, lootii, hilifaaɓe, baaba, lefol, wallii, nawata)

Neene Ayse ..... ɓe haa ɓe .....

Ko ..... maɓɓe ..... ɓe lekkol.

Yero ɓornii ..... joodngel.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngal e natal ngal.

- A. Maari ina daarii ina ɓoornii simiis.
- B. Maari ina joodii ina ɓoorni wutte.
- E. Maari ina daarii ina ɓoorni robbo.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol ciimtowol weltaare Yero ñande udditgol lekkol ndee.

Nder dingiral lekkol

Maari e Yero, ko ɓe sukaabe funeebe dido janngoobe, jiidube wuro. Subaka kala, kayno-ɗaa ɓe gila to woddi, ebe njaha lekkol, ebe njeewtida e laawol hee. Yero ko moyfo, tee Maari ne ko newiido.

Wadi ñalaande, e nder dingiral lekkol hee, Maari yandoraa lojlonjal mum do fijdatnoo e sehilaabe mum. O woni e irtude leydi tan, omo dabbita, haa booyi Yero yottii, wiya mo :

- Maari, ko irtataa e leydi hee ?
- Ko hootonnde am nofru yani.
- Kono neene am wiya, juude mbaɗetaake e leydi.
Ina adda ñabbuji.
- Hee, miin dee mi anndaano dum !

Tan Yero wiya mo : « Yah soodoyo, maa neene men soodan ma heen didi joodde, janngo. »

O wadi noon. Maari kadi weltii no feewi.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

kayno-ɗaa : cooyno-ɗaa, njiyaa to woddi
yandoraa : saamiraa, woodi ko yani walla saami e makko
loŋloŋal : hootonnde nofru

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

e   njeewtida   Maari   ina   laawol   Yero   e

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

njeewtida   ɗabbita   yottii

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

adda   joodɗe   weltii

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **kayno-ɗaa, kooce, fijdatnoo, dingiral, tuppe, janngoobe.**

Subto e majje ɗe njeyaaka ɗee e dingiral lekkol, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol ko Maari e sehilaabe mum mbaɗata e dingiral lekkol hee ?
- Hol ko Maari yiilotoo e leydi hee ?
- Ko Yero wiyi Maari nde tawi ɗum ina irta leydi ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyʼol ngol.

1. Yero ko newiido, tee Maari ne ko moyʼo.
2. Yero ko moyʼo, tee Maari ne ko newiido.
3. Yero ko beltiido, tee Maari ne ko newiido.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.**

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol ko sukaabe bee mbaɗata e nder dingiral hee ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko yumum Yero wiya dum e irtugol leydi ?
- Hol ko weltini Maari ?

c. Mi jokkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(woni, leydi, ñabbuuji, njeewtida, irtude, njaha)

ebe ..... lekkol, ebe ..... e laawol hee.

Maari ..... e ..... leydi.

Juude e ..... ina adda .....

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- A. Yah soodoy.
- B. Yah lootoyo.
- C. Yah soodoyo.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol cifoongol ko sukaabe mbaɗata e dingiral lekkol.

Mi reftoo

Naamne e golle

I. Mi fira

a. Mi taftoo

E nder kayee maa, yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta :

1	joodɗo	dolokke	pettuuje	boorniima	Yero	e
2	laawol	Maari	e	njeewta	Yero	e nana

b. Mi subta

Kelme nani e cuuron les kon, e heen cuurel kala, subto helmere nde jeyaaka heen ndee, mbinndaa e kayee maa.

1	lekkol, alluwal, coñal, kayee, kaadam
2	comci, pade, kootone, jalo, mukke

II. Mi siftora loowdi binndande dee

a. Mi jaabtoo

Tar binndande dee laawol godngol, mbinndaa tonngoode heen naamnal kala, ndeftinaa heen alkulal jaabawol moy'ol ngol.

Winndande adande :
Naamne

- Hol fotbe heblanaade dawol lekkol ?
- Hol ko wadi Neene Ayse wallude sukaaɓe bee lootaade ?
- Hol miijo maa e no sukaaɓe bee toppitorree nii.

Jaabawuuji

a.	Laaliya e Hamme
b.	Yero e Maari
c.	Jibi'en
a.	wonde ɓe sukaaɓe
b.	jogaade sahaa
c.	softude tan
a.	ina moy'yi
b.	moy'yaani
c.	ina foti yubbitineede

Winndanne dimmere :**Naamne**

1. Hol ko woni hakkunde
Maari e Yero ?

Jaabawuuji

a. cehilaagal

b. ko be funeebe

c. jahdigal

2. Hol ko wadi Yero wiye wadde
juude e leydi ina adda ñawu ?

a. leydi ina wadi mboros

b. o hulbintu Maari tan

c. o yidaa o yiyta lonlone dee

3. Mbele fijirde kala ina waawi
wadeede e dingiral lekkol.

a. eey

b. alaa

c. won heen potaani

b. Mi subtoo

Winndu e kayee maa, tonngoode konngol moy'ol jaadowol ngol e kala heen winndanne.

1. Ko goggoo Hawo moori Maari moorol joodngol.
2. Ko goggoo Hawo rokki Maari wutte jooddo.
3. Maari yandoraa lonlonjal mum ko do fijdatnoo e sehilaabe mum.
4. Maari yandoraa pijirgel mum ko do fijdatnoo e mawnum.

c. Mi haala ko paam-mi e winndanne ndee

Mi jangga winndanne ndee, mi haala ko paam-mi heen.

III. Mi tara taro regiingo

Tar binndande didi yontere ndee, e taro regiingo, winndanne heen fof laabi didi. Labbinaa kelme dee e konngi dii, mbadtaa hakkille no moy'yi e tobbe joofnirde e poofirde dee.

IV. Mi winnda

Winndu konngi didi e kayee maa ekkordo, ciimtaa ñalawma maa gadano e dingiral lekkol.

Laaroygol taanoo Sammba

Hannde min njanngoyaani. Baaba wiyi ko miden laaroya taanoo Sammba.

Ahaa ! ko taanoo Sammba woni baban neene am.

Omo wuuri e taan am debbo, e gorgol am, e denndiraabe am.

Neene feewnii sasa, o wadi toon gerte, lacciri e kosam. Ko taanoo Sammba min ndokkoyta dum. Mi boorniima robbo am jurtiido, bulaajo oo ; baaba wadi kaftaan mum haako-ñebbe jooddo oo ; neene ne boornii kamisa mum bodeejo nataado piindi oo.

Taanoo Sammba weltiima e garal amen no feewi. O jodini mi hedde mum, o hokki mi tanngaleeje. Miin e dendi am Maham, min ngoni e fiydude ko juuti. Goggoo Hawo addani amen ndiyam follere mbeldam sanne.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caɗtufe dee

laaroya : yeewoya

Baban : woni baaba mum, jibini

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

addii

ndiyam

goggoo

mbeldam

follere

Hawo

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

laaroygol

jurtiido

ndokkoyta

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

jurtiido

feewnii

mbeldam

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **kayee, lacciri, sasa, kosam, kaadam, laana**. Subto e majje de njeyaaka dee e laaroygol taanoo Sammba, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol mo taanoo Sammba jibini ?
- Hol peewnudo sasa, wadi heen gerte ?
- Hol beltiido e garal hee ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyɗol ngol.

1. Neene feewnii sasa, o wadi toon gerte.
2. Neene feewnii saawdu, o wadi toon gerte.
3. Neene feewnii sasa, o wadi toon gawri.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.****Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol joodiido e leeso hee ?

b. Mi jaabtoo**Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko saabii neene feewni sasa ?
- Hol ko wadi haa taanoo Sammba weltii ?

c. Mi jokkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dñi doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee : (baban, tanngaleeje, wuurdi, sasa, debbo.)

Omo ..... e taan am ....., e gorgol am.

Ko taanoo Sammba woni ..... neene am.

O joddiini mi hedde mum, o hokki mi.....

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- A. Hoore taanoo Sammba ina heewi sukundu.
- B. Hoore taanoo Sammba ina wadi farde.
- C. Hoore taanoo Sammba ina wadi laafa.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol ciimtoowol laaroygol taanoo maa.

Neetanogol jinnaabe

Yero meedii bonirde baaba mum needi, o salii nelal mum. Oon na yidnoo tan nelde mo pakket warga to bitik too. Kono, Yero gantini, o wiyi ndeen o tardat lekkol, tee wonaa goonga noon.

E jango e mum, meeteres amen Madam Jallo wadi winndannde e biyleydaagal. O haali heen gede besngu. O wiyi : neene e baaba mbaadanii en kala huunde, gila eden pamdi. En mbaawataa yobde be. Njobirten be tan ko rewtaade e hormaade be.

Yero hedii no moyyi, o woni e miiptaade : “Meeteres haalii goonga noon, miin mido foti rewtaade jinnaabe am, mi nanana be.”

Nde o hooti galle, o fudfii waylude jikku. Baaba makko weltii heen no feewi.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

needi : jikku moy'yo, teddingol kala neddo
hormaade : teddinde, jogaade needi e lesdikinaade
biyleydaagal : needi jeyegol e leydi

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

ina	teddinde	neddo	jinnaabe	mum	foti
-----	----------	-------	----------	-----	------

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

salii   tokosidi   haali

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

haali   moy'yi   foti

c. Mi suɓta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **yattaade, salminde, neetanaade,**
janngude, tiidde hoore, deeyde.

Suɓto e majje de njeyaaka dee e nehdi.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol bonirɗo baaba mum needi ?
- Hol ko Madam Jallo waɗi janngo e mum ?
- Hol ko Yero waɗi nde hooti galle ?

b. Mi suɓtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'fol ngol.

1. Mi yawoto neene e baaba.
2. Mi salminat neene e baaba.
3. Mi tooñat neene e baaba.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.****Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol mo cukalel ngel salminta ?

b. Mi jaabtoo**Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko saabii Yero arti galle salmini baaba mum ?
- Mbele ko neene e baaba tan poti teddineede ?

c. Mi jukkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dñi doo konngi, njokkitiraa ñi kelme kaande dee : (huunde, goonga, rewtaade, nanana, mbañanii, hormoo)

neene e baaba ..... en kala ....., gila eden pamñi.

Meeterees haalii ..... noon, miin mido foti ..... jinnaabe am, mi ..... be.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- Maari salminta ko almuudo kalaas mumen.
- Maari salminta ko madam mum.
- Maari salminta ko kaaw Aali.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keñ-ñaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa konngol gootol, ciimtaa heen bañe cukalel nehingel.

Mi reftoo

Naamne e golle

I. Mi fira

a. Mi taftoo

E nder kayee maa, yuɓɓondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

1	hokkii	beldɗe	tanngaleeje	taanoo	min		
2	yo	nelaama	Maari	warga	Yero	e	coodoy

b. Mi suɓta

Kelme nani e cuuron les kon, e heen cuurel kala, suɓto helmere nde jeyaaka heen, mbinndaa nde e kayee maa.

1. **bojji, kosam, follere, weltiima, ndiyam**

2. **goonga, nelal, jinnaabe, furkitii, nehii**

II. Mi siftora loowdi binndande dee

a. Mi jaabtoo

Tar binndande dee laawol godngol, mbinndaa tonngoode heen naamnal kala, ndefтинаа heen alkulal jaabawol moyɗol ngol.

Winndannde adannde :

Naamne

- Hol to sukaabe bee mbaɗanaa ko be nawani taaniibe koo ?
- No garaangal sukaabe bee wayi e taanum'en oo ?
- Ko hokkude cukalel njaram follere mbeldam nafata ?

Jaabawuuji

a. e siwoo

b. e taasa

c. e sasa

a. na metti mo

b. na weli mo

c. na seknii mo

a. hulɓinde ɗum

b. weltinde ɗum

c. dognude ɗum

Winndande dɪmmere

Naamne

1. No Yero e Maari cifortee ?

Jaabawuuji

a. bonɓe

b. furkitiibe

c. nehiibe

2. Hol no suka neetaniido mawɓe sifortee ?

a. calordo

b. nehiido

c. ñaardo

3. Hol no jinnaado foti nehirde biyum ?

a. o janngintu mo

b. o welsinto mo

c. o resndoytu mo

b. Mi suɓtoo

Winndu e kayee maa, tonngoode konngol moyɗol jaadowol ngol e kala heen winndande.

1. Yero e Maari nganndiraa ko bonde nehdi.
2. Yero e Maari nganndiraa ko moyɗude nehdi.
3. Taanoo Sammba hokkiri ɓe tanngal ko haa ɓe mbeltoo.
4. Taanoo Sammba hokkiri ɓe tanngal ko ina pina ɓe.

c. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Tar laabi keewɗi, binndande de njanngu-ɗaa dee e yontere ndee, e taro deefngo, so a joofnii, kaalaa ko paam-ɗaa heen.

III. Mi faama loowdi winndande ndee

Tar binndande dɪdi yontere ndee, e taro regiingo, winndande heen fof laabi dɪdi. Labbinaa kelme dee e konngi dɪi, mbaɗtaa hakkille no moyɗi e toɓɓe joofnirde e poofirde dee.

IV. Mi winnda

Winndu konngi dɪdi e kayee maa ekkordo, ciimtaa heen no taane debbo wadatnoo.

Moyyere taanoo Kummba

Minen miden njidi taanoo Kummba. Ko kanko woni neenoo mum baaba am. So omo yanoo Paate, miñigel am gorel ngel, o wiyata dum ko kam woni joom galle makko ; miin Maari noon, ko mi nawliiko. Subaka kala, so min pinii, o naamnoo so min daaniima no moyyi.

O jabataa neene furoo min. So neene wiyi mo ko o jogordo bonnude amen tan, o tikka, o naatta e suudu makko.

Hade amen dawde lekkol, min ngarat, min mbaynoo mo. O totta amen, gooto kala, buudi 20 kannjara mbelnaari amen. Kono, o yejjittaa wiyde amen noon : so on njaltii lekkol, woto ngonee toon e mbeddaaji, ngartee galle.

Kikiide kala, o wiyata ko yo min ngar, min leloo nder suudu makko. Omo mooma min haa min daanoo.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

taanoo : taaniraado; yummum walla baaba mum jinnaabe ma.

nawliiko : mo o renndi joom galle.

jogordo : ganniyiido wadde.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

mbaynoto

hade

min

dawde

amen

lekkol

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

miñigel

haali

fiyde

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

ngam

leloo

tikka

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **alluwal, neenoo, laɓi, galle, hoddu, kannjara**. E nder kayee maa, subto heen kelme de njeyaaka e taariindi taanoo Kumba.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol ko sukaabe bee mbaɗata hade mumen dawde ?
- Hol ko taanoo Kumba naamnotoo so be pinii subaka kala ?
- Hol ko taanoo Kumba jabataa neene mum sukaabe bee wada be ?
- Hol no foti taanoo Kumba tottata sukaabe bee so ebe ndawa ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyɗol ngol.

1. So on njaltii lekkol, woto njenngoo toon.
2. So on njaltii lekkol, woto ngonee toon e mbeddaaji.
3. So on ndawii lekkol, woto ñallee toon.

I. Mi faama loowdi winndannde ndee

a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol ko sukaabe bee mbadata do ngoni doo ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko wadi sukaabe bee njidi taanoo Kummba ?
- Hol ko holliri moy'fere mum ?

c. Mi jukkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee : (furoo, mbaynoo, miden, dawde, taanoo, salaade)

Minen .....njidi ..... taanoo Kummba

Hade amen ..... lekkol, min ngarat min .....

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- Maari e Yero nana mbaynoo Paate miñiibe.
- Maari e Yero nana mbaynoo taanoo Kummba.
- Maari e Yero nana mbaynoo Baaba Umaar.

e. Mi haala ko paam-mi e winndannde ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndannde ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndannde ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol, ciimtowol jikku taanoo Kummba.

Galle Maari'en

Maari, e baaba mum, e neene mum, e banndum gorko Yero, e miñiibe Paate, fof koddi. Gorgol mum, kaawiraado mum, e taaniiko debbo kadi ina e galle hee.

ʼBesngu nguu fof na jaggondiri, ebe mballondira, ebe njidondiri ; hay so tawii noon, heen sahaaji, Maari ina sekna Yero so ebe petta bal. Jinnaabe Maari ko ñemmbeteebe. Ebe njidi besngu mabbe kadi ebe toppitii dumen no feewi.

Yummum Maari na defana galle oo fof ñameele belde. Ko goggoo Hawo Jah wallata mo heen. Baaba ne, ina walla mo ñande goo, kam yoo kaaw Alasan. Yimbe na ñaama no moyyi, e galle hee. Maari buri yidde fof noon ko saangaaji kikiide, nde neene e gorgol Hawo mbadata ndee ataaya gondudo e beñe e fataaya.

Oon sahaa, galle oo fof renndat, taanoo wona e siimtande be gede cukaagu makko.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

ñandegoo : wadi sahaa.

kam yoo : kañum e.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

neenoo

na

galle

ñameele

beldɗe

oo

defana

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

taanoo

dadde

maama

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

moyyi

jaggondiri

renndat

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **besngu, laana, banndum, kolangal, endam, barme, wallaani**. Subto e majje de njeyaaka dee e galle, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol defoobe e galle hee ?
- Hol ciimtanoowo sukaaɓe bee gede cukaagu mum ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyyol ngol.

1. Besngu nguu fof na jaggondiri, ebe calmondira.
2. Besngu nguu fof na yurmondira, ebe mballondira.
3. Besngu nguu fof na jaggondiri, ebe mballondira.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.****Jaabto dee doo naamne :**

- Hol defoowo ñameele belde ?
- Hol balloowo mo defde ?

b. Mi jaabtoo**Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko waɗi Maari ina haljina Yero ?
- Mbele galle oo burata renndude ko subaka ?

c. Mi jokkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(siimtande, galle, Maari, cukaagu)

Neenoo..... ina defana .....oo fof.

Taanoo wona e..... be gefe..... mabbe.

d. Mi tottira yiyande am

- Hol ko jaggondirgol besngu nguu nafata ?

e. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- Aysata nana walla mo y'oogde.
- Maari ina walla Yero.
- Goggo Hawo ina walla Maari defde ataaya.

f. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e karne walla alluwal maa konngol gootol, cifotoongol ballondiral besngu nguu.

Mi reftoo

Naamne e golle

I. Mi fira

a. Mi taftoo

E nder kayee maa, yuɓɓondir ɗee ɗoo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

1	leloo	suudu	nder	min	makko	
2	lekkol	dawde	amen	min	hade	kacitto

b. Mi suɓta

Kelme nani e cuuron les kon, e heen cuurel kala, suɓto helmere nde jeyaaka heen ndee, mbinndaa e kayee maa.

1. taanoo, kaaw, mbeewa, nawliiko
2. besngu, ɗannotoobe, gorgol, kodda

II. Mi siftora loowdi binndande ɗee

a. Mi jaabtoo

Tar binndande ɗee laawol godngol, mbinndaa tonngoode heen naamnal kala, ndeftinaa heen alkulal jaabawol moy'ol ngol.

Winndande adande :

Naamne	Jaabawuuji
1. Hol gondo neene mum baaba am ?	a. taanoo Kumba b. miñel c. taanoo Sala
2. Hol no miñigel sukaabe ɓe wiyetee ?	a. Sala b. Paate c. Yero
3. Hol caliido neene furoobe ?	a. baaba b. taanoo Kumba c. Faati

Winndande dimmere

Naamne

1. Hol galle Paate hodi ?

Jaabawuuji

a. Faati Kebe'en

b. Maham'en

c. Maari'en

2. Hol defoowo ñameele belde ?

a. Ummu

b. Goggo Pennda

c. Yummum Maari

3. Hol sahaa Maari buri yidde ñaamde ?

a. subaka

b. jamma

c. kikiide

b. Mi subtoo

Winndu, e kayee maa, tonngoode konngol moy'ol jaadowol ngol e kala heen winndande.

1. Min mbaynotaako mo so min ngarii e dawde lekkol.
2. Hade amen dawde lekkol, min ngarat min mbaynoo mo.
3. Besngu nguu fof jaggondiraani, yanti heen kadi be mballondirtaa.
4. Besngu nguu fof na jaggondiri, ebe mballondira.

c. Mi haala ko paam-mi

Tar laabi keewdi, binndande didi de njannu-daa e yontere ndee, e taro deeyngo, so a joofnii, kaalaa ko paam-daa heen.

III. Mi faama loowdi winndande ndee

Tar binndande yontere ndee, e taro regiingo, winndande heen fof laabi didi. Labbinaa kelme dee e konngi dii, mbaftaa hakkille no moy'yi e tobbe joofnirde e poofirde dee.

IV. Mi winnda

Winndu konngi didi e kayee maa ekkordo, ciimtaa hol no taanoo Kumba wuudi ?

Ñakkoyagol to safrodu

Hanki kikiide, takkusaan dow, gawlo nokku oo tintinii wuro ngoo fof wonde maa ñakku wade hannde to dispaaseere too. Neeniraabe, joom'en cukalon fof, mbiyaa na poti nawde sukaabe mumen, be ñakkoyoo. Hannde subaka noon, miin e funeere am Yero, min njahdii e neene amen, omo nanngi Paate miñ am e juude makko.

Ñakkagol nafata ko haɗdude yimbe e paawngal jaddo. Addata jaddo noon ko yuweede njamndi walla kala gaañannde nde yiyataa henndu do mullel rafi oo ina naata. Tee ko rafi bonɗo e sukaabe no feewi. Dispaaseere ndee na heewnoo yimbe. Sukaabe bee fof na ngondi e kulol, nde be njiyi ndee safroobe bee. Paate kam woni e siññude tan, ellee barwalol, omo ñabbini gite. Gooto e emfirmiyeebe bee wiya : woto kulee, ñakkagol muusaani.

Nde neene badii ndee taabal ñakku ngal, mido yontaa ñakkaade, mi muɓɓu gite am. Haa tin-mi ko wayi no juwangel seeda e junngo am, tan ndeke dum gasii.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

ñakkagol : ñeesagol, pesagol.

barwalol : beremlefol, kaakol.

ɗabbini : futtini, ɗabbiti.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

haa

muubnii-mi

mi

hul

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

haɗdude

neene

safroodu

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

seeda

muusaani

kulol

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **faawaama, ñeeso, aynoya, safroodu, kawgel, ñawɗo.**

Subto e majje de njeyaaka dee e ñakkagol, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol ko gawlo nokku tintini wuro Yero'en ?
- Hol ko wadi sukaabe bee ina poti ñakkeede ?
- Hol ko hulbinta sukaabe bee so ina ñakkoo ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'ol ngol.

1. Sukaabe bee fof ina cuusi ñakkagol.
2. Sukaabe bee fof ina ngondi e kulol.
3. Sukaabe bee fof ina ngondi e weltaare.

I. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko njiy-don e natal hee ?
- Hol ko cukalel ngel wadatee, e junngo mum hee ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko hebbini safrordu nduu yimbe hannde ?
- Ko ñakku nafata e wuro ?

c. Mi jukkita konggol

Winndu e kayee walla alluwel maa dñi doo konggi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(kulee muubni heewnoo rafi safrordu)

Ñakkagol nafata ko haadude yimbe e .....

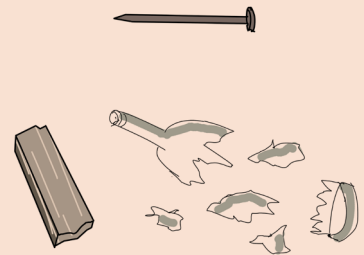
Dispaaseere ndee na ..... yimbe.

Woto ....., ñakkagol muusaani.

d. Mi yerondira konggol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konggol jahdungol ngol e natal ngal.

- Addata jaddo ko fideede bowngu.
- Addata jaddo ko yuweede njamndi.
- Addata jaddo ko nateede rawaandu

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

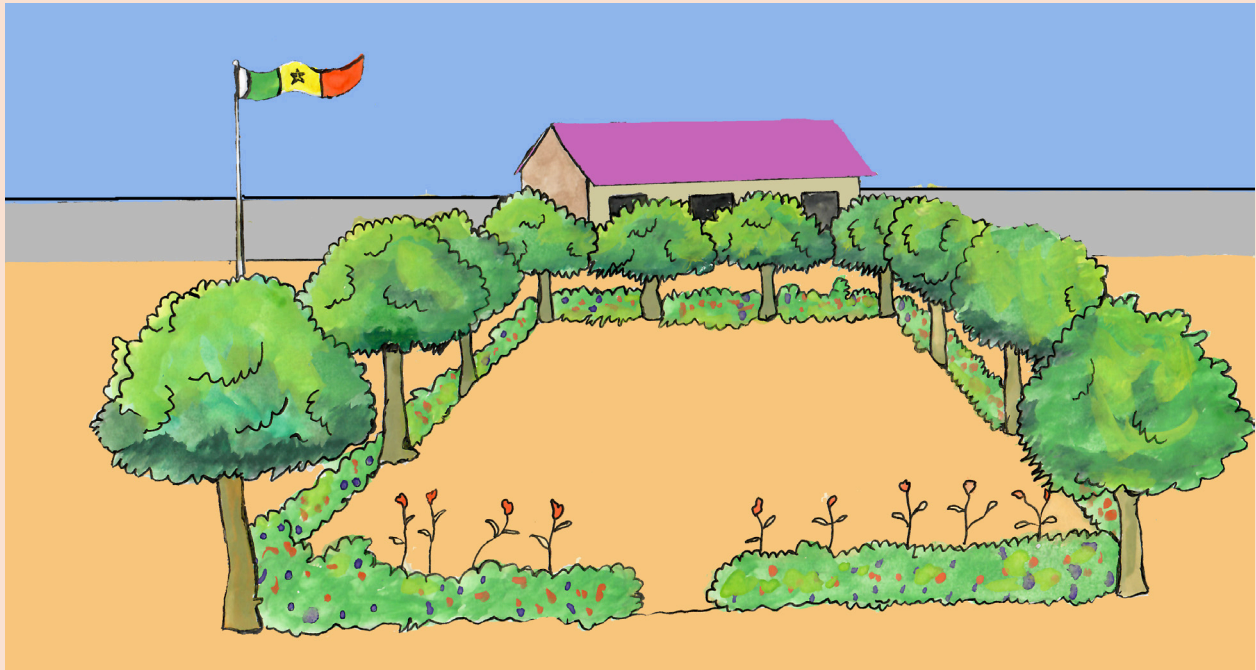
Haal ganndal keɓ-daa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konggol gootol ciimtowol ko sukaabe mbaadata so ina ñakkoo.

Ndaw ko oo lekkol laabi !

Lekkol amen Ceel, ko lekkol ladde wonnoo. Ombo wonnoo hedde mbalka fooras kaa, do jawdi yaroyatnoo. Nde min fuddii naatde ndee, hakkunde CI e CP, lekkol oo howanooka. Jawdi fof na heewnoo taycude dingiral ngal.

Kono nde Musee Maane, gumminoodo Tiwaawoon oo, addaa doon ndee, ko heewi fuddii waylaade. Ko adii fof, o wiyi janngoobe bee e jinnaabe mu'en kala, alaa e sago lekkol oo howanee galle. Duum wadaa haa gasi. Caggal duum, subaka kala dingiral ngal fittete haa laaba. Kala kurjuru bobtee, weddoyee.

Alkamiisa kala, subaka law, ko adii jande ndee ina fuddoo, eleweebe bee fof, rewbe e worbe, mawbe e tokosbe, ngarat labbinde dingiral ngal, e werandaa oo, e saal dudal oo fof. Rewti heen, min ngaawtii ledde, ede ndoosee. Haa booyi, sardinje lekkol wadaa.

E nder hitaande tan, lekkol amen jeytaa e nokkuuji burdi laabde e Ceel fof. Jinnaabe eleweebe bee mbadti arde, na njeewtida e jannginoowo oo, ina njaara mo.

Duum doon wonani amen teddungal manngal noon.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caɗtufe dee

boftee : boftee, ndenndinee y'etton.
taɣcude : lummbude, rewde e nokku yawta.
jinnaabe : jibnaabe, jiknaabe, yumma e baaba.

I. Mi fira

b. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

dingiral

ina

hee

sukaabe

pija

e

c. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwal maa helmere jiidunde firo e :

laɓɓinde

ngaawtii

njaara

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere weñondirnde firo e :

naatde

heewnoo

mawbe

c. Mi suɓta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **kayeeji defte mbaalu salamburu kaadam unugal jappeere.**

E nder kayee maa suɓto heen kelme ɗe njeyaaka e taariindi lekkol.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol to lekkol oo heeditirnoo ?
- Hol nde lekkol oo fudɗii waylaade ?
- Hol aroobe yeewtidde e jannginoowo lekkol oo ?

b. Mi suɓtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyɗol ngol.

1. Duum doon wonani amen teddungal manngal.
2. Duum doon wonaniino amen teddungal manngal.
3. Wonaa duum doon wonani amen teddungal manngal.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndannde ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.****Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol ko eleweebe mbaadata subaka alkamiisa kala ?

b. Mi jaabtoo**Jaabto dee doo naamne :**

- Hol mo jinnaabe eleweebe njeewtidta ?
- Hol ko saabii jinnaabe bee arde yeewtidde e jannginoowo oo ?

c. Mi jukkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(**laaɓde, haa, lekkol, jeytaa, dingiral, galle**)

E nder hitaande tan ..... amen ..... e nokkuuji burdi .... e Ceel fof.
Subaka kala ... ngal fittete ... laaɓa.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- Duudu nana winnda e nder kayee mum.
- Maham e Hawo nana njaha lekkol.
- Madam Maari'en nana winndi e alluwel mawngal hee.

e. Mi haala ko paam-mi e winndannde ndee

Haal ganndal keɓ-daa e winndannde ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndannde ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol ciimtowol mbaadi lekkol Ceel oo.

Mi reftoo

Naamne e golle

I. Mi fira

a. Mi taftoo

E nder kayee maa, yuɓbondir ɗee ɗoo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

1	jaddo	e	boni	ina	sukaabe
2	men	lekkol	howaama	dingiral	

b. Mi subta

Kelme nani e cuuron les kon, e heen cuurel kala, subto helmere nde jeyaaka heen ndee, mbinndaa e kayee maa.

1. **dispaaseere, jaddo, dannaade, rafi, ñakkaade**

2. **laabal, tuundi, fittude, duule, senaare**

II. Mi siftora loowdi binndande ɗee

a. Mi jaabtoo

Tar binndande ɗee laawol godngol, mbinndaa tonngoode heen naamnal kala, ndeftinaa heen alkulal jaabawol moyɗol ngol.

Winndande adande :

Naamne	Jaabawuuji
1. Hol ñakkoytoobe ?	a. yummiraabe b. baabiraabe c. sukaabe
2. Hol ko sukaabe ñakkantoo ?	a. jontinooje b. jaddo c. doyru
3. Hol ko ñakkaade nafata e cukalel ?	a. ina reena b. ina safra c. ina ñawna

Winndande dimmere

Naamne

1. Hol ko waylii e Ceel ?

Jaabawuji

a. jumaa

b. jeere

c. lekkol

2. Mbele wuro ngoo ina weltii heen ?

a. eey

b. alaa

c. mi sikkaani

3. Hol ko ñakkaade nafata e cukalel ?

a. aamnude

b. softinde

c. falaade ñawu

b. Mi suɓtoo

Winndu e kayee maa, tonngoode konngol moyʼol jaadowol ngol e kala heen winndande.

1. Paate yiya safroobe bee, o woni e siññude.
2. Musee Maane addii peeje moyʼe e dispaaseere Ceel.
3. Paate yiya safroobe bee woni e jalde.
4. Musee Maane addii peeje moyʼe e lekkol Ceel.

c. Mi haala ko paam-mi

Tar laabi keewdi, binndande dīdi de njanngu-daa e yontere ndee, taro deeyngo, so a joofnii, kaalaa ko paam-daa heen.

III. Mi tara binndande dee taro regiingo

Tar binndande yontere ndee, e taro regiingo, winndande heen fof laabi dīdi. Laɓɓinaa kelme dee e konngi dīi, mbaɗtaa hakkille no moyʼi e toɓɓe joofnirde e poofirde dee.

IV. Mi winnda

Winndu konngi dīdi e kayee maa ekkorɗo, ciimtaa hol no taanoo Kummba wuuri ?

Laabal nokku

Yero e Maari ngoni ko kalaas CP. Be boornotoo tan ko comci laabdi. So pooftel gasii, ko maa be coodoyoo, nde be puddoo naattude dudal. Sahaa gooto, musee oo wiya be yo be kaalan giy'iraabe mabbe, no be mbaɗata haa be ngona laabbe ñande kala.

Yero wiya : « Kikiide fof, fodde am lelaade, neene am lootirat kam ndiyam e saabunnde. O walla mi kadi e soccude ñiiye am. »

Maari ne hebbitii : « Fodde am arde lekkol, mi loototo. Mi socca ñiiye am haa laaba. Mi boornoo wutteeji am laabdi. So guurti mbaɗii, min mballat jinnaabe amen e fittude galle oo haa laaba. Neene e baaba fof mbiyii min wonde, neddo na foti soodoraade saabunnde e kala sahaa nde o yalti e taarorde, walla hade mum ñaamde. »

Maari suuti junngo, o wiya : « Hanki, dendi am woni e fijde e nduufri haa gasni, o yahi o ñaamoyi. Reedu muusooru hebi mo. »

Jannginoowo oo holli be noon wonde, laabal timmungal ñande kala, ko duum haɗata ñabbuuji.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

nduufri : leydi nduufnduufoldi.

giy'iraado : mo pot-ɗaa duubi, mo ndenndu-ɗaa fedde ganni.

dendi : biy kaaw maa walla biy gorgol maa.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

saabunnde

ñaamde

soodoro

maa

hade.

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

comci

soccude

wiyi

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere weñondirnde firo e :

neene

ñabbu

laabbe

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **saabunnde, tuundi, kurjuru, pittirdi, bowdi, ndiyam, lawfude, tuute.**

Subto e majje de njeyaaka dee e laabal, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

1. Hol ko Yero wiyi giy'iraabe mum ?
2. Hol ko Maari wiyi giy'iraabe mum ?
3. Hol ko neene e baaba mbiyi Yero e Maari ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'ol ngol.

1. Jannginoowo oo holli be ko saabunnde.
2. Jannginoowo oo holli be ko ndiyam.
3. Jannginoowo oo holli be ko laabal timmungal.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.**

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol soodortoobe saabunnde ndee ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko saabii soodoraade saabunnde moy'ude ?
- Hol be musee oo haaldata nafaore laabal ?

c. Mi jokkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(**yalti, nedfo, soodoraade, ñaamde, mbiyii, taarorde**)

Neene e baaboo fof .....min wonde.....,
na foti ..... saabunnde e kala sahaa
nde o .....e....., walla hade mum.....

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- A. Sukaabe loototoobe.
- B. Sukaabe fittoobe dudal mumen.
- C. Kummba woni ko e wuppude, Idi ina lawya koyde mum.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol ciimtowol galle laabfo.

To safroodu too

Rowane, ñawu came feeñii e wuro hee. Neene Ayse nawi Maari e Yero to safroodu mbele ebe ñakkoo. Taw noon Maari na dañi duubi joyi, Yero na yahra e duubi jeedidi.

Nde be njottotoo to safroodu, sukaabe bee na nana gulaali cukalon. Be puddii faayde seeda noon. Kono, neene Ayse suustini be, wiya be wonde ko keccon tan ngoni e wullude, tee kamen dido bee noon, ko be mawbe jooni, be ngullataa.

Haadaani doon, balngol alkol ngol na hiilnii doon, tee na haabnii, woowaaka. Duum fof woni e yiilaade e koye sukaabe dido bee. Booyaani tan, doktor oo ari, yetti Maari e juude mum, fa'i to suudu safroodu too. Yero ne suusti noon, hankadi neene Ayse jaggi mo e junngo, be pa'i nder.

Do doktor toppittoo Maari doo, Yero woni tan e yiilde gite, na yeewa dii doo butelaaji, weereeje, e gede godde kaawniide. Wattan fof noon, sukaabe be ñakkii e newaare, be kooti galle kamen e neene mumen.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caɗtufe dee

keccon : tigguyon walla cukalon tokoson.

balngol : uurngol.

hiilnii : huuri, hawridini nokku.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

jidɗo

dadde

yo

laaɓal

kolera

e

teddin

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

gulaali

haaɓnii

hiilnii

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere weñondirnde firo e :

booyaani

jaggi

suusti

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **laana, safrordu, bolorɗ, laaɓal, jaawinde, senaare, suukara, ñakku.**

Subto e majje ɗe njeyaaka e cellal aadee mbinndaa e kayee walla e alluwal maa.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol nde koleraa feeñnoo e wuro ngoo ?
- Nde koleraa feeñi ndee, hol to neene Ayse nawi Maari e Yero ?
- Hol cuustindo sukaabe bee nde be paayi ndee ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyɗol ngol.

1. Yero na yahra e duubi jeetati.
2. Ayse na yahra e duubi jeedidi.
3. Yero na yahra e duubi jeedidi.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.****Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko anndinta neddo doo ko safrordu ?
- Hollu e natal ngal hol gondo yummum Maari e Yero ?

b. Mi jaabtoo**Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko wadi neene Ayse ñakkoyde Maari e Yero ?
- Hol ko addani doktor o yettude Maari e juude mum ?

c. Mi jokkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee : (booyaani, doktor, Yero, ñakkoo, yiilde, yetti.)

Neene Ayse nawi Maari e ..... to safrordu mbele ebe .....
 ..... tan, doktor oo ari, ... Maari e juude mum.
 Do ..... topittoo Maari doo, Yero woni tan e .....gite.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngal e natal ngal.

- Doktor debbo oo ñakkata ko Yero.
- Ko suka debbo doktor debbo oo ñakkata.
- Doktor debbo ñakkata ko kaaw Aali.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol ciimtowol no sukaabe bee mbayi to safrordu too.

Mi reftoo

Naamne e golle

I. Mi fira

a. Mi taftoo

E nder kayee maa, yuɓɓondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

1	wuro	hee	e	rowane	feeñii	came
2	coodoyoo	maa	so	gasii	ɓe	pooftel

b. Mi suɓta

Kelme nani : suɓto helmere nde jeyaaka heen ndee, mbinndaa e kayee maa.

1. laaɓɓe, lekki, giy'iraabe, comci, soccude, saabunnde
2. ñawu, alkol, doktoor, noddude, balngol, ñakkii

II. Mi siftora loowdi binndande dee

a. Mi jaabtoo

Tar binndande dee laawol godngol, mbinndaa tonngoode heen naamnal kala, ndeftinaa heen alkulal jaabawol moy'ol ngol.

Winndande adande :

Naamne

Jaabawuuji

1. Hol kalaas Maari e Yero ngoni ?
2. Mbele Yero e Maari na boornoo comci tunwudi ?
3. Hol ko laabal ñande kala nafata ?

- a. CM
- b. CP
- c. CI
- a. heen sahaaji
- b. jaddo
- c. alaa
- a. ina adda cellal
- b. ina ñawna
- c. yideede yimɓe

Winndande dimmere**Naamne**

1. Mande ñawu came feeñi e wuro hee ?
2. Hol ko saabii gulaali cukalon kon ?
3. Hol ko nganndu-ɗaa e ñakkagol sukaaɓe ?

Jaabawujia. **booyii**b. **hikka**c. **rowane**a. **kulol bolol**b. **kon muusete**c. **kon paay**a. **ina hulbinii**b. **ina faltoo rafiji**c. **ina safra****b. Mi suɓtoo**

Winndu e kayee maa, tonngoode konngol moy'ɗol jaadowol ngol e kala heen winndande.

1. Yero e Maari keewaani lootoraade saabunnde.
2. Doktoor oo yettii Faati e juude mum.
3. Kikiide fof, neene am lootirat kam saabunnde.
4. Ko sukaaɓe mawɓe ngonni e wullude.

c. Mi haala ko paam-mi

Binndande didi ɗe njanngu-ɗaa ɗee e yontere ndee, tar wootere kala laabi keewɗi, e taro deeyngo, so a joofnii, kaalaa ko paam-ɗaa heen.

III. Mi tara binndande ɗee taro regiingo

Tar binndande yontere ndee, e taro regiingo, winndande heen fof laabi didi. Laɓɓinaa kelme ɗee e konngi dɗii, mbaɗtaa hakkille no moy'yi e toɓɓe joofnirde e poofirde ɗee.

IV. Mi winnda

Winndu konngi didi, e kayee maa ekkorɗo, ciimtaa heen ñakkoyagol galle doktoor.

Tottirgol njeenaari

Hitaande jaŋde gasii, lekkolaaji na ngudda. Kono hannde, ko yeengo tottirgol njeenaari yubbintee. Yero e Maari e Faati Kebe ebe njannga CP. Maari dadi kalaas mum, omo foti hebde njeenaari hikka. Hannde, o ari ko omo ardi e sehilaabe makko dīdo e jinnaabe mumen bee. Subaka law, taw tirbin oo darnaama e leriinde dingiral lekkol ngal. Omo huuraa lefol araaraay Senegaal.

Saanga waktuuji 10, hellifaabe bee puɗɗii arde. Tawi kadi joowe defte e njeenaaje godde na mbadaa e sara tirbin oo. Surweyaabe bee ngoni e hartaade sukaabe bee, nde wonnoo ebe piddi haa burti. Ko wa'i heen no Maari fof, tawi omo heewi mbelwette, sabu keɓgol mum njeenaari. 'Booyaani tan jaagorgal ngal ari, ngam ardaade yeengo ngoo. Jarfol ngenndi ngol yimaa.

Haa booyi tan, Maari noddaa. Bernde mum woni e diwde ko juuti. O yahri seese, haa o yottii, o tottaa njeenaari makko, o fotodii e jaagorgal ngal. O ruttii, o tawtoyi sehilaabe makko, kambe fof be kooti galle ebe mbeltii.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

njeenaari : mbelnaari, mbarjitaari.
leriinde : leri, hakkunde.
yeengo : bayyingol, ñalaande belaa.
mbelwette : mbelamma, weltaare.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

sulmii

subaka

fini

dawi

Abuu

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

tottirgol

pididi

jaagorgal

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

mbelwette

burti

huuraa

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **kayeeji, joowe, mbaalu, arduwaas, mbarjaari, unugal, tirbin.**

Subto e majje de njeyaaka dee e tottirgol njeenaari, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol potdo hebde hikka njeenaari ?
- Hol gardo ardaade yeengo ngoo ?
- Hol tawtoydo sehilaabe mum ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'ol ngol.

1. Maari dadi Yero e Faati Kebe, omo foti hebde njeenaari.
2. Maari dadi kalaas mum, omo foti hebde njeenaari hikka.
3. Maari dadaani kalaas mum, tee o hebii njeenaari hikka.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.****Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol ko lekkol oo dawri wadde ?

b. Mi jaabtoo**Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko wadi Maari ina weltii ?
- Mbele ko janngoowo kala tottete njeenaari ?

c. Mi jokkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee : (surweyaabe, diwde, lefol, sehilaabe)

Hannde, o ari ko omo ardi e ..... mum.
 ..... bee ngoni e hartaade sukaabe.
 Bernde mum woni e ..... ko juuti.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngal e natal ngal.

- Huley e Sala nana koota galle.
- Paate yahnoo ko gese.
- Maari nana tottee njeenaari mum.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol ciimtowol weltaare Maari nde hebi njeenaari ndee.

Mi tabitina

Ngonka : Caggal nde njanngu-ɗaa dumunna, aɗa foti betde ganndal maa.
A tottaama ɗo les ɗoo winndaande ina wondi e naamne.

Yamiroore : Tar winndannde ndee, e taro deeyngo, ngeto-ɗaa
faamde loowdi ndii, mbaɗaa golle dee, kadi njaabo-ɗaa naamne dee.

Kalaas Maari'en

Miin, mbiyetee-mi ko Maari. Mido weltii e kalaas am CP keso oo. Ko mbo mawɗo, jaajɗo. O woni ko sara kalaas Yero'en. Ombo wadi alluwal mawngal ngal goobu haako-ñebbe kam e bale oole. Subaka kala, woodat elew momtuɗo alluwal ngal. Hannde, ko Maham yontaa. Janngo ko miin yontetee.

Meeterees oo na winndi e alluwal mawngal hee limooje e alkule. To bannge ñaamo too, ina wadi nate kulle wuro, to nano too, nate kulle ladde. Ina wadi gorwocci taabe joodorɗe tati. Joodorgal heen fof, sukaabe ɗido ina ɗoon njoodii.

To caggal too, e lobbudu kalaas hee, ina wadaa armuwaar. Ko nder toon meeterees oo mobti nate jannginirɗe, defte e pijirkon. Meeterees amen yaltinta ɗe, ko saanga nde janɗe haala yonti.

Subaka oo, min pittat kalaas amen haa laaba, ko adii nde amin naata heen. Min ngitta kurjuru oo. So min ndentinii dum, min bofta, min mbaɗa e pubelaaji. So gasii, min njaha, min coodoyoo haa juude amen laaba ko adii nde min njoodoytoo. Kalaas amen na laabi no feewi, ina weeytii, kadi ina weli.

I. Mi fira

a. Mi timmitina

E nder kayee walla alluwel maa, timminir konngol kala kelme kaande dee :
kalaas, jamma, subaka, laaba.

1. .... kala, min pittat ..... amen haa.....

E nder kayee walla alluwel maa, timminir konngol kala kelme kaande dee :
wadi, nano, ñaamo, heedi, kulle.

2. To bannge ..... kalaas amen, ina ..... nate ..... wuro

b. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

1. ina   amen   kalaas   laabi
2. armuwaar   caggal   wadi   kalaas   ina

c. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

momtude
ñalnde
yettude

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

feccude
njidi
boftude

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

1. Hol to meeteres oo heediri e kalaas hee ?
2. Haal gede godde de njii-daa e natal ngal ?
3. Hol ko saabii ebe pitta kalaas oo subaka kala ?
4. Hol ko wadi sukaabe bee ina coodoo so ngasnii fittude ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyyol ngol.

1. Subaka kala, woodat elew momtudo taabal ngal.
2. Subaka kala, woodat elew momtudo alluwel ngel.
3. Subaka kala, woodat elew momtudo alluwal ngal.

III. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, yeewto-daa no moyyi kelme dee e konngi dñi. Wadtu hakkille no feewi e tobbe dee.

Ñalawma innde, galle Maari'en

Hannde ko innde miñ am. Baaba am soodii njawdi mawndi ndaneeri ndi gallaadi kaay'iidi. Gila e baafe hubeere hee haa e defirde ndee, barmeeji karaw mawdi ina njonngaa e duɗe. Haa ñiiri na uura doo ! Neene werti e leeso mum darap keso pul. O boorni miñ am tigguyel ngel comci kesi di goobu baka kurmuɗo jooɗɗo, o fawi e maggel wudere nanndunde heen.

Jooni noon waktuuji 9 njonii, ko oon sahaa woni sahaa innugol tiggoo oo. Gorgol Hawo Jah yetti tigguyel ngel, o lelɓi ngel e daago, o hucciti e Almaami. Neene ina jooɗii bannge, ina boornii wutte keso oolo e misoor nannduɗo heen. Almaami oo tukkii e nofru tigguyel ngel, ina ñuumboo, o tukkitii o wiya : «Tigguyel ngel inniraama Gelaajo».

Subaka law, karaw rottaa e lehon palastik ndanewon, tottiraa. Booluuji maaro e teewu caraa e yimbe, ɓe ngottii. Caggal duum, rewɓe ɓee tottiri njaram buubdam e ɓiɓɓe ledde. Ñalaande innde ndee yooɗii.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

tukkii : turii e..., yuri hoore.

ñuumboo : ño'a, haala daande les.

tigguyel : cukalel keccel jibinaangel ko booyaani.

njonngaa : pawaa dow jayngol.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

ndaneeri

Ayse

Goggo

rokkii

njawdi

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

wutte

deftaa

yetti

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

ñuumboo

tottaa

mawndi

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : ñiiri, maayo, gese, gawri, mbaroodi, kosam, njawdi, waandu.

Subto e majje de njeyaaka dee e innde.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

1. Hol ko baaba soodi ñande innde ?
2. Hol ko defaa ñande innde ndee ?
3. Hol ko neene boorni tigguyel ngel ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'ol ngol.

1. Gorgol Hawo Jah yetti tigguyel ngel, o lelni ngel e daago.
2. Gorgol Ayse yetti tigguyel ngel, o lelni ngel e wudere.
3. Gorgol Hawo Jah yetti tigguyel ngel, o lelni ngel e leeso.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.**

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol be yumum tigguyel ngel buri badaade ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko addi almaami oo ?
- Hol ko njawdi ndii soodiraa ?

c. Mi jokkita kongol

Winndu e kayee walla alluwel maa ñii doo kongi, njokkitiraa ñi kelme kaande dee :
(**nanndufo, bange, keso, werti, oolo**)

Neene ..... e leeso mum darap ..... pul.

Neene ina joodii ..... ina boornii wutte keso ..... e misoor ..... heen.

d. Mi yerondira kongol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal kongol jahdungol ngol e natal ngal.

- A. Almaami nana tukkii e nofru tigguyel.
- B. Gogoo Hawo Jah nana huufi tigguyel ngel.
- C. Aysata nana yeyfa miñ mum.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, kongol cifoongol ñalaande innde ndee.

Kermes lekkol amen

Lekkolaaji nguddii. Lekkol amen ina yubbina kermes. Caaleeje ndarnaama e nder lekkol hee, nokkuuji pijirlooji e ñameele caraa heen. Maari e sehilaabe mum maa pij, ñe ndañora heen njeenaari.

Maari wi'i : mbido yidi wadde dadndu koyde e nder saak.

Kanko e sehilaabe makko, ñe naatni koyde e saakuuji, ñe ngoni e diwdiwnude. O adii yettaade, o dañi tobbere.

Jooni, ñe mbiyi mbaaden fijirde poodondiral boggol. Maari e wondiibe mum poodi cebal boggol, goomu goddo foodi godngal ngal. 'Beya njolbini, goomu mañbe wiya e leydi rel ! 'Be poolaa.

Yero joopii pijirgel godngel, tawi ko beñuwaar badde ndiyam e jaabe. O wi'i : Maari, sukaabe ñee nana pija, na ndiwndiwna, na ngulla. Ko ñe weltiibe.

Jooni ñe njahi to taabe too hollirde tobbere ñe ñe ndañi ñee, ngam hebde njeenaaje mañbe.

Hankadi noon, hedditii yahde to taabe badde gatooji e njarameeje too, mbele ebe meeda ko samori. Ndaw ko welnoo !

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

caaleeje : mbaaraaji walla baasuuji keewdi.

diwdiwnude : diwde, ina rippa na yaha.

hankadi : hanti kam, jooni noon, tuggi jooni haa ko fayi arde.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

boggol

cebal

ngol

foodii

Maari

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwal maa helmere jiidunde firo e :

yidi

haali

ndañora

Winndu e kayee walla alluwal maa helmere weñondirnde firo e :

yani

weltiibe

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : leeso, deftere, barme, dudal, holfo, ponndirgel, momtirgel.

Subto e majje kelme toɗɗiide lekkol.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

A. Hol ko saraa e les caaleeje dee ?

B. Hol ko Maari joopanii wondiibe mum ?

C. Hol to sukaabe be kolliroyi tobbe de be ndaani dee ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'fol ngol.

1. Caaleeje ndarnaama e caggal lekkol.

2. Caaleeje ndarnaama e damal lekkol.

3. Caaleeje ndarnaama e nder lekkol.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.****Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol ko sukaabe bee kebata, so be poolii e kawgel ?

b. Mi jaabtoo**Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko wadi ñameele e njeenaaje mbaɗaa e les caaleeje dee ?
- Hol ko lekkol oo daminii e kermes hee ?

c. Mi jukkita konngol

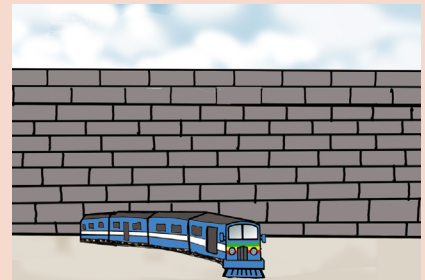
Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(**ndarnaama, taabe, sehilaabe, pijirlooji, meedde, njeenaari.**)

Caaleeje ..... e nder lekkol hee, ... e ñameele caraa heen.
Habii e ..... mum maa pij, be ndañoora heen .....
Hanƙadi ko waktu yahde to ..... baɗɗe gatooji e njarameeje
ngam ..... ko samori.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngal e natal ngal.

- Cukalon nana pija e sara lekkol.
- Pijirgel suka ngel nana e sara balal lekkol.
- Cukalel yejjitii pijirgel mum.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol cifotoongol njuɓɓudi kermes.

Mi reftoo

Naamne e golle

I. Mi fira

a. Mi taftoo

E nder kayee maa, yuɓɓondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta :

1	buubɗam	rewɓe	njaram	tottirii	
2	e	sehilaabe	saakuuji	koyɗe	naatnii

b. Mi suɓta

Kelme nani e cuuron les kon, e heen cuurel kala, suɓto helmere nde jeyaaka heen ndee, mbinndaa e kayee maa.

1. barme, dogdu, dudal, ñiiri, holfo
2. fijirde, jaleede, cukalel, hare, njeenaari

II. Mi siftora loowdi binndande dee

a. Mi jaabtoo

Tar binndande dee laawol godngol, mbinndaa tonngoode heen naamnal kala, ndeftinaa heen alkulal jaabawol moyɗol ngol.

Winndande adande :

Naamne	Jaabawuji
1. Hol ko neene werti e leeso mum ?	a. limsere
	b. darap keso
	c. darap kiidɗo
2. Hol defanaabe barmeeji karaw mawdi dii ?	a. hobbe aroobe
	b. yimbe galle
	c. yummum tiggu
3. Mbele innde ina jari ndee tampere fof ?	a. eey
	b. alaa
	c. fotaani tampinde no feewi

Winndannde dɪmmere**Naamne**

1. Hol ko Maari yidi waɗde ?
2. Hol ko caaleeje nafata e kermes ?
3. Mbele yuɓɓinde kermes ina jojji e uddugol lekkol ?

Jaabawuuji

a. yarde ndiyam

b. hootde galle

c. daɗndo saakuuji

a. sukaabe njannga les heen

b. rokkat buubri

c. paddagol henndu

a. ina jojji

b. jojjaani

c. ina waawi wonde

b. Mi suɓtoo

Winndu e kayee maa, tonngoode konngol moy'ɗol jaadowol ngol e kala heen winndannde.

1. Neene nana darii banngɛ, ina boornii wutte keso boɗeejo.
2. Neene nana joodii banngɛ, ina boornii wutte keso oolo.
3. Hammadi joopiima pijirgel godngel.
4. Hammadi joopiima cukalel godngel.

c. Mi haala ko paam-mi

Tar laabi keewɗi, binndande dɪdi de njanngu-ɗaa e yontere ndee, taro deey'ngo, so a joofnii, kaalaa ko paam-ɗaa heen.

III. Mi tara binndande dee taro regiingo

Tar binndande yontere ndee, e taro regiingo, winndannde heen fof laabi dɪdi. Laɓɓinaa kelme dee e konngi dɪi, mbaɗtaa hakkille no moy'yi e toɓɓe poofirde dee.

IV. Mi winnda

Winndu konngi dɪdi e kayee maa ekkorɗo, ciimtaa guurte maa galle kaaw maa.

Wuro heewngo jam

Jammel ko wuro awoobe, tiimngo e maayo worgo. Ko doon jinnaabe Mali Boobel, almuudo jahroowo e tolno dimmo e lekkol hee, kodi. Lekkol makko mahaado rowane na hesdi haa jooni. Wuro ngoo na wadi bitikaaji keewdi njeeygu. Kala ko soklaa ina tawee heen. Gure takkiide wuro ngoo dee fof, ko doon coodata kala ko cokli. Laabi wuro ngoo mbadaaka godoronj. Ledde badde buubri ina tawee e won heen laabi. Ledde godde nani e nder galleeji, ko wayi no duballeeje toowde. Sahaa kala, kenal buubkal ina ummoroo to maayo too, ustana yimbe nguleeki ñalawma kii.

Ina wada kadi, dumunna mo kenal belkal, jamyamal, kal heewaani dille, sooyata. Kal heewi iwruude noon ko banngere wo, hedde pale too, ebe innira kal baar. Ko wuro hakindiingo, welngo wuurde. Wuro ngoo ina deeyi. A nanataa doon dawaadi gofooji, walla nayi kuunooji, walla nii bamdi kanooji. Jawdi ndii ñallata ko ladde na dura. Heen sahaa ada nana meenaali borti kumaadi. So weetii, ko mawbe nayeebe tan tawetee e les caali jakkaa, ina caña saakitaaji, ina njeewta. Rewbe bee ngonata ko e golle galle. Sagataabe worbe bee ngawoytu. Be ngarta be ngaddora lidfi haa heewa. Ko ndeen bottaaje caggintee. Won heen noon awoyoobe kikiide faade jamma.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

baar : innde henndu.

sooyata : yahrata seese, na mooytoo, tawa ko henndu.

jakkaa : caali do yimbe wuro keewi hawrude.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

borti

heen

nanaa

meenaali

sahaa

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

hedde

soklaa

inniraa

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

worgo

deeyi

buubkal

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **kayeeji, kolangal, mbaalu, donjal, kaadam, unugal, yolnde.**

Subto e majje de njeyaaka dee e taariindi wuro heewngo jam ngoo, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol ko kenal buubkal kal ustanta yimbe ?
- Hol ko laabi wuro ngoo mbadaaka ?
- Hol sañoobe saakitaaji e caali jakkaa ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'fol ngol.

1. Jawdi ndii ñallata ko yahde, na dura.
2. Jawdi ndii ñallata ko ladde, na dura.
3. Jawdi ndii waalata ko ladde, na dura.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.**

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol ko ngoo wuro tinndinta ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko wadi wuro Jammel ngoo welde wuurde ?
- Hol sahaa sagataabe bee ngawoyta ?

c. Mi jokkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee : (heewa, takkiide, awoobe, coodata, ngaddora, worgo.)

Jammel ko wuro ....., tiimngo e maayo .....
Gure ..... wuro ngoo dee fof, ko doon .... kala ko cokli.
Be ngarta be .... liddi haa .....

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- A. Muusaa iwtii geddu.
- B. Muusaa iwtii awo.
- C. Muusaa yahii awoyde.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol cifoongol wuro Jammel ngoo.

Suka potɗo ñemmbeede

E nder sukaabe leegal ngal fof, biɓɓe galle Cammaa buri famɗude needi. Ebe ceerti e biɓɓe mawɗo Umaar. 'Biyiiko, Yero, dañɗo duubi jeediɗi oo ko suka nehiido. Omo dooftii jinnaabe makko, mawniraabe makko worɓe e rewɓe. No o wayi e nder galle maɓɓe, hay so o yaltii ko hono noon o wayata e mawɓe.

To lekkol too, Yero e banndum debbo, hono Maari, ina njeyaa e burɓe waawde jannɗude. So ɓe njaltii lekkol, ɓe njiilnjiilnataa e laabi. Kala nde giyiraabe Yero noddii mo yo o ar ɓe petta fuku, o wiyata ɓe wonde ko o kootoowo omo reftoyoo binndande makko.

Nde lekkol oo uddi ndee, mawniiko Maham subii yahde guurte to kaaw mum Alasan gondo oo Kawlak. Yero kañum, e banndum debbo Maari, cubii heddodaade e jinnaabe mumen, mbele ina mballa ɗumen e golle gese. Ko kanko nawata ndiyam subaka, e naange e hoore fof. Caggal ɗuum, o ruttitoo galle addoyde bottaari. Ñaldii ɗi ɓesngu nguuh yahataa gese ɗii, kanko e banndiiko debbo, ɓe ngonata ko e wadde ekkorde e nder kayeeji maɓɓe. Yero e banndiiko debbo oo fof ko sukaabe horsuɓe.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

njiilnjiilnataa : mbaɗataa yah-ngartaa, payataa too payataa gaa.

besngu : renndube endam, yumma e baaba, ekn.

horsube : yidaabe, welbe yimbe.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

guurte

Maham

subii

Kawlak

ko

yahde

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

banndum

sukaabe

dooftii

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere weñondirnde firo e :

mawniraabe

ruttitoo

waawde

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **normaade, dooftaade, mawnikinaare, hedaade, jaɓde, sanndolinde, yankinaade.**

Subto e majje kelme de njeyaaka dee e needi moy'firi.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol sukaabe burbe waasde nehaade e leegal ngal ?
- Hol sukaabe burbe nehaade e leegal ngal ?
- Hol ko seerndi sukaabe nehiiɓe e ɓe nehaaki ɓee ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'fol ngol.

1. Yero e banndum debbo ko sukaabe mettube.
2. Yero e banndum debbo oo fof ko sukaabe horsube.
3. Yero e miñum debbo ko sukaabe fiddube.

I. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol no foti rewbe ngoni e natal hee ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko addani Yero e Maari jeyeede e burbe waawde janngude bee ?
- Hol ko wadi be horsineede ?

c. Mi jukkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee : (subaka, giy'iraabe, wonde, ekkorde, fuku, ñaldi.)

Kala nde giy'iraabe makko noddii mo yo o ar be petta .....,
o wiyata be .... ko o kootoowo.

Ko kanko nawata ndiyam ..... e naange e hoore fof.

Won e .... be ngonata ko e wadde ..... e nder kayeeji maɓɓe.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngal e natal ngal.

- A. Habii nana ñaagoo baaba Abba kaalis.
- B. Habii na totta baaba Abba kayee mum.
- C. Habii nana salmina baaba Abba.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-daa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol cifotoongol suka nehiido.

Mi reftoo

Naamne e golle

I. Mi fira

a. Mi taftoo

E nder kayee maa, yuɓɓondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta :

1	jeetati	duubi	ko	dañi	Yero
2	salminoyii	mum	hikka	Maham	kaaw

b. Mi suɓta

Kelme nani e cuuron les kon, e heen cuurel kala, suɓto helmere nde jeyaaka heen, mbinndaa nde e kayee maa, walla alluwel maa.

- nehii, golle, yattooje, dooftii, jinnaabe
- duballeeje, buubri, luubngol, liddi, jamyamal

II. Mi siftora loowdi binndande dee

a. Mi jaabtoo

Tar binndande dee laawol godngol, mbinndaa tonngoode heen naamnal kala, ndefтинаа heen alkulal jaabawol moy'ol ngol.

Winndande adande :

Naamne	Jaabawuuji
1. Hol ko jammelnaabe buri heewde defde ?	a. kosam
	b. teewu
	c. liddi
2. Hol ko woni baar ?	a. lekki
	b. henndu
	c. kullel
3. Hol sifaa ledde ngoni Jammel ?	a. cerwude
	b. buubde
	c. joorde

Winndande dimmere**Naamne**

1. Hol ko Yero e Maari cifortee ?
2. Hol ko suka neetaniido mawbe sifortee ko ?
3. No jinnaado foti nehirde biyum ?

Jaabawuuji

a. bonbe

b. furkitiibe

c. nehiiibe

a. calordo

b. nehiiido

c. ñaardo

a. o jannintu mo

b. welsinto mo

c. resndoytu mo

b. Mi subtoo

Winndu e kayee maa, tonngoode konngol moy'ol jaadowol ngol e kala heen winndande.

1. Laabi Jammel ina mbaɗi godoroŋ.
2. Laabi Jammel ina mbaɗi dufndufoldi.
3. Omo anndiraa e nder wuro ngoo fof wonde suka neetardo.
4. Omo anndiraa e nder wuro ngoo fof wonde suka nehiiido.

c. Mi haala ko paam-mi

Tar laabi keewɗi, binndande de njanngu-ɗaa e yontere ndee, taro deey'ngo, so a joofnii, kaalaa ko paam-ɗaa heen.

III. Mi tara binndande dee taro regiingo

Tar binndande yontere ndee, e taro regiingo, winndande heen fof laabi dɗi. Labbinaa kelme dee e konngi dɗi, mbaɗtaa hakkille no moy'yi e tobbe joofnirde e poofirde dee.

IV. Mi winnda

Winndu konngi dɗi, e kayee maa ekkordo, cifo-ɗaa heen no wuro mon wayata ñalawma, walla no suka nehiiido wayata.

Leegal keewngal ledde

E hakkunde leegal amen ngal, ina wadi dingiral. Kikiide kala, mawbe leegal ngal e sukaabe heewbe ngarat doon ina njahndoo. So a yeewii to bannge ñaamo naatirde dingiral ngal too, ko joodorde keewde ndeggondiri doon kañum e nokkuuji pijirdi sukaabe. Ga bannge nano gaa, ko sutu ledde biifniide, buubde, woni doon. Hakkunde sutu oo, ko bokki mawki ki cate cariide e beramlefi jooddi lommbii doon. Woon e almubbe lekkol amen mbiyata ko so en njiyi bokki fuddiima wadde beramlefi e nder hitaande, tawata ko demminaare yontii. Ko takkii laabi dii fof, ko lekkon ndabbon kon piindi njoodndi, uurndi ngaawaa heen. Rewbe leegal ngal softube bee ina ngaawi e sutu hee naanaa, persi, e gumgummeeje. Hay salaar ina doon tawee. So yeeyaama, be mballitortoo dum ko toppitagol sutu oo. Colli ina cabbini e ledde hee. So leegal ngal fof deeyii subaka oo, nanetee ko edi cirka. Henndu buubndu, uurndu, ina yalta heen, haa teenji noon so ledde dee mbisaama ndiyam. So jamma arii, lampaaji-naange kubba, lewlewal jamyamal yaynoo e sutu hee fof. Ko nokku deeydo beldo wonde !

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

sutu : nokku baddo ledde haa sukki.

lampaaji-naange : lampaaji di naange hubbata.

demminaare : sahaa jawtoowo oo, nde ndunngu rewa heen.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

doon

njahndoo

ngarat

ina

yimbe

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

takkii

njoodndi

lommbii

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

ngarat

naatirde

deefi

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **bokki taabal ledde colli lampaaji beremlefi.**

Subto e majje de njeyaaka dee e dingiral sutu hee, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol yahndotoobe kikiide kala ?
- Hol to bokki kii lommbii ?
- Hol to colli dii cabbini ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyyol ngol.

1. Rewbe leegal ngal ina ngaawi heen makka.
2. Rewbe leegal ngal ina ngaawi heen ñebbe.
3. Rewbe leegal ngal ina ngaawi heen naanaa.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.

Jaabto dee doo naamne :

- Hol bannge mo leɗɗe dee ngoniri ?
- Hol godɗum ko takkii kallu oo ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko waɗi sutu oo welde yahndaade ?
- Hol ko wallata rewɓe leegal ngal toppitaade sutu oo ?

c. Mi jokkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa ɗii doo konngi, njokkitiraa ɗi kelme kaande dee : (sukaabe, leɗɗe, cabbini, mawɓe, cate, njoodna)

..... ina ..... leegal.

..... e ..... ina njahndoo.

Colli ɗii ..... ko e ..... leɗɗe.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- Mawɓe e sukaabe nani njahndoo e jeere.
- Mawɓe e sukaabe na njahndoo e ladde.
- Mawɓe e sukaabe ina njahndoo e dingiral hee.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol, cifo-ɗaa hol ko yoodni leegal ngal.

Hay baadi najii

Meedii wadde ñalawma gooto, waandu wiyeteendu Buubu e debbo mum boccitii Parka Aan mbo Ndakaaru. Kambe, be ganndal mumen fof haadi tan ko e Parka hee, mbiyi ina yeewa hol no yimbe bee nguurdi e taariindi mumen.

Ko do be njalti boowal doo tan, be puɗɗii yiyde tuundi wuro ngoo. Doon do be njahata e laawol, be ngadii teskaade fof ko mbuusuuji palastik di kala mbaadi ina mbedii haa caggi e cate ledde gaawaade sara mbeddaaji. Duma henndu ina joowi e lobbudi. Be njawti seeda, be ndewi e laawol bannge mabbe ñaamo. Doo, dubuuje puccu luubde dus ina carii, ko buri teemedere meeteer, e dow laawol hee.

Kono ko buri haawde be fof, ko ndee doo joowre kurjuru ñolnde bof wonnde e sara otorut hee : kartonjaaji, saakuuji mawdi, kedde ñameele puɗɗiide ñolde, e kuutorde ndefu bonde. Buubi ina ngommba ban yoo ban. Hay gildi ina njalta dow won heen e ñameele.

Wattan fof, ko Buubu e joom suudu mum mbiyi : Dum doo kam waawaa wonde ! Hol no yimbe tunwirbe hono ndaa nii mbaawri uddude en e cuudi ? On kaawaaka ?

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caɗtufe dee

kurjuru : gede goppaade mberlaa, mbuuwri.

taariindi : sato, kala ko taarii wonorde.

kala mbaadi : kala fannu, kala sifaa.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

tunwi

fof

wuro

ina

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

yeewa

haadi

tunwi

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

uddeede

waawaa

luubndi

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **fittude, duppude, werlaade, renndinde, tunwinde**. Subto e majje ɗe njeyaaka ɗee e ko labbinta taariindi, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndannde ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol sokanoobe e cuudi ?
- Hol ko Buubu e debbo mum ngadii yiyde nde ɓe njalti ndee ?
- Hol ko ɓuri haawde ɓe ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'ɗol ngol.

1. Buubu e debbo mum ngabbiima baadi nder ladde.
2. Buubu e debbo mum ɗabbii dow ledde gonde sara kallu.
3. Buubu e debbo mum kaawaama tuundi wuro yimɓe.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.**

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol ko Buubu e debbo mum njiyi e mbeddaaji wuro ngoo ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko waɗi Buubu e debbo mum haaweede ?
- Hol to kurjuru mo Buubu e debbo mum njiyi oo ummii ?

c. Mi jukkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(**tunwirbe njawti mbaawri cuudi maɓɓe**)

Ɓe ..... seeda, Ɓe ndewi e laawol bannge ..... ñaamo.
Hol no yimbe ..... hono ndaa nii ..... uddude en e ..... ?

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- Waandu nana bofta kurjuru.
- Waandu nana duppa kooce.
- Waandu nana hocca bohe.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol cifoongol Buubu e debbo mum no mbayi nde Ɓe njiyi oo kurjuru ?

Mi reftoo

Naamne e golle

I. Mi fira

a. Mi taftoo

E nder kayee maa, yuɓɓondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta :

1	ledde	e	ina	rewɓe	ngaawi	sutu
2	wuro	puɗfii	ngoo	tuundi	yyide	ɓe

b. Mi suɓta

Kelme nani e cuuron les kon, e heen cuurel kala, suɓto helmere nde jeyaaka heen, mbinndaa nde e kayee maa.

1. **baramlefi, sakkoos, ledde, alluwal**

2. **liingu, waandu, wojere, parka**

II. Mi siftora loowdi binndande dee

a. Mi jaabtoo

Tar binndande dee laawol godngol, mbinndaa tonngoode heen naamnal kala, ndeftinaa heen alkulal jaabawol moyɗol ngol.

Winndande adande :

Naamne

Jaabawuuji

1. Hol heewɓe yahndaade to dingiral too ?

a. mawɓe leegal

b. eleweeɓe

c. rewɓe

2. Hol nde leegal ngal deeyata ?

a. kikiide

b. jamma

c. beetawe

3. Hol nafaore lampaaji-naange ?

a. wulnude ndiyam

b. yaaynaade nokku

c. lomtaade naange

Winndande dimmere**Naamne**

1. Hol ko baadi dii puɗɗii yiide ?

Jaabawuuji

a. laaɓal

b. tuundi

c. mbuusuuji

2. Mbele wuro ngoo na laabi ?

a. ina senii

b. ina laabi

c. ina tunwi

3. Hol ko haawi baadi dii ?

a. nguurndam dam

b. tuundi ndii

c. mbeddaaji dii

b. Mi suɓtoo

Winndu e kayee maa, tonngoode konngol moy'ol jaadowol ngol e kala heen winndande.

1. Ko sutu ledde pey'aaɗe gulɗo woni doon.
2. Ko sutu ledde biifniide buubde woni doon.
3. Buri haawde ɓe ko kedde ñameele belde uurde.
4. Buri haawde ɓe ko kedde ñameele puɗɗiide ñolde.

c. Mi haala ko paam-mi

Tar laabi keewɗi, binndande dɗi de njanngu-ɗaa e yontere ndee, taro deeyngo, so a joofnii, kaalaa ko paam-ɗaa heen.

III. Mi tara binndande dee taro regiingo

Tar binndande dɗi yontere ndee, e taro regiingo, winndande heen fof laabi dɗi. Labbinaa kelme dee e konngi dɗi, mbaɗtaa hakkille no moy'yi e tobbe poofirde dee.

IV. Mi winnda

Winndu konngi dɗi e kayee maa ekkorɗo, cifo-ɗaa hol ko najni baadi dɗi walla cifo-ɗaa no leegal ngal woniri.

Otooji woppu-yaha

E jamaanu hannde oo, yimbe dowri na mbaɗti jolde jooni e otooji kaat-kaat kulbiniidi biyeteedi woppu-yaha.

E kesamhesaagu majji, di mbaɗata ko cuurel gootel e kees juutɗo to caggal too. Caggal ngal waɗiranoo tan ko rimndude njeeyguuji. Kono, sabu yidde nawdude yimbe e njeeyguuji, be mbayli ko heewi e mbaadi kees oto oo.

- Ko jamɗe mawɗe be peewniri caali. Ɗe cenɗaa caggal haa jiimi e cuurel dognoowo oo.
- Nder oo, be pala heen denkuuje ɗeppe, ɗe ngona joodorɗe.

So eɗi njaha duggere, ko ndammiri njeeyoyteendi ndii e sukaabe mbaɗɗetee e nder caali kii. Mawɗe bee, debbo heen e gorko heen, ɗabba dow caali, nanɗoo e booli jamɗe ɗii. Ɗe bittondira haa be njiima e cuurel ngel. So eɗi njofta, ko saakuuji njeeyguuji lomtotoo ndammiri njeeyaandi ndii. Ina tawee heen ko wayi no : saakuuji nguura jawɗi, suukara, maaro, barille palastik e gede godɗe.

Rewɗe e tigguyon mumen, cukalon e sagataabe, nayeeɗe e aynaabe, aldube e waasbe, fof njoldata ɗo gootel. Woppu-yaha hoolnaaki, refti heen dognoobe bee ko mbelaa mbaɗata e laawol. Saha fof yimbe ina mboomoo heen. Ko ɗuum waɗi minen fof e heñaade, baaba am jabataa sukaabe mum njola e majji.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

kesamhesaagu : do woni kesum doo.

rimndude : fawde kaake dow huunde nawee.

mboomoo : ngaañoo, tilfoo.

woppu-yaha : oto kat-kat nawdoowo yimbe e marsandiis.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

Duudu

minikaar

jolata

ko

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

duggere

naŋtoo

wayi

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

hoolnaaki

ŋabba

njaha

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **puccu, biis, minikaar, woppu-yaha, mbabba, ngelooba**. Subto e majje de baartaaki dee e oto, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndannde ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol no ootooji kulbiniidi dii mbiyete ?
- Hol ŋabboobe dow caali oto oo ?
- Hol ko baaba am jabataa ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyʼyol ngol.

1. Ko beyi e baali kabbetee dow caali woppu-yaha.
2. Hay huunde wadetaake dow caali woppu-yaha.
3. Ko yimbe bittondirta dow caali woppu-yaha.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.**

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol no foti yimbe ngonni dow oto oo ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko wadi woppu-yaha waasde hoolnaade ?
- Mbele ko ootooji woppu-yaha tan njahrete dugge ?

c. Mi jukkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(njola, mboomoo, jabataa, denkuuje, yimbe, heñaade)

Nder oto oo be pala heen ..... deppe, de ngona joodorde.
Sahaa fof ..... ina ..... heen.

Ko duum wadi minen fof e ....., baaba am ..... sukaabe mum ..... e majji.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- Ndammiri e yimbe e njeeyguuji nana e nder oto hee.
- Ndammiri e njeeyguuji nana dow caali oto hee.
- Ndammiri e yimbe e njeeyguuji nana e dow oto hee.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

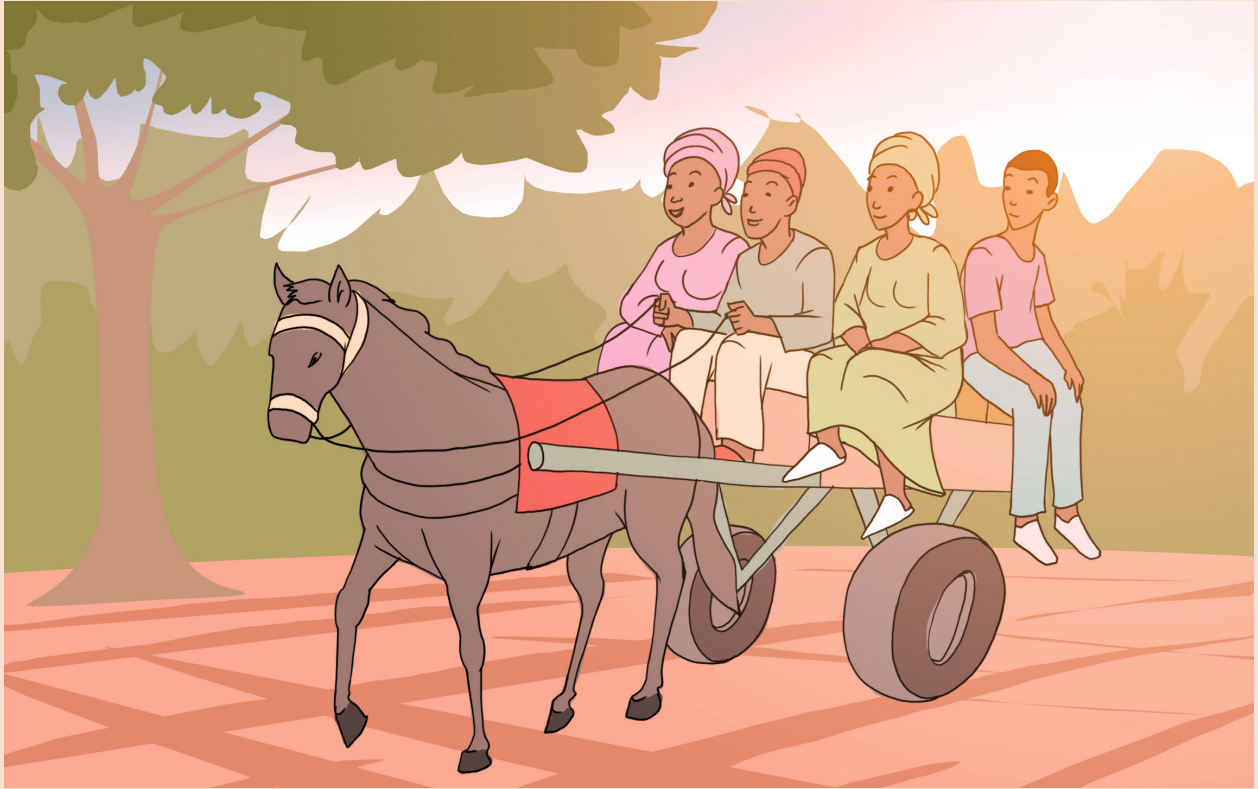
Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu, e kayee walla alluwel maa, konngol cifotoongol oto woppu-yaha.

Danngal e saret

Ina wadi wuro wooto, wi'eteengo Wuro Soogi. Engo wada luumo e nder yontere kala. Alarba hannde noon, ko luumo dawi doon. Saretaaji ina ummoroo banngeeji fof. Dii heen ko di pucci, keddiidi dii ko di bamdi. Edi ndimnda sifaa njeeyguuji kala : ko ñaamete, saakuuji nguura, gertoode, baali e beyi.

Kaŋnji fof e bittude, edi njolnora nii hay yimbe. Won heen njoodotoo ko e hanngooji, koyde ina mbeelta e les balankaaruuji dii. Kala heen dognoowo saret noon, joodotoo ko yeeso saret oo. Ina wadi nii hay sawndotoobe saretaaji mumen, so ina njaha, walla nii cawndoo dum ina ndogira seese.

Hono no laabi dii mbayi bonde nii, heen sahaaji kaake ina njana e laawol walla nii yimbe tebbitoo e sooynde. Walla nii, heen sahaaji, puccu mamma. Dimngal ngal, fof saroo e laawol. Ina wada kadi nii neddo yana, wooda do heli e mum. Ko hono dum nii hebtinoo Maham, binngel Goggoo Huley, jahratnoongel e duubi jeetati. Ngel debiino nii hay waasde ñiiye maggel. Dogdu saret ina weli, kono kadi ko noon wayi bonde e sukaabe.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caɗtufe dee

luumo : duggere, jehre wadoore sahaa e sahaa kala.
hanngooji : banngeeki, senngooji, walla ceɗɗe.
mamma : burtina ko dogatnoo, boccittoo, ronkee dartineede.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

ina

ummoroo

fof

saretaaji

banngeeki

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla e alluwel maa helmere jiidunde firo e :

bittude

wuro

laawol

Winndu e kayee walla e alluwel maa helmere weñondirde firo e :

njornora

seese

waasde

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **baali**, **hubeeere**, **saakuuji**, **oto**, **gertoode**, **laana**. Subto e majje de njeyaaka dee e dimngal saret, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndannde ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol nde woni luumo Wuro Soogi ?
- Hol sifaa saretaaji ngoodi ?
- Hol to dognoowo saret joodotoo ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'fol ngol.

1. Ko Yero deɓnoo waasde ñiiye mum.
2. Ko Goggo Huley deɓnoo waasde ñiiye mum.
3. Ko Maham deɓnoo waasde ñiiye mum.

I. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol sawndotoobe saretaaji so ina njaha ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Mbele dognoowo saret ina foti sawndaade saret ina dogaa ?
- Hol ko wadi dognude saret boni e sukaabe ?

c. Mi jukkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(laawol, mammida, kaake, neddo)

Puccu ina ..... e dimngal, fof saroo e laawol.
Ina wada kadi nii ..... yana, wooda do heli e mum.
Heen sahaaji ..... ina njana e .....

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngal e natal ngal.

1. Baali nana kumaa e sara saret.
2. Hammadi nana waddii puccu.
3. Umaar nani jolni baali mum e dow saret mum.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

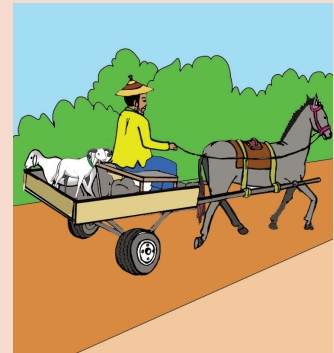
Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol cifotoongol ɗanngal saret.

Mi reftoo

Naamne e golle

I. Mi fira

a. Mi taftoo

E nder kayee maa, yuɓɓondir ɗee ɗoo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta :

1 e yimɓe bittondirta ndammiri ina

2 balankaaruuji les mbeelta ina koyɗe

b. Mi suɓta

Kelme nani e cuuron les kon, e heen cuurel kala, suɓto helmere nde jeyaaka heen, mbinndaa nde e kayee maa walla alluwel maa.

1. beyi, diwliin, suukara, rippaas, wuro

2. masiɗ, balankaaru, puccu, mbabba, pono

III. Mi siftora loowdi binndande ɗee

a. Mi jaabtoo

Tar binndande ɗee laawol godngol, mbinndaa tonngoode heen naamnal kala, ndeftinaa heen alkulal jaabawol moyɗol ngol.

Winndande adande :

Naamne	Jaabawuuji
1. Hol ko woppu-yaha addorta so ina jofta ?	a. saakuuji njeeygu
	b. geloodi
	c. gayi
2. Mbele ko yimɓe dowri ndii fof njidi jolde e woppu-yaha ?	a. eey
	b. alaa
	c. ko worɓe tan
3. Hol ko waɗi ɗabbude dow caali woppu-yaha hoolnaaki ?	a. ina bitti
	b. ada waawi yande
	c. ina wuli

Winndande dimmere

Naamne

1. Hol ko hebata yanoobe e saretaaji dii ?
2. Hol ko joloobe e dii saretaaji kulata ?
3. Hol ko wadi yahoobe luumo bee njidi jolde e saret ?

Jaabawuuji

a. **be kelat**

b. **be mabbete**

c. **be muumdat**

a. **yande**

b. **yettoyaade**

c. **jippaade**

a. **buri yaawde**

b. **be ngalaa goddum**

c. **buri hoolnaade**

b. Mi subtoo

Winndu e kayee maa, tonngoode konngol moy'ol jaadowol ngol e kala heen winndande.

1. Kala heen dognoowo saret joodotoo ko yeeso.
2. Kala heen dognoowo saret joodotoo ko caggal.
3. Caggal ngal wad'iranoo tan ko rimndude njeeyguuji.
4. Caggal ngal wad'iranoo tan ko rimndude yimbe.

c. Mi haala ko paam-mi

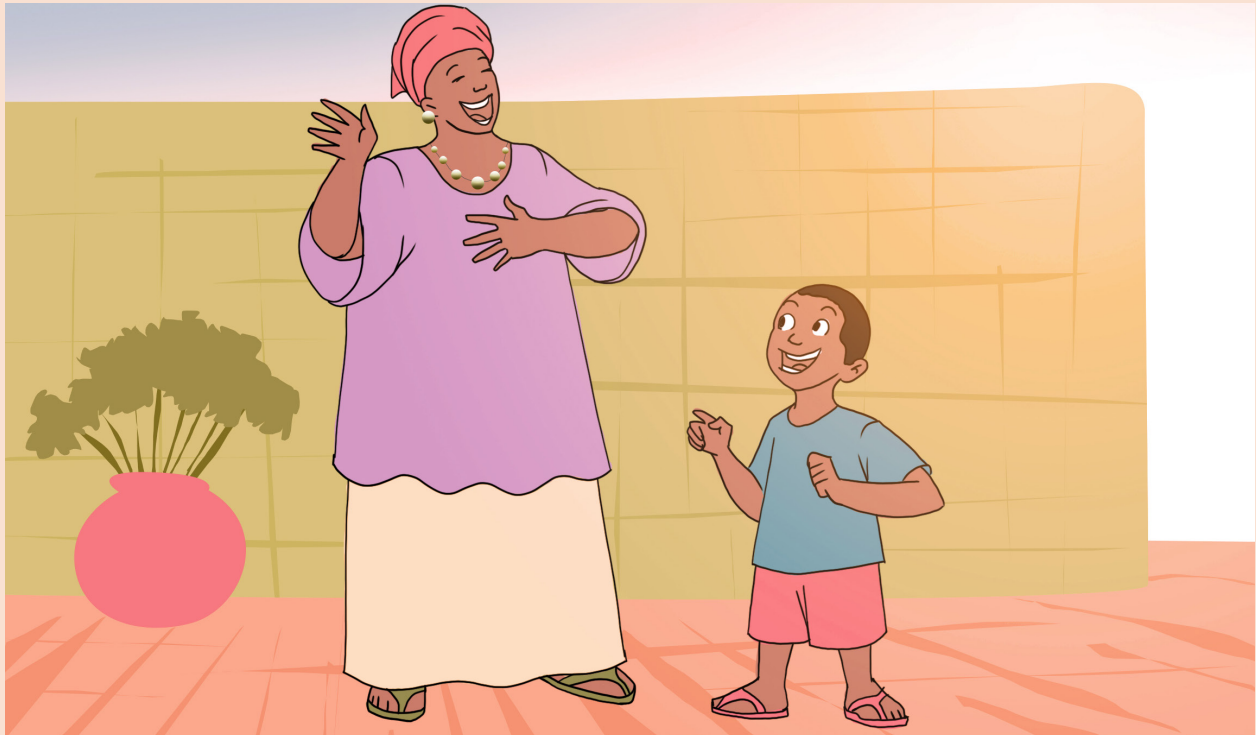
Tar laabi keewdi, binndande didi de njanngu-daa e yontere ndee, taro deeyngo, so a joofnii, kaalaa ko paam-daa heen.

III. Mi tara binndande dee taro regiingo

Tar binndande yontere ndee, e taro regiingo, winndande heen fof laabi didi. Labbinaa kelme dee e konngi dii, mbaadtaa hakkille no moy'yi e poofirde dee.

IV. Mi winnda

Winndu konngol gootol, walla konngi didi, e kayee maa ekkordo, cifo-daa heen yimbe jolbe e saret e dognoowo oo.

Kaardo Gawlal

Hannde ina wuli, ñalawma oo na olwi, ina gasa toba. Taanoo Ayse nana joodii e leeso bali-borngel ina suba maaro. Sara makko, taaniraagel makko Kinne na yeewtoo janngirde mum lekkol, ina ñuuña les jimol Kaardo Gawlal Mbup. Kala nde taanoo Ayse nannoo taaniraagel mum ngel ina yima, o wonatno e ñuuñdude e maggel. Kambe dīdo fof ebe korsinnoo oo naalanke debbo dowlufo.

Kaardo Gawlal askitintee ko e galleeji burdi mawnude e ngawla, ko duum wadi o wiyaa Gawlal. Yumma makko resndunoo mo ko gorgol makko yo oon neh mo. O heewno needi haa kala nde o janngoyaani, o yettatno yoogirgal makko, o faya robine leegal. Kala mo o wirtii, e balewol makko fino Alla, balabe jaajde e gite putte no eede, sikkata ko o binngel Uurul Ayni. Hunuko makko yaajko koo ina yaltina mooso yoodko. Omo heewnoo hormo e mawbe. Daande makko no joolooli, na nanndi e daande yumma makko. O fuddiima yimde law.

O nanaama gila omo famdi. O fuddii darjude ko nde o ardii e kawgel “Jooloolel kanje”. Omo heewi yidbe e Senegaal do o jeyaa doo. Ko “Yelaa” makko, mo o yetti e jimdi men ganni dii, buri darjinde mo caggal leydi.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caɗtude ɗee

bali-borongel : leeso cañiraango bordi nguru, leeso rimo.

ñuuña : yima daande les.

darjude : mawnude innde, lollude, bayde.

I. Mi fira

a. Mi timmitina

Yubɓondir ɗee ɗoo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

Senegaal

omo

e

leydi

heewi

yidɓe

b. Mi yiya kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

askitintee

ngawla

ngenndi

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

putte

yaajko

yidɓe

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **mooso, jullaare, fino, korlal, joolooli, eede.**

Subto e majje ɗe njeyaaka ɗee e sifaa Kaardɗo Gawlal Mbup, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndannde ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol ko taano Ayse waɗata ɗo joodii ɗoo ?
- Hol ko waɗi Kaardɗo Gawlal Mbup wiyeede Gawlo ?
- Hol nde Kaardɗo Gawlal Mbup fuddii darjude ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyɗol ngol.

1. O yettatno ɗoogirgal maɓɓe, o fawa e hoore makko.
2. O yettatno ɗoogirgal makko, o fawa e buhal makko.
3. O yettatno ɗoogirgal makko, o fawa e hoore makko.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal**

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol no Kaardo Gawlal siforii ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko nawi Kaardo Gawlal to goggoo mum ?
- Hol ko darjini Kaardo Gawlal e nder aduna oo fof ?

c. Mi jukkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :

hormo, korsinnoo, fuddii, omo, debbo, heewnoo, duubi, diido

Kambe .... fof ebe ..... oo naalanke ..... senagaalnaajo dowlufo.

E ..... makko 14, o ..... darjude.

..... heewnoo ..... e mawbe

d. Mi tottira yiyande am

- Hol ko miiji-daa e nafoore naalankaagal ?

e. Mi yerondira konngol e natal

- O wonatno e ñuuñdude e maggel.
- O wonatno e subdude e maggel.
- O wonatno e wullidde e maggel.

f. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-daa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol cifoongol naalanke mawfo.

Mi tabitina

Ngonka :

Caggal nde jannu-ɗaa dumunna, aɗa foti betde ganndal maa. A tottaama ɗo les ɗoo winndannde ina wondi e naamne .

Yamiroore :

Tar winndannde ndee taro deefngo, ngeto-ɗaa faamde loowdi ndii, mbaɗaa golle dee etee njaabo-ɗaa naamne dee.

Mbaroodi tigi rigi !

Ngam mawningol gasnirɗe hitaande ndee, lekkol amen wadii fijirde simmbu to dingiral wuro too. Naange e hoore bennu tan, bawɗi puɗɗii jirwinde dingiral. Aɗa yiya yimbe ina mbaɗa naat-yaltu ɗo mbaroodi ndii heblotoo ɗoo. Nde o yaltata heblorde, mobbolde yimbe anndanbe ɗuum ina taarii mo, ina e mabbe deefnoowo burɗo anndireede “cefotooɗo.”

Ko oon tan waawani ndi, kadi jogii kalifaandi mayri. Mbaroodi ndii na ɗooftii mo. Jammal ina siñña kulol. So omo yeewatnoo ndi, gite makko fof puttinto. Sehil makko Daadel yurmii mo, hokki mo pibel ngel joginoo. Ko goonga nii, o waawaano dogde no moyyi sabu sii mo o wondi oo, kono ko o cuusnooɗo, o hulaano mbaroodi ndii no feewi. Kala garnooɗo yeebde ina fotnoo jogaade pibel coodangel buudi sappo. Be ngalaano ngel bee, mbaroodi ndii riddatno ɗumen. So woodii heen mo ndi nanngi ndi fooda ɗum haa nder dingiral. Ndi wona e fiyde. Deefnoowo oo tan waawi sowde mo ; o wona e sefaade haa ndi deefa. Ko oon tuma ndi woppitta mo, ndi ara haa e koyɗe cefotooɗo oo ndi hippoo ɗoon. Woon e sahaaji, endi woppita mo ndi jaggunoo sabu won suka debbo ari haa yeeso mayri woni e amde mbele endi weltoo.

I. Mi fira

a. Mi timmitina

E nder kayee walla alluwel maa, timminir konngol kala kelme kaande dee : **leegal, wadii, dingiral, boowal, Lekkol.**

1. ....amen .....fijirde simmbu to .....wuro too.

E nder kayee walla alluwel maa, timminir konngol kala kelme kaande dee : **kaaloowo, cefotoodo, mbaroodi, njawdi, kalifaandi.**

2. Ko .....oo tan waawani.....ndii, kadi jogii .....mayri.

b. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

1. **anndanbe** **mbaroodi** **mobbolde yimbe** **nana taarii** **ndii**

2. **jarata ko** **coodangel** **kala** **piɓel** **buudi 10**

c. Mi yiya kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :
deeynoowo
garnoodo

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :
nanngi
woppita

II. Mi faama loowdi winndannde ndee

a. Mi jaabtoo

1. Hol yubbinbe fijirde simmbu ndee ?
2. Hol baawando mbaroodi ndii ?
3. Mbele simmbu ko mbaroodi tigi rigi ?
4. Hol ko wadi yimbe ina mbaɗa naat-yaltu ɗo heblorde mbaroodi ndii ?

b. Mi suɓtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyyol ngol.

1. Kala mo alaa piɓel ngel, mbaroodi ndii jalantu ɗum.
2. Kala mo alaa piɓel ngel, mbaroodi ndii riddat ɗum.
3. Kala mo alaa piɓel ngel, mbaroodi ndii ɗatat ɗum.

III. Mi tara taro regiingo

Tar winndannde ndee, e taro regiingo, yeewto-ɗaa no moyyi kelme dee e konngi dii. Wadtu hakkille no feewi e tobbe dee.

So a yidii wonde pettoowo bal baawdo

Baabiraado gooto, meednoodo wonde pettoowo bal ina haalda e biyum, jahroowo e duubi jeetati, jiddo kañum ne futbol. O wiya dum : So a yidii, aan ne, wonde pettoowo bal baawdo, so a mawnii, ko nii mbaadataa.

- ko adii fof, ekko fettude bal, mbo rewa laawol peewngol ;
  - fuddoro bal koydo noon, mo teddaani no feewi ;
  - caggal dum, waaw tejaade bal oo, tawa ada mbo ruuytina e dow ngal koyngal faade e ngala ;
  - reggin bal oo hakkunde koyngal maa, nanal e ñaamal, tawa ada yaha, o waasa saamde ;
  - so ada fettida e sehilaabe maa, janngu sorsortude, wappaade e wadde logge;
  - so a regginii bal, hoto turoto ada yeewa bal oo tan;
  - sahaa e sahaa fof, turtu hoore maa, yeewaa no njahrataa, kadi nganndaa to wondiibe maa keedtiri ;
  - janngu wadde paasuuji jubbudu e puuntel ;
  - janngu wadde pette portiide, bal dartiido ;
  - so a tottaama bal, janngu dartinirde dum becce walla koyde : kono hoto nanngir dum juude ;
  - janngu fettude penalti e fettude e sobbundu ;
- Dum doo woni seeda mo pot -daa fuddoraade.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

ruuytinde : bal yana leydi faata dow.

penaltii : faw-fettu

puuntel : kadiraa koyngal maa haa goddo waasa hebde bal oo.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

sahaa

e

maa

sahaa

yuntu

fof

hoore

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

Moyyol

tottirgol

fettude

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

wappaade

yurtaade

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **kayeeji, pade pettirde, mbaalu, arduwaas, kawase, unugal, mayoo.**

Subto e majje de njeyaaka dee e futbol, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol gonnoofo pettoowo fuku koyngal ?
- Hol jiddo wonde pettoowo fuku koyngal ?
- Hol ko foti adaade wadde ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyyol ngol.

1. Ko adii fof ekko fettude bal, rewa e laawol moyyol.
2. Ko adii fof eto fettude bal mo rewaani e laawol moyyol.
3. Ko adii fof waaw fettude bal, rewa e laawol portingol.

I. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol ko janngoowo pettugol oo yidi ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko o weltorii ?
- Mbele weltini mo ko ko o janngata bal koo ?

c. Mi jukkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(keedtiri, hakkunde)

Fettir bal oo..... koyngal maa.
Anndu to wondiibe maa.....

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngal e natal ngal.

- A. Janngoowo futbal oo e sehilaabe mum nana koota galle.
- B. Janngoowo futbal e sehilaabe mum nana tiimi e fuku.
- C. Janngoowo futbal e sehilaabe mum nana tiimi e deftere.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

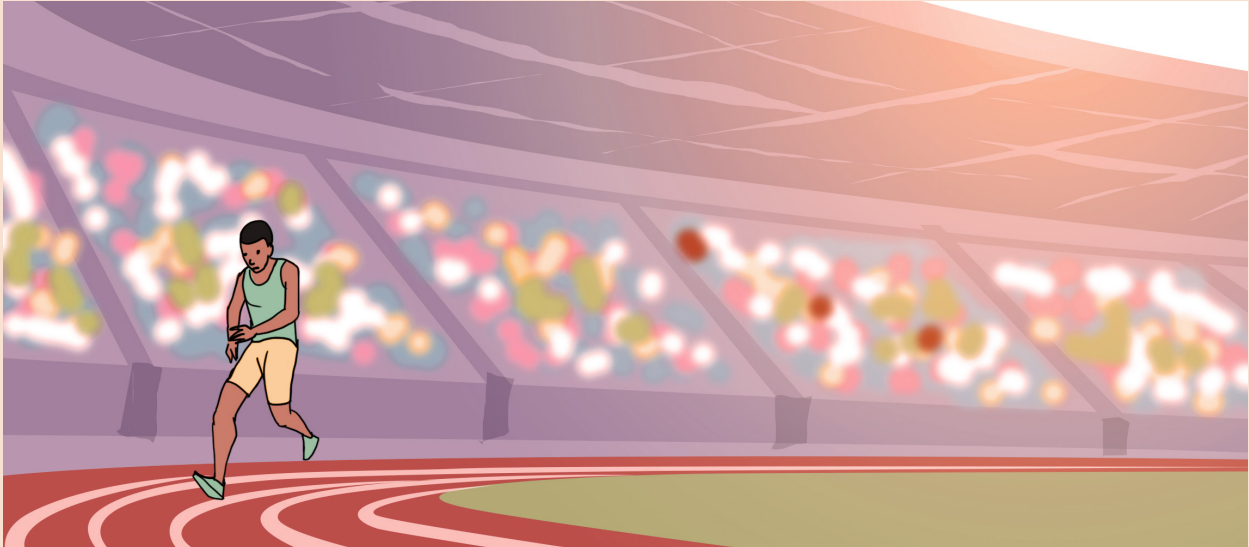
Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol jamiroowol ko pettoowo bal foti wadde.

No neddo wonirta baawdo dogdu

Dogdu ina moyyitina, feewnita jirlagol yiyfam e nder bernde, ena tiidtina banndu maa. Ko dum coftal banndu ngal neddo fof waawi wadde, ngal naamnii tan ko pade jahdooje heen wonda kadi e kimmirgol. So tawii ada yidi waade no dadooobe e aduna oo fof nii, ada foti ñiibde heen. E alaa e sago kadi, hono ñii doo bagginaali ndewee :

- Jaabde e ñaamdu seniindu e tawa banndu na heba kala ko sokli e ndiyam.
- Boornaade pade de pot-ɗaa dogrude dee e dingiral ngal.
- Dumunna gardo fof tawa ada joganii dum comci, waasde boornaade comci tekkudi e sahaa nguleeki walla comci koydi haa no feewi e yonta buubol.
- Anndude foofirde no moyyi e wadirde dum no feewirta nii haa waasa yaawde tampude walla ñaande jaado.
- Weeltinde juude cawndinaade no haanirta nii, jaayagol juude ina wallita kadi hada caytugol.
- Wadude hakkille e banndu mum ndu daroo coti, ndu waasa hiwaade walla turaade.
- Ñaande duyyal moyyal tawa ko dewondirngal, so ada doga noon, yeewtoro-ɗaa no taabe dee potata e kala hojom.
- Hoto burtin haa mbadnaa banndu maa ko hattantaa.
- So tawii ada tina tampere mawnde walla muuseeki banndu, ustu walla ndartinaa.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

ko senii : ko haydara godfum jillaani.

jaabde : waawde waɗde huunde, ñiiɓde he yaawre dogdu.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

muuseeki

so

a

tinii

ɓanndu

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

moyyitinde

turaade

coti

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

ɓuubol

dogde

koyɗi

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **dogde fettude lummbaade fuku.**

Subto e majje ɗe njeyaaka dee e waawde dogde, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol ko dogoowo oo foti ɓoornaade ?
- Hol ko dogoowo oo foti waɗtude hakkille ?
- Hol ko dogoowo oo fotani ɓurtinde ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyyol ngol.

1. Hoto ɓurtin haa mbaɗnaa ɓanndu maa ko hattanaani.
2. Hoto ɓurtin haa mbaɗnaa ɓanndu maa ko hattani.
3. Hoto ɓurtin haa mbaɗnaa ɓanndu maa ko hattantaa.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.****Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol no portol dadndu ngol wayi ?

b. Mi jaabtoo**Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko wadi jidfo wonde dogoowo oo weltii ?
- Mbele omo hoolii hoore makko ?

c. Mi jukkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(**yiiyam, bernde, tiidatina, moyyitina, dogdu, jirlagol**)

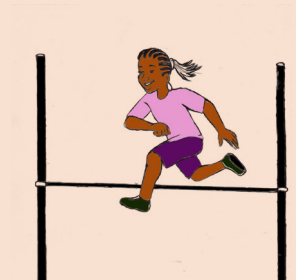
Dogdu ina ..... jirlagol .....

Dogdu ina feewnita ..... yiiyam he nder .....
..... ina ..... banndu maa.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- Suka debbo oo nana dogo.
- Suka gorko oo nana dogo.
- Suka debbo oo nana diwa.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu, e kayee walla alluwel maa, konngol gootol jamiroowol coftal banndu.

Mi reftoo

Naamne e golle

I. Mi fira

a. Mi taftoo

E nder kayee maa, yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

1 foofirde moyyi no anndu

2 koyngal bal fettir oo hakkunde

b. Mi subta

Kelme nani e cuuron les kon, e heen cuurel kala, subto helmere nde jeyaaka heen ndee, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

1. siis, allaadu, comci, ñaamdu

2. bal, koyfo, yunfo, pette

II. Mi siftora loowdi binndande dee

a. Mi jaabtoo

Tar binndande dee laawol godngol, mbinndaa tonngoode heen naamnal kala, ndeftinaa heen alkulal jaabawol moyfool ngol.

Winndannde adande :

Naamne

1. Hol duubi bidfo kaaldeteedo ?

Jaabawuuji

a. jeegom

b. sappo

c. jeetati

2. Hol ko pettoowo bal foti janngude ?

a. diwde

b. sorsortude

c. lelaade

3. Hol ko pettoowo bal foti adaade wafde ?

a. fettude bal ulloo e ladde

b. fettude bal faya dow

c. fettude bal rewa laawol

Winndande dimmere

Naamne	Jaabawuuji
1. Hol nafoore dogdu ?	a. ina wara banndu b. ina sellina banndu c. ina bonna banndu
2. Hol gondo Ami Mbakke Caam ?	a. ko o dogoowo a. ko o binndoowo a. ko o jimoowo
3. Hol ko dogoowo foti ñaamde ?	a. ñaamdu ndu aldaani b. ñaamdu seniindu a. ñaamdu jiiɓiindu

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa, tonngoode konngol moyʼol jaadowol ngol e kala heen winndande.

1. So a dañii pot bolo e gaarawol tan, ada waawi wadde bitikolonjel.
2. Njuuteendi gaarawol bitikolonjel ina bura santimeetuuji 60.
3. Mariyam weltaaki, sabu loorgol ledde na sadti.
4. Mariyam anndaa no lekki loordetee.

c. Mi haala ko paam-mi

Binndande dīdi de njanngu-ɗaa dee e yontere ndee, tar wootere heen kala laabi keewdi, e taro deefngo, so a joofnii, kaalaa ko paam-ɗaa heen.

III. Mi tara binndande dee taro regiingo

Tar binndande yontere ndee, e taro regiingo, winndande heen fof laabi dīdi. Labbinaa kelme dee e konngi dīi, mbaɗtaa hakkille no moyʼi e toɓɓe joofnirde e poofirde dee.

IV. Mi winnda

Winndu konngi dīdi e kayee maa ekkordo, njanngo-ɗaa heen no suka wondirta e taanum walla cifo-ɗaa heen miñe nehiido.

No lekki loordetee

Hannde ko ñalawma loorngo ledde e leegal hee. Maari ina weltii sabu o anndii maa o jeye heen kanko e miñiiko. Kono o anndaa hol no wadirtee. O naamnii baaba makko : baaba hol no lekki aawirtee ? Baaba makko jaabii mo : ko adii fof ada foti jogaade kabirde, refti heen loorngo ledde ina jogii daawe keewde. Kono so a yidaa yejjitde a winndat dum mooftaa :

1. Ko faati e kabirde, maa njogo-daa : peel, yaañorgal, nokku, doornde, ndiyam.
2. Ko faati e daawe loorngo ngoo, ada foti :
  - Ko adii fof boorno gan hade maa gaañaade.
  - Fuddo asde ngaska mawka.
  - Reento renndinde sifaaji kette leydi di kawrataa.
  - Jirgitir goppu walla goddum nder ngaska kaa.
  - Beydu e ngaska kaa komposte sardinje walla doornde.
  - Yaltin boodde ndee e pot hee, tiggit seeda dadi dii.
  - Faw boodde ndee hakkunde ngaska kaa.
  - So a haljitii loorde, ñib yaañorgal ngal ndeento-daa tayde dadi.
  - Habbondir lekkal ngel e yaañorgal ngal ittooytaa doo e hitaande.
  - Renndin leydi e doornde, ngubbiraa dadi dii.
  - Ñoyyir seese leydi ndii haa ndi meloo, ndoosaa.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

loorngo : tutagol, gaawtagol.

kabirde : kuutorde (ko huutortee ngam gollaade).

komposte : jiiibre wiinnorde (ko wiinnirtee ngesa).

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

maa

hade

boorno

gaañaade

gaŋ

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

jaabii

yaañorgal

tiggit

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere weñondirnde firo e :

habbondir

hakkunde

renndin

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : leeso, deftere, barme, dudal, holfo, ponndirgel, momtirgel.

Subto e majje kelme todfiide lekkol.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol ko Maari naamnii baaba mum ?
- Hol kabirde neddo foti jogaade so ina loora lekki ?
- Hol ko looroowo foti reentaade ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'fol ngol.

1. Renndin leydi e doornde ngubbiraa dadi dii.
2. Boorno gaŋ hade maa gaañaade.
3. Ir juude maa e leydi hee haa nder.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.**

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol ko sukaabe bee njogii e juude mumen ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko woni nafoore lekki e nder nguurndam neddo ?
- Hol ko yimbe poti wafde haa ndeena ledde ?

c. Mi jokkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(**ngaska, yaañorgal, boodde, lekkel, ittoytaa, dadi**)

Faw .....ndee hakkunde .....kaa.

Ñiɓ .....ngal ndeento-ɗaa tayde .....

Habbondir .....ngel e yaañorgal ngal .....doo e hitaande.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngal e natal ngal.

- Sukaabe nana nder ladde ina teena ledde.
- Wuro Daadel'en ina teddini ladde ko duum wafi gese mabbe moy'yude.
- Labbo nana feyya lekki nder dulndu, ina se'a laana.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

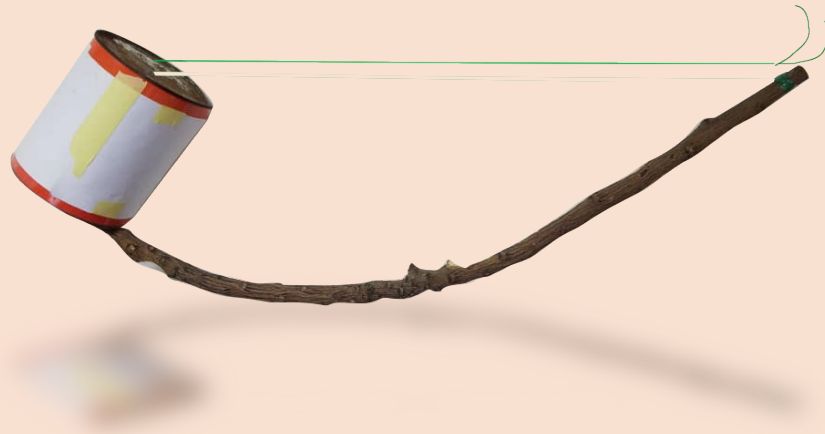
Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngol gootol jamiroowol toppitaade laabal suudu.

No bitikolonel feewnirtee

So tawii ada yidi feewnude bitikolonel aan tan, mo pijir-daa, ko dum ndaarataa. Ko adii fof, ndaar :

- pot tamaate mawdo tawa ko bolo,
- caas walla gaarawol fereŋ welo mo njuuteendi santimeeteruuji 60 ko famdi fof,
- loocol gawdi keccol walla lekki mbaawki wonde tawa ina hofoo ;
- pennal leggel, ngel santimeeteruuji 2 walla 3 njuuteendi tawa ina wona jaddo.

Caggal dum, mbaɗiraa dum hono nii :

- Yul pot oo e sawndo e hakkunde.
- Habbu dartinirde ndee e cebam boggol ngol.
- Rewnu gaarawol ngol nder pot oo e wuddere wadaande e sawndo ngoo.
- Foodir gaarawol ngol boowal haa dartinirde ndee, loŋaa no moyyi.
- Naatnu loocol juutngol ngol haa ngol loggoo dow sawndo oya.
- Hofir loocol ngol seese, faya e maa.
- Food gaarawol ngol haa neera.
- Habbu no moyyi gaarawol ngol e cebam oya bannge.
- Naantir dum no weldu maa.
- Huutoro leggel walla kudol almet so ada fiya.

Fijir no wel maa !

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

bolo : meho.

hofoo : ooñoo.

jaddo : kelitinel leggel walla hepetere bitteteengel hakkunde caas oo e pot oo.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

seese

ngol

loocol

hofir

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

habbu

hofir

juutngol

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

ɲeer

keccol

boowal

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **caas siwoo loocol fado pot meselal.**

Subto e majje de njeyaaka e bitikolonjel, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndannde ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol ko pot-ɗaa adaade waɗde so ada feewna bitikolonjel ?
- Hol ko kuutorto-ɗaa so ada fiya ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'ol ngol.

1. Habbu no moy'yi loocol ngol oya bannge.
2. Habbu no moy'yi gaarawol ngol e cebam oya bannge.
3. Habbu no moy'yi tekkere ndee e cebam oya bannge.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.****Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol gefe peewniraade ko woni e natal ngal ?

b. Mi jaabtoo**Jaabto dee doo naamne :**

- Hol kuutortoodo bitikolonel ?
- Mbele ko loocol gawdi tan feewnirtee bitikolonel ?

c. Mi jokkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dñi doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(weldu leggel gaarawol)

habbu no moyyi..... ngol e cebam.

Ñaantir bitikolonel ngel no ..... maa.

Huutoro ..... walla kudol almet so ada fiya.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- Sala nana tira mbaggu.
- Sala nana tira hoddu.
- Sala nana hoda hoddu.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keb-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu, e kayee walla alluwel maa, konngol gootol, njamiraa sehil maa yo feewnu liital.

Mi reftoo

Naamne e golle

I. Mi fira

a. Mi taftoo

E nder kayee maa, yuɓɓondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta :

1	Ñoyyir	haa	seese	leydi	meloo	ndi	ndii
2	maa	loocol	seese	hofir	ngol	e	faya

b. Mi suɓta

Kelme nani e cuuron les kon, e heen cuurel kala, suɓto helmere nde jeyaaka heen ndee, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

- lekki, kosam, ndiyam, doornde, ngaska
- caas, pot, suukara, loocol, jaddo

II. Mi siftora loowdi binndande dee

a. Mi jaabtoo

Tar binndande dee laawol godngol, mbinndaa tonngoode heen naamnal kala, ndeftinaa heen alkulal jaabawol moyyol ngol.

Winndande adande :

Naamne	Jaabawuuji
1. Hol mo anndaa no lekki loordete ?	a. Baaba b. Maari c. miñiiko
2. Hol ko loorgol ledde nafata ?	a. buubri b. cellal c. fijirde
3. Hol ko woni miijo maa e lorgol ledde ?	a. ina moyyi b. alaa ko nafata c. ina sadti

Winndande d'immere

Naamne

1. Hol no pot bitikolonel foti waade ?

Jaabawuuji

a. jaajdo

b. bolo

c. deppo

2. Ko bitikolonel nafata ?

a. hodde

b. waylude

c. yimde

3. Mbele jogaade bitikolonel mum, hada janngude ?

a. alaa

b. mi sikkaani

c. eey

b. Mi suɓtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa, tonngoode konngol moy'ol jaadowol ngol e kala heen winndande.

1. So a dañii pot bolo e gaarawol tan, ada waawi wadde bitikolonel.
2. Njuuteendi gaarawol bitikolonel ina bura santimeetuuji 60.
3. Mariyam weltaaki, sabu loorgol ledde na sadti.
4. Mariyam anndaa no lekki loordetee.

c. Mi haala ko paam-mi

Binndande didi de njannu-daa dee e yontere ndee, tar wootere heen kala laabi keewdi, e taro deeyngo, so a joofnii, kaalaa ko paam-daa heen.

III. Mi tara binndande dee taro regiingo

Tar binndande yontere ndee, e taro regiingo, winndande heen fof laabi didi. Labbinaa kelme dee e konngi dii, madaataa hakkille no moy'fi e tobbe joofnirde e poofirde dee.

IV. Mi winnda

Winndu konngi didi e kayee maa ekkordo, njanto-daa heen no tufam walla ataaya wadirtee.

No ordinateer huutorirtee

Maari e Paate, ko mawniraado e miñiraado, tiidniibe no feewi e janje mum'en lekkol ndee. Baaba mabbe yidi weltinde be, soodani be ordinateer keso hecci-hanki. Nde wonnoo noon, be cuwaa tawo waawde huutoraade ordinateer, be pelliti naamnaade kaaw mabbe Alasan yo o fammin be no wadatee. O woni e hollude be e famminde be :

- Njoodo-dee doo kucciton e ordinateer oo.
- Ndaaree no moy'yi nate ebbaade dee e kayit tinndinoore gardufo oo e ordinateer oo.
- Njanngee kadi no mbo senjirtee e kuuraa, e no mbo senjirtee, tawa alaa ko boni heen.
- Pawee fedeendu mon e pawee gondo to les, e hakkunde tappirde oo. Njahdinee no mbadirton nii e portaabal mon hee, odon bosnira fedeendu nduu.
- Yettee doombel ngel, odon mbaawi ngel huutoraade nde njid-don fof; ko kangel e pawee oo njiidi nafoore.
- So won pawee oo yoo kangel fof, bosnee diidel hoore binndol ngel e dow alluwal hee, maanaa ekaranj oo.
- Jooni noon, yo wood ko puɗɗi-don tappude e hello masij oo.
- Keerto-dee ko winndaa koo, mbaylon mbaadi e ayaawo mum, ina weebi, tee ina yeewti no feewi.
- Eyyoo ! jooni noon, ñifiree masij mon dubbirgel binndangel ngel, to les, bannge nano.
- Kubbitee ordinateer mon kadi, ndewtza o-don ko mbadno-don naane koo, mi yeewa so on paamii.
- Haala gasii, jooni mbaawon huutoraade ordinateer mon.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

tappude : winndirde masiɗ.

dubbirgel : do fedeendu ñoyfirtee.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

dow

ɓosnee

alluwal

hee

diidel

binndol

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwal maa helmere jiidunde firo e :

mbaadi

eɓbaade

waawde

Winndu e kayee walla alluwal maa, helmere weñondirnde firo e :

weebi

mbaawii

kuɓɓirtee

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : pawee mesalal dubbirgel cettal ekaraŋ.

Subto e majje de njeyaaka e kuutoragol ordinateer, mbinndaa e kayee walla alluwal maa.

II. Mi faama loowdi winndannde ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol addanaabe ordinateer ?
- Hol ko waɗi ɓe addaneede ordinateer ?
- Hol ko Maari e Paate mbiyi kaaw Alasan ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwal maa tonngoode konngol moyɗol ngol.

1. Maari e Yero njanngintee ko taro.
2. Maari e Yero njanngintee ko hiisa.
3. Maari e Yero njanngintee ko ordinateer.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.****Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol ko be mbaadata ?

b. Mi jaabtoo**Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko wadi Maari e Yero njidi jangude ordinateer ?
- Hol ko ordinateer nafata be so be mbaawii dum ?

c. Mi jokkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(huutoraade, sehilaabe, waawii, ordinateer, jangginaama)

Mi ..... haa mi waftii ..... ordinateer.
Maa mi janggin ..... am huutoraade .....
Hay neene..... huutoraade ordinateer.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngal e natal ngal.

- Elewaaji dudal amen nana pitta dudal.
- Elewaaji dudal amen njahii sibeer kafe.
- Elewaaji dudal amen nana nder dingiral lekkol.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu, e kayee walla alluwel maa, konngol gootol njamiraa nedɗo yo won ko o huutorii e ordinateer.

Telefon portaabal

Yero dañii portaabal kesal, ngal yummum soodani dūm ñande mawninta duubi mum 7 ndee. Kono o waawaa tawo huutoraade ngal no haanirta nii. Ko doon funeere makko Maari wiya mo, yummum haalaniino dūm no wadirtee.

Maari wiya mo ko nii mbaɗirtaa :

- Ñif portaabal ngal hade maa fudɗaade.
- Ko adii fof, seɗ ngal e kuraa, ɗaccaa ngal sarsa haa batiri oo heewa tep.
- Jooni noon batiri oo heewii, huɓɓu ngal.
- A huɓɓii ngal, jooni noon yah to biro too, cubo-ɗaa toon ayaawo jabbordo mo njid-ɗaa.
- Eto hebtinde maandon kon fof, gootel kala e firo mum.
- So a gasnii subaade ayaawo oo, yiitu tappirde ndee mbele aɗa waawa tappude niimaraaji telefon ɗii.
- Ko ndee ɗoo dubbirde ngal huɓbirtee walla ñifretee.
- Yeew ɗoo, ko ndee ɗoo dubbirde sawto ngoo beydirtee.
- E biro hee, maanto heen natel potirgal ngal ; maa waaw fotde heen fotooje joodde.
- Ɗoo noon, ko ɗoo ceɗataa kedtorgel maa.
- Hoto yejjit, telefon maa ko memtol : so a boodnii fedeendu maa e ayaawo hee tan biro ngoo udditoo.
- Jooni noon ko seese mbaɗataa haa fof ɗigga.
- Hoto wiy aɗa nanngida fof e hakkille maa e ñalawma gooto hee.
- Haadnu ɗoo hannde.
- Nooto noddaango am tawo.
- So dūm yawtii, noddu am, mi jaabo maa.
- Eyyoo ! Jooni noon, eto waddude heen aan tan gooto.
- A hokkaama alkabeere, hankadi noon dognan hoore maa !

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caɗtude dee

huutoraade : naftoraade, golloraade.

kedtorgel : ko hedortee.

nanngida : huñudoo gefe keewde laawol gootol.

I. Mi fira

a. Mi nawda kelme

Waanjito e kayee walla alluwel maa, mbaɗa diidol njokkondiraa kala helmere banngede nano, e nde yahdata ndee, banngede ñaamo.

A. noddam
B. dubbirde
C. sawto

1. beydirtee
2. jaabo
3. ñifretee

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

maanto

udditoo

yawtii

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

fotde

joodde

sej

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **lonɗu, sarsude, dognude, hubbu, ñif, tappirde, leppii, batiri, hofii.**

Subto e majje de njeyaaka dee e telefon portaabal, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndannde ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol kolludo Yero no foti wadirde telefon mum ?
- Hol ko neddo foti adaade wadde so hebii telefon keso ?
- Haal gefe tati taweteede e telefon portaabal.

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyyol ngol.

1. Yero dañii oto kesol ñande mawninta duubi mum 7.
2. Yero dañii portaabal kesal ñande mawninta duubi mum 7.
3. Yero dañii welo keso ñande udditgol lekkol.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.****Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol ko cukalel ngel jogii e junngo ?

b. Mi jaabtoo**Jaabto dee doo naamne :**

- Hol ko wadi Maari wiide kaadnen doo hannde ?
- Hol ko wadi Yero waawaa huutoraade telefon ?

c. Mi jokkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(**fotde, huutoraade, janngude, tappirde, dognude**)

Maari waawii ..... telefon no haanirta nii.
Yero dubbii ..... telefon oo ngam noddude Binta.
Yero nana etoo, ... mbaalu e telefon mum.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngal e natal ngal.

- A. Kummba Sal nana feewna telefon.
- B. Kummba Sal nana sarsa telefon mum.
- C. Kummba Sal nana haala e telefon mum.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-ɗaa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu, e kayee walla alluwel maa, konngol gootol jamiroowol huutoraade kiisorgel.

Naamne e golle

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

E nder kayee maa, yuɓbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta :

1	maa	batiri	hankadi	portaabal	heewii
2	potaabal	e	kuuraa	sey	maa

b. Mi suɓta

Kelme nani e cuuron les kon, e heen cuurel kala, suɓto helmere nde jeyaaka heen ndee, mbinndaa e kayee maa.

1. pawee, bosnira, doombel caabi, diidel.

2. batiri, boggol, noddude, sarsude, ayaawo

II. Mi siftora loowdi binndande dee

a. Mi jaabtoo

Tar binndande dee laawol godngol, mbinndaa tonngoode heen naamnal kala, ndeftinaa heen alkulal jaabawol moyyol ngol.

Winndande adande :

Naamne	Jaabawuuji
1. Hol soodanaabe ordinateer keso ?	a. Maari e Maham b. Maham e Yero c. Maari e Yero
2. Hol ko ordinateer nafata ?	a. ina burti b. ina moyyi c. baasi alaa heen
3. Hol miijo maa e keewal ordinateeruujii dii hannde ?	a. fijirde b. jaawnugol golle c. kisagol

Winndande dimmere

Naamne

1. Hol dañño portaabal kesal ?

Jaabawuuji

a. Maari

b. Paate

c. Yero

2. Mbele portaabal na weebi huutoraade ?

a. na newii

b. na sadti

c. maa janngee

3. Jogaade portaabal e nder kalaas na moyyi ?

a. alaa

b. mi sikkaani

c. eey

b. Mi suɓtoo

Winndu e kayee maa, tonngoode konngol moyyol jaadowol ngol e kala heen winndande.

1. Kala jannugo no moyyi, ina foti soodaneede ordinateer.
2. Paate e Maari njiidi yumma e baaba.
3. Yero adotoo ko sarsude portaabal mum ngal haa ngal heewa.
4. Portaabal alaa seŋorde kedtorgel.

c. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

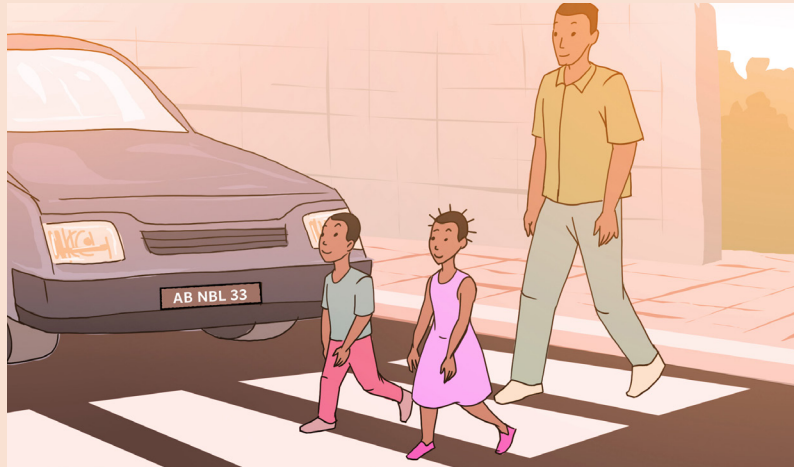
Tar laabi keewdi, binndande njangu-daa e yontere ndee, e taro deefngo, so a joofnii, kaalaa ko paam-daa heen.

III. Mi tara binndande dee taro regiingo

Tar binndande yontere ndee, e taro regiingo, winndande heen fof laabi didi. Labbinaa kelme dee e konngi dii, mbaɗtaa hakkille no moyyi e toɓɓe poofirde dee.

IV. Mi winnda

Winndu konngi didi e kayee maa ekkorɗo, njamiraa heen no deftere huutorirtee.

No tali taccirtee

Subaka hannde, Yero e Maari ko yettitoobe laawol lekkol mum'en. Lekkol mabbe heedi ko oya too bannge e tali oo, alaa e sago maa be tacca mo. Yumma mabbe ina waajoo be, o wiyi be : «Wonaa do neddo welaa e no weliraa fof taccirta tali».

So odon tacca tali, odon poti :

- taccirde do yimbe njamiraa yo ndew doo ;
- so duum alaa, njiilo-don nokku do odon njiya no moy'yi e to woddi, banngeji didi fof, so alaa do oto walla moto walla saret arata hee ;
- ndeento-don no moy'yi so on ngonii e dow taccirde-yimbe ndee e so on njaltii nde fof;
- ko adii nde odon pawoo e tali hee, yeewon bannge mon nano e bannge mon ñaamo, yeewon bannge mon nano oo laawol godngol, haa laabe-don alaa do oto walla moto walla saret arata hee;
- so doon ina wadi jayli, laabtindo-dee, so tawii ko neddel gonggel heen ngel goobii ko goobu haako ñebbe : ko ndeen tan, e oon sahaa gooto tan ceppoowo yamiraa yo o taccu. Hay so neddel yeeso mon ngel goobiima haako ñebbe odon poti taccude, laabtindo-dee godngol kadi hade mon taccude;
- so jayngol bodewol ngol hubbii otooji dii poti ko daraade, hoto taccee so wonaa on njanana otooji dii fof ndartiima;
- hoto ndogee muk so odon tacca, sabu odon mbaawi yande e dow kallol hee.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

subaka : so jamma weetii, pudal naange faade naange e hoore.
waajoo : waggina, haalana no foti wadireede.
taccirde : do taccirtee, ina wona kallol walla tufnde walla caadngol.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

no

otooji

ndeento-don

dii

feewi

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

yumma

keeci

laawol

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

subaka

mofyi

yeeso

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **teeyde, daagaade, dogde, yananeede, yeewtude, taccitde.**

Subto e majje de njeyaaka dee e taycugol kallol, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndannde ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol fotbe yettitde laawol lekkol ?
- Hol gondo e waajaade Maari e Yero ?
- Hol ko anndinta taccirde seppooɓe ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyyol ngol.

1. So duum alaa, njiilo-don nokku moyyo do ndewaton.
2. So duum wadii, njiilo-don nokku do odon njiya to woddi.
3. So duum alaa, njiilo-don nokku do odon njiya no moyyi.

I. Mi faama loowdi winndannde ndee

a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.

Jaabto dee doo naamne :

- Hol gede gonde e natal ngal ?
- Do yimbe taccirta tali doo, no wiyetee ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko wadi yumma mum sukaabe ina waajoo be ?
- Mbele taccugol kallol na weebi ?

c. Mi jukkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa dii doo konngi, njokkitiraa di kelme kaande dee :
(hannde, ndartiima, tacca, njanana, yettitoobe)

Subaka..... Yero e Maari ko ..... laawol lekkol.

Mbadtee hakkillaaji, so odon ..... kallol.

Hoto taccee so wonaa on .....otooji dii fof .....

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngol e natal ngal.

- A. Yimbe bee ngoni ko e taccude tali oo.
- B. Yimbe bee ko dariibe.
- C. Yimbe bee ko joodiibe.

e. Mi haala ko paam-mi e winndannde ndee

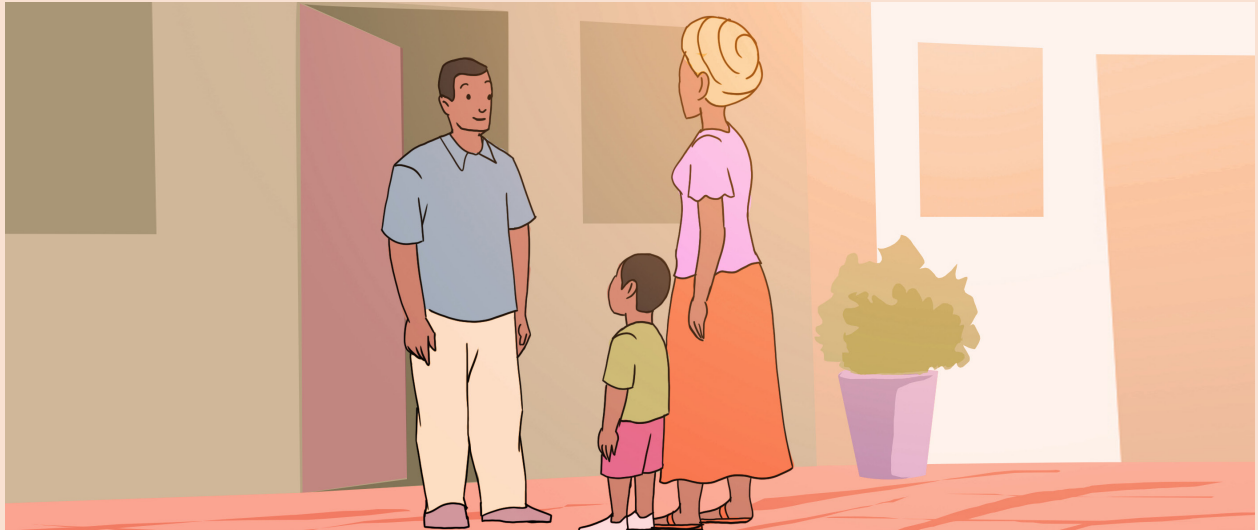
Haal ganndal keb-daa e winndannde ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndannde ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa, konngi diidi, ndeentinaa no taccugol tali foti wadireede.

No neddo foti wonirde e leegal

Maari, cukalel ngel duubi 9 wi'i baaba mum : «baaba, mbido jogii yeewtere yowitiinde e hol no neddo foti wonirde e nder leegal. Ada waawi wallude mi heen ? » Baaba makko jaabii mo :

« Eey kay binngel am ! »

So a yidii wondude e yimbe gondigal moyyal e nder leegal :

- Sañ jokkondiral moyyal hakkunde maa e hoddiibe maa.
- Hormo kadi newaade e konngol e to golle.
- Waftu hakkille e nguurndam hoddiibe maa, mbaadta hakkille e golle mumen (tawi noon wonaa yuurnaade) ngam mbaawaa wallude be heen sahaa.
- Reento haljinirde yimbe dille so ada golla walla so a kewnii e sahaa fooftere.
- Tawtin junngo maa e nguurndam leegal ngal, ngaddaa ballal maa so golle taariindi walla pinal ndariima (ko wayi no labbingol nokku walla tutagol ledde).
- Toppito laabal damal galle maa, mbaasaa wadde kala ko keb-ɗaa mbeddo-ɗaa dum kala do keb-ɗaa, ada tunwina leegal.
- Yaltin kurjuru e nde yonti e sahaa mo dum foti renndineede, kuuraa dum, peewnaa hade saraade.
- Niɓnu jokkondiral hakkunde maa e hoddiibe maa tawa ada yilloo be sahaa kala.
- So a tabitirii dee doosde, ma a won koddiido moyyo.

Naamne e golle

Ñalawma 1

Kelme caftude dee

haljinde : hadde yimbe nande walla deeyde.

tawtin : wadtor.

toppito : darano.

I. Mi fira

a. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta.

hakkunde

hoddiibe

maa

jokkondiral

maa

e

Ñiibnude

b. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :

gondigal

moyyo

labbingol

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :

moyyal

renndineede

yaltinde

c. Mi subta ko jeyaaka heen

Kelme nani : **kabeteedo, laabal, newaade, tawtinde, tunwinoowo.**

Subto e majje de njeyaaka dee e no neddo foti wonirde e leegal, mbinndaa e kayee walla alluwel maa.

II. Mi faama loowdi winndande ndee

a. Mi jaabtoo

- Hol ko ñiibnata koddigal ?
- Hol ko hoddiibe poti reentondirde ?
- Hol jubbinooowo yeewtere ndee ?

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moyyol ngol.

1. Ko Faati Kebe yubbinta yeewtere ndee.
2. Ko Duudu yubbinta yeewtere ndee.
3. Ko Maari yubbinta yeewtere ndee.

Ñalawma 2

I. Mi faama loowdi winndande ndee**a. Mi annda ko woni koo e natal ngal.**

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko yiyetee e natal hee ?
- Hol ko woni gondigal moyʼal ?

b. Mi jaabtoo

Jaabto dee doo naamne :

- Hol ko toppitaade laabal damal galle nafata ?
- Mbele gondigal moyʼal ina nafa e leegal ?

c. Mi jukkita konngol

Winndu e kayee walla alluwel maa d̄ii doo konngi, njokkitiraa d̄i kelme kaande dee : (konngol, hoddiibe, moyʼal, tawtin)

Sān jukkondiral..... hakkunde maa e..... maa.
.....junngo maa e nguurndam leegal ngal.
Hormo kadi newo-d̄aa to..... e to golle.

d. Mi yerondira konngol e natal

Winndu e kayee walla e alluwel maa, alkulal konngol jahdungol ngal e natal ngal.

- A. Yero walli Faati Kebe yubbinde yeewtere.
- B. Maari wallaani mo yubbinde yeewtere.
- C. Baaba nana walla Maari yubbinde yeewtere.

e. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Haal ganndal keɓ-d̄aa e winndande ndee.

II. Mi tara taro regiingo

Tar winndande ndee, e taro regiingo, e nder hojomaaji tati.

III. Mi winnda

Winndu e kayee walla alluwel maa konngol gootol, mbaajo-d̄aa koddiido maa no foti wayde e leegal.

Mi reftoo

Naamne e golle

I. Mi fira

a. Mi taftoo

E nder kayee walla alluwel maa, yubbondir dee doo kelme, tafto-daa konngol ngol haa feewta :

fooftere	haljinde yimbe	reentaade	e sahaa
nokku do	no moyyi	odon njiya	tacciree

b. Mi subto

Kelme nani e cuuron les kon, e heen cuurel kala, subto helmere nde jeyaaka heen ndee, mbinndaa nde e kayee walla alluwel maa.

koddigal, hare, kaaldigal, yeewtidii, laabal
kallol, oto, reentaade, asamaan, jayli

II. Mi siftora loowdi binndande dee

a. Mi jaabtoo

Tar binndande dee laawol godngol, mbinndaa tonngoode heen naamnal kala, ndeftinaa heen alkulal jaabawol moyyol ngol.

Winndande adande :

Naamne	Jaabawuuji
1. Ko yummum sukaabe bee wiya yo be mbaaf, so ebe tacca kallol ?	a. ndogee b. kooyno-dee c. laabtindo-dee
2. Hol e dii nokkuuji taccirteedo no yumma makko wiiri nii ?	a. geej b. mbedda. c.maayo
3. Ko paddol laawol wiyata taccoobe ?	a. hoto ndogee b. hoto ndarto-dee c. hoto yeewee

Winndande dimmere

Naamne

Jaabawuji

1. Ko baaba mum Maari waajotoo dūm ?

a. **koddiigu**

b. **kawgel**

c. **mettere**

2. Ko baaba mum Maari reentinta dūm ?

a. **fitina**

b. **faadeende**

c. **jam**

3. Hol fotbe jogaade koddigal e leegal ?

a. **laamu**

b. **joom wuro**

c. **hoddiibe**

b. Mi subtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa, tonngoode konngol moy'fol jaadowol ngol e kala heen winndande.

1. Muñande koddiido mum ko hulde reedu.
2. Ko sukaaɓe tan poti reentineede taccugol kallol.
3. So yimbe koddii ina poti wadtondirde hakkillaaji.
4. Kala jahroowo koyde ina foti dooftaade jayli kallol.

c. Mi haala ko paam-mi e winndande ndee

Tar laabi keewdi, binndande njannu-daa e yontere ndee, e taro deeyngo, so a joofnii, kaalaa ko paam-daa heen.

III. Mi tara binndande dee taro regiingo

Tar binndande yontere ndee, e taro regiingo, winndande heen fof laabi didi. Labbinaa kelme dee e konngi dīi, madaɗa hakkille no moy'yi e toɓɓe joofnirde e poofirde dee.

IV. Mi winnda

Winndu konngi didi e kayee maa ekkordo, ndokkaa miñe yamiroore so omo tacca bolol walla no o foti wondirde e sukaaɓe leegal mabbe.

Mi tabitina

Ngonka : Caggal nde njanngu-ɗaa dumunna, aɗa foti betde ganndal maa. A tottaama ɗo les ɗoo winndannde ina wondi e naamne.

Yamiroore : tar winndannde ndee taro deeyngo, ngeto-ɗaa faamde loowdi ndii, mbaɗaa golle ɗee, etee njaabo-ɗaa naamne ɗee.

No janngirdu men ñiibirta e laabal

Hitaande hikka ndee, tiitoonde yontere janɗe lekkol tolno lesleso oo faati ko e senaare e nder lekkolaaji. Hooreejo lekkol amen habrii min wonde so hitaande ndee gasii, kala janngirdu burndu ñiibde e laabal, ko ko hokketee njeenaari. Duum addani min etaade yiytude peeje mbele maa min keɓ njeenaari podaandi hikka ndii. Caggal nde min mbaɗi batuuji deggondirdi keewdi, min yetti pellite garooje les ɗoo ɗee :

Min nanondirii wonde, so min njidii janngirdu amen nduu heddodoo e laabal ñiibngal, miden poti :

- feccude janngoobe bee e goomuuji labbingol ;
- subanaade heen goomu kala jiiloowo golle, o ardinee liggeey oo ;
- renndude wada doggol jontande labbingol, e goomuuji badaadi ɗii fof ;
- wadude hakkille e kala mo ina fitta, yo o suumir kine e hunuko mum cuumirde paddorde-punndi, ko adii nde o fuddotoo pittugol ngol ;
- fiɗɗude e foppude, ñande kala, pallanteeje, uddorde, e meebe ɗee (ko wayi no almooruuji, birooji, taabe e joodorde) ;
- wisde ndiyam e nokku oo haa leppa, ko adii nde fittetee ;
- ñoortude geeseje njabala ɗii, kala ɗo ɗi kuurii ;
- yuppude kurjuru denndinaado oo fof, e nder pubelaaji badaadi ɗii e nder janngirdu nduu ;
- momtude alluwal janngirdu mawngal ngal subaka fof, tawa huutorii ko ndiyam kesam ;
- reentaade winndude e bale janngirdu ɗee, kam e taabe joodeteede ɗee ;
- yettude goomu ngolliingu e oon ñalawma nguu, sabu golle mum peewde ɗe wadi ɗee.

I. Mi fira

a. Mi timmitina

E nder kayee walla alluwel maa, timminir konngol kala kelme kaande dee : **suudu, janngirdu, heewde, ñiibde, njeenaari.**

1. Hikka kala .....burndu .....e laabal maa rokke .....

E nder kayee walla alluwel maa, timminir konngol kala kelme kaande dee : **jamirooje, pellite, batuuji, pottitte, keewdi.**

2. Min yetti .....caggal nde min mbaɗi .....deggondirdi .....

b. Mi taftoo konngol

Yubbondir dee doo kelme, tafto-ɗaa konngol ngol haa feewta.

1.
2.

c. Mi yiyta kelme

Winndu e kayee walla alluwel maa helmere jiidunde firo e :
goomuuji
fiɗɗude

Winndu e kayee walla alluwel maa, helmere weñondirnde firo e :
kuurii
yettude

II. Mi faama loowdi winndannde ndee

a. Mi jaabtoo

1. Hol ko woni tiitoonde yontere janɗe lekkol tolno les hikka ?
2. Hol ko hooreejo lekkol oo habri ?
3. Hol ko waɗi be ɓamde ndii njuɓɓudi ?
4. Hol ko punndi waawi bonnande pittoowo ?

b. Mi suɓtoo

Winndu e kayee walla alluwel maa tonngoode konngol moy'ɗol ngol.

1. Ko adii nde aɗa fitta wis lati e nokku oo haa uura.
2. Ko adii nde aɗa fitta wis ndiyam e nokku oo haa leppa.
3. Ko adii nde aɗa fitta wis aaye e nokku oo haa leppa.

III. Mi tara taro regiingo

Tar winndannde ndee, e taro regiingo, yeewto-ɗaa no moy'yi kelme dee e konngi dii. Waɗtu hakkille no feewi e tobbe poofirde dee.

Ngonka

Lekkol nana ndaara uddude. Ina wadi kawgel e janje ndee.
Ngam heblaade, a tottaama dee doo binndande gonde les.

Yamiroore

Tar wootere heen kala taro deeyngo, eto-daa faamde, mbaɗaa golle
dee, njaabo-daa naamne jaadude heen dee.

1

Debbo gooboowo

Taanoo Sala Bah, yumum baaba Umaar ko gooboowo. Kala nde neene Ayse yillii mo, o wondat e najoore e comci makko ɗi o goobi, o liiri e liiñ ɗii. Neene Ayse wona e yeewde taanoo Sala e duubi mum keewɗi : ina golloo, ina momta sahaa kala warñeende e tiinde mum delkoore ndee. Neene Ayse yeewa kadi coneele ɗe o loowi e potuuji walla e korwe goobirde dee. O wiyi taanoo : “Mido yidi goobtude robbo am bulaajo oo.”

Taanoo wadtii ganjuuji mum, kam e cuudirgel kine mum. O yetti beñuwaar ndiyam, o yuppi heen cekkiri ndii, e segene oo, gefe ñiɓooje dee goobuuji e comci. Caggal nde o yuppi heen korwe goobu bulo e oolo dee, o jolni robbo neene Ayse oo. O huutorii loocol, omo yiilda bagi oo e nder ndiyam goobu ɗam. Goobu nguu woni e futtude paali. Caggal ɗuum, o yaltini ɗum e ndiyam ɗam, o hami ɗi no moyfi. O lalliti ɗi e ndiyam ngodɗam keelelam, o hamti kadi, o liiri e liiñ. Eskey, jooni en kebi robbo werto joodɗo.

Naamne e golle

a. Jaabo dee naamne

1. Hol to taanoo Sala loowata coneele goobu nguu ?
2. Hade taanoo Sala fudɗaade goobde, hol ko o waɗata ?
3. Hol ko taanoo Sala ɗaminii e ko goobata koo ?
4. Hol ko najni neene Ayse e golle taanoo Sala dee ?

b. Suɓo konngol peewngol jahdungol e winndannde ndee

1. Taanoo Sala yetti beɗuwaar ndiyam, yuppi heen conndi.
2. Taanoo Sala yetti beɗuwaar ndiyam, yuppi heen cekkiri.
3. Taanoo Sala yetti beɗuwaar cekkiri, yuppi heen ndiyam.

c. Tar winndannde ndee, e taro regiingo, yeewto-ɗaa no moyyi kelme ɗee e konngi ɗii. Mbadtaa hakkille no feewi e tobbe poo-firde ɗee.

2

Bitik Alasan

E nder leegal amen, ko bitik kaaw Alasan ɓuri heen mawnude. Bitik oo woni ko e heeltorde mbedda mawɗo oo, hucciti e gaaraas otooji. Omo uddita ñande kala gila subaka haa waktuuji 10 jamma, e sahaa mo koyɗe ngustii e gaaraas hee.

Njeeygu kala ina tawee e nder bitik hee. Bannge makko ñaamo saakuuji nguura nana leemii e leydi, ina mbaɗi maaro, gawri, ñebbe, pompiteer, basalle, ekn. Bannge nano, ina waɗi balaas e betirde mum. Njeeygu keddiingu kala nana leemaa e pale. Won ko tawetee e les kontuwaar walla e tiruwaaruuji. Hay karte keredi looweteede e portaabal ina ndañoo doon. Wonaa kaaw Alasan tan yeeyata e bitik hee. O yetti ko neddo balloowo mo e golle ɗee. Ina woodi deenoowo joodotoodo e kala sahaa e damal ngal, ina waɗti hakkille e yimbe ɓee. To nder bitik too, ina waɗi damel jaltungel e suudu wodndu mooftirdu. Ko toon ndesaari marsandiis oo woni.

Naamne e golle

a. Jaabo ɗee naamne

1. Mo jeyi bitik ɓurɗo mawnude e leegal ngal ?
2. Hol to bitik oo heedi e leegal ngal ?
3. Ko waɗi bitik oo ina udda so koyɗe ngustiima ?
4. Ko waɗi yimbe heewbe ina ngara e bitik kaaw Alasan hee ?

b. Suɓo konngol peewngol jahdungol e winndande ndee

1. To nder bitik too, ina waɗi damel jaltungel e suudu woɗndu lootordu.
2. To nder bitik too, ina waɗi damel jaltungel e suudu woɗndu mooftirdu.
3. To nder bitik too, ina waɗi damel jaltungel e suudu woɗndu ñaamirdu.

c. Tar winndande ndee, e taro regiingo, yeewto-daa no moyfi kelme dee e konngi dii. Mbaɗtaa hakkille no feewi e toɓɓe poofirde dee.

3

No otoyel pijirgel feewnirtee

Sukaabe njidiino feewnude pijirkon ngam kawgel potngel waɗde biyeteengel kawgel sukaabe haralleebe. Ɓe ɗabbiriino Madam Jallo bagginaali seeda. O wiya ɓe : so on njidii feewnude otoyel, oɗon poti soklude kabirde e ɗoftaade kadi dee ɗoo daawe pacciraade les :

Kabirde

- cukkoode 4 butelaaji palastik
- paali kawsu gutteteedi gammbuuji (manka)
- karton cawpoto, mo santimeetuuji 7 njaajeendi, e santimeetuuji 15 njuuteendi
- korwe bikuuji footor 3
- looci cette 2, ɗi santimeetuuji 11
- tayitinon fillifeer 2

Daawe peewnugol

- Yul karton oo guɗde 4 yeeso e 4 caggal ; tawa ede ngodɗoo gasnirde ndee 1,5 santimeeteer.
- Faw looci cette 2 tammbotoodi kees dii, ɗi cawndoo njaajele 2 dee. Heen banngel fof, yo burtu karton oo santimeetuuji 2.
- Habbir cette dee pillifeerejeji haa tiida.
- Wuurtu cettal e nder korwal bik footor oo, tawa ina burta ko ina tolnoo e 1,25 santimeeter.
- Njulaa cukkoode 4 dee e hakkunde, nguurtaa heen cetton kon.
- Naatnu korwel tatabel ngel e nder kunungel gammbu ngel, kabbiraa ɗum lastik.

- Habbir korwel ngel lastik e hakkunde karton oo to njuuteendi too.
- Wuttu gammbu oo haa fetoo, cukkaa kunungel korwel ngel ; caggal duum faw otoyel ngel e werto fotngo yaajngo.
- Sukkit korwel gammbu ngel.
- oto maa yahii !

Naamne e golle

a. Jaabo dee naamne

1. Hol kabirde potde sokleede e peewnugol otoyel pijirgel ?
2. Hol daawe didi gadiide e peewnugol otoyel ngel ?
3. Hol nafoore kawgel ngel jogii e heblo sukaaɓe bee ?
4. Hol ko wadi Madam Jallo wiyde yo be doofto daawe dee ?

b. Suɓo konngol peewngol jahdungol e winndande ndee

1. Naatnu korwel tatabel ngel e nder kunungel gammbu oo.
2. Naatnu korwel nayaɓel ngel e nder kunungel gammbu oo.
3. Naatnu korwel didaɓel ngel e nder kunungel gammbu oo.

c. Tar winndande ndee, e taro regiingo, yeewto-ɗaa no moyfi kelme dee e konngi dii. Mbaɗtaa hakkille no feewi e toɓɓe poo-firde dee.

Cet Outil de classe a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN